

METSO-ohjelman loppuarviointi

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025 – Johtopäätökset ja suositukset

Paula Horne, Olli Korhonen, Satu Kulovesi-Kilpinen, Jani Laturi, Kimmo Mäkilä, Maurizio Sajevo, Susanna Sepponen

METSO-ohjelman loppuarviointi

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025 – Johtopäätökset ja suositukset

Tekijä/t Paula Horne, Olli Korhonen, Satu Kulovesi-Kilpinen, Jani Laturi, Kimmo Mäkilä, Maurizio Sajevo, Susanna Sepponen, Ulla Värre

Tiivistelmä METSO-ohjelma tulee saavuttamaan pysyvän suojelun osalta hehtaarimääräiset tavoitteensa vuoden 2025 aikana. METSON vaikutus monimuotoisuuden suotuisaan kehitykseen on positiivinen, mutta ohjelman rahoitus ja resurssit eivät riitä pysäyttämään metsäisten luontotyyppien ja -lajien taantumista. METSON suojelutoimenpiteiden ja niitä tukevien toimenpiteiden kokonaisuus on ollut tasapainoinen ja tarkoituksenmukainen. Ohjelma on saavuttanut laajan hyväksyttävyyden ja toteuttajien sitoutuminen on ollut vahvaa. Seuraavan METSO-kauden aikana toimintaympäristöön vaikuttavat organisaatioiden uudelleenjärjestelystä, puuntuotannosta ja muusta maankäytöstä, EU- ja kansallisesta politiikasta sekä ilmastonmuutoksesta aiheutuvat muutokset. Monipuolista keinovalikoimaa yksityismetsien luontoarvojen suojeluksi suositellaan jatkettavaksi ja laajennettavaksi talousmetsien luontoarvojen turvaamiseen. Kustannusperusteisten korvausten rinnalla olisi tarpeen kokeilla tulosperusteisten kannustimien käyttöönottoa. Ohjelma voisi keskittyä jatkossa yksityismetsiin, mutta yhteistyö ja osaamisen siirtyminen valtion ja kuntien kanssa on tärkeää. Tutkimuksessa olisi tarpeen painottaa toimenpiteiden kehittämistä ja vaikutusten seurantaa. Viestintä on olennainen osa ohjelman vaikuttavuuden tukemista ja sen seurantaa tulisi siirtää kohti viestinnän vaikuttavuuden arviointia. Olennaisinta jatkokauden onnistumiselle kuitenkin olisi, että valtioneuvosto sitoutuisi pitkäjänteisesti ja ennakoitavasti tavoitteiden mukaiseen rahoitukseen ja toimijoiden resurssointiin.

Asiasanat METSO-ohjelma, biodiversiteetti, kannustimet, metsänomistajat, arviointi

METSO-programmets slututvärdering

Handlingsprogrammet för biologisk mångfald i Sydfinska skogar 2008–2025 – Slutsatser och rekommendationer

Författare Paula Horne, Olli Korhonen, Satu Kulovesi-Kilpinen, Jani Laturi, Kimmo Mäkilä, Maurizio Sajevo, Susanna Sepponen, Ulla Värre

Referat METSO-programmet förväntas uppnå sina hektarmål för permanent skydd till år 2025. METSOs påverkan på den gynnsamma utvecklingen av biologisk mångfald är positiv, men programmets finansiering och resurser är otillräckliga för att stoppa nedgången av skogliga livsmiljöer och arter. Den övergripande kombinationen av METSOs skyddsåtgärder och stödjande insatser har varit balanserad och ändamålsenlig. Programmet har fått brett stöd, och genomförarnas engagemang har varit starkt.

Under nästa METSO-period kommer förändringar i verksamhetsmiljön att påverkas av omorganisationer, virkesproduktion, annan markanvändning, EU- och nationell politik samt klimatförändringar. Det rekommenderas att fortsätta och utvidga det mångsidiga urvalet av verktyg för att skydda naturvärdena i privata skogar och även tillämpa dem för att bevara biologisk mångfald i produktionsskogar. Vid sidan av kostnadsbaserad ersättning skulle det vara nödvändigt att testa införandet av resultatbaserade incitament.

Programmet kan framöver fokusera mer på privata skogar, men samarbete och kunskapsöverföring med staten och kommunerna är av stor betydelse. Forskning bör betona utvecklingen av åtgärder och uppföljningen av deras effekter. Kommunikation är en väsentlig del av att stödja programmets effektivitet, och uppföljningen av den bör riktas mot att utvärdera kommunikationens genomslagskraft.

Den viktigaste faktorn för nästa programperiods framgång är dock att regeringen förbinder sig till långsiktig och förutsägbar finansiering och resurstilldelning i enlighet med programmets mål.

Nyckelord METSO-programmet, biodiversitet, incitament, skogsägare, utvärdering

Final Evaluation of the METSO Programme Action Programme for the Biodiversity of Southern Finland's Forests 2008–2025 – Conclusions and Recommendations

Author(s) Paula Horne, Olli Korhonen, Satu Kulovesi-Kilpinen, Jani Laturi, Kimmo Mäkilä, Maurizio Sajevo, Susanna Sepponen, Ulla Värre

Abstract The METSO programme is expected to achieve its hectare-based targets for permanent conservation by 2025. METSO's impact on the favourable development of biodiversity is positive, but the programme's funding and resources are insufficient to halt the decline of forest habitats and species. The overall combination of METSO's conservation measures and supporting actions has been balanced and appropriate. The programme has gained broad acceptance, and the commitment of its implementers has been strong.

During the next METSO period, changes in the operating environment will be influenced by organisational restructuring, timber production, other land use, EU and national policies, and climate change. It is recommended to continue and expand the diverse set of tools for protecting the natural values of private forests, extending them to safeguard the biodiversity of commercial forests. Alongside cost-based compensation, it would be necessary to experiment with the introduction of result-based incentives.

The programme could increasingly focus on private forests, but collaboration and the transfer of expertise with the state and municipalities remain crucial. Research should emphasise the development of measures and the monitoring of their impacts. Communication is an essential part of supporting the programme's effectiveness, and its monitoring should shift towards evaluating the impact of communication efforts.

However, the most critical factor for the success of the next programme phase is that the Government commits to long-term and predictable funding and the allocation of resources in line with the programme's goals.

Keywords METSO Programme, biodiversity, incentives, forest owners, evaluation

Sisältö

1	Johdanto	8
1.1	METSO-ohjelman esittely.....	8
1.2	Arvioinnin esittely	9
1.2.1	Tavoite.....	9
1.2.2	Menetelmät ja aineistot.....	10
2	Toimenpiteiden arviointi	13
2.1	Suojelupinta-alaa laajentavat toimenpiteet.....	13
2.1.1	Suojelualueverkoston kehittäminen.....	13
2.1.2	Monimuotoisuuden turvaaminen kuntien metsissä.....	14
2.1.3	Arviointi.....	15
2.1.3.1	Suojelupinta-alaa laajentavien ja parantavien toimenpiteiden toteuttaminen.....	15
2.1.3.2	Vaikuttavuus ja kohdentuminen ekologisesta ja alueellisesta näkökulmasta	16
2.2	Luonnonsuojelualueiden laadun parantaminen.....	19
2.2.1	Luonnonsuojelualueiden elinympäristöjen ennallistaminen ja luonnonhoito.....	19
2.2.2	Luontotyyppi- ja lajistoinventoinnit luonnonsuojelualueilla.....	20
2.2.3	Arviointi.....	20
2.2.3.1	Suojelupinta-alaa laajentavien ja parantavien toimenpiteiden toteuttaminen.....	20
2.3	Talousmetsien luonnonhoitoa koskevat toimenpiteet.....	22
2.3.1	Talousmetsien monimuotoisuuden turvaaminen yksityismetsissä.....	22
2.3.2	Luonnonhoitotoimet valtion talousmetsissä.....	23
2.3.3	Arviointi.....	24
2.3.3.1	Talousmetsien luonnonhoitoa koskevien toimenpiteiden toteutus.....	24
2.3.3.2	Vaikuttavuus ja kohdentuminen ekologisesta ja alueellisesta näkökulmasta	25
2.4	Informaatio-ohjaus ja yhteistyö.....	26
2.4.1	Toimenpiteet.....	26
2.4.1.1	Metsänomistajien neuvonta, metsäammattilaisten koulutus ja metsäsuunnitelmat.....	26

2.4.1.2	METSO:n toteutuksen organisointi ja yhteistyö alueilla.....	27
2.4.1.3	Yhteistoimintaverkostot.....	27
2.4.2	Arviointi.....	28
2.5	Tietopohja.....	32
2.5.1	Luonnontieteelliset valintaperusteet.....	32
2.5.2	Tietopohjan parantaminen.....	33
2.5.3	Metsien monimuotoisuuden tilan seurannan, tietojärjestelmien ja tilastoinnin kehittäminen.....	33
2.5.4	Arviointi.....	34
2.6	METSO-ohjelman viestintä ja seuranta.....	39
2.6.1	METSO-ohjelman toimeenpanon seuranta ja arviointi.....	39
2.6.2	Viestinnän toteuttaminen.....	39
2.6.3	Arviointi.....	40
3	Ohjelmataason arviointi.....	53
3.1	Tavoitteiden saavuttaminen.....	53
3.2	Ohjelman toteutus.....	55
3.3	Ohjelman sosiaalisten ja ekologisten vaikutusten yhteensovittaminen.....	57
3.4	Ohjelman kustannus- ja resurssitehokkuus.....	59
3.4.1	Suojelukeinojen kustannus- ja resurssitehokkuuden vertailu.....	59
3.4.2	Luonnonhoidonkeinojen kustannus- ja resurssitehokkuuden vertailu.....	62
4	Suosituksukset ja kehitysehdotukset METSO-ohjelman jatkokaudelle.....	64
4.1	Toimintaympäristön muutokset jatkokaudella.....	64
4.1.1	Ilmastonmuutos muuttaa elinympäristöjä ja lajistoa sekä vaikuttaa luonnonsuojelun tarpeisiin.....	64
4.1.2	Puun hinta ja maankäyttö nostavat suojelukustannuksia.....	65
4.1.3	EU:n ja kansallinen metsiä koskeva politiikka lisää painetta monimuotoisuuden turvaamiseen.....	66
4.1.4	Organisaatioiden uudelleenjärjestelyt haastavat METSO:n toteutusta.....	67
4.2	Suosituksukset ja kehitysehdotukset jatkokaudelle.....	68
	Liitteet.....	78

Lähteet.....	79
--------------	----

1 Johdanto

1.1 METSO-ohjelman esittely

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma, jäljempänä METSO-ohjelma tai METSO, on ympäristöministeriön sekä maa- ja metsätalousministeriön yhteishanke, joka perustuu valtioneuvoston periaatepäätökseen. Valtioneuvosto teki vuonna 2008 periaatepäätöksen Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta (METSO) ajanjaksolla 2008–2016 (Ympäristöministeriö 2008). Koska asetettujen tavoitteiden saavuttaminen ei ollut asetetussa määräajassa mahdollista saavuttaa taloudellisista syistä, toimintaohjelmaa jatkettiin vuosiksi 2014–2025 (Valtioneuvoston periaatepäätös 2014). Vuoden 2008 periaatepäätöstä edelsi kokeiluvaihe 2002–2007.

METSO-ohjelman tavoitteena on osaltaan pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen ja vakiinnuttaa luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys vuoteen 2025 mennessä. Tavoitteeseen pyritään:

- parantamalla suojelualueverkostoa;
- ylläpitämällä ja kehittämällä talousmetsien luonnonhoitoa;
- parantamalla tietopohjaa toimenpiteiden arviointia ja kehittämistä varten; sekä
- metsä- ja ympäristöorganisaatioiden välisellä yhteistoiminnalla, metsänomistajien neuvonnalla, metsäammattilaisten koulutuksella ja viestinnällä

Ohjelman keinoille on alusta asti asetettu vaatimukseksi vaikuttavuus, vapaaehtoisuus ja kustannustehokkuus.

METSO-toimintaohjelman monimuotoisuuden kannalta merkittäviä elinympäristöjä ovat lehdot, runsaslahopuustoiset kangasmetsät, pienvesien lähimetsät, puustoiset suot ja soiden metsäiset reunat, metsäluhdat ja tulvametsät, harjujen paahdeympäristöt, maankohoamisrannikon monimuotoisuuskohteet, puustoiset perinnebiotoopit, kalkkikallioiden ja ultraemäksisten maiden metsäiset elinympäristöt ja muut monimuotoisuudelle merkittävät metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot (Valtioneuvosto 2014).

1.2 Arvioinnin esittely

Ympäristö- ja maa- ja metsätalousministeriöt tilasivat METSO-ohjelman loppuarvioinnin julkisen hankintamenettelyn kautta toukokuussa 2024. Tarjouskilpailun voitti Pellervon taloustutkimus PTT alihankkijanaan Gaia Consulting Oy, joka hankkeen aikana yhdistyi osaksi Sweco Finland Oy:tä. Arviointi toteutettiin ajanjaksolla elokuu-joulukuu 2024.

1.2.1 Tavoite

Arvioinnin tavoitteena oli laatia METSO-ohjelman loppuarviointi ohjelman vaikutuksesta ja toteutustavasta sekä kartoittaa ja tuottaa suosituksia ja kehitysehdotuksia METSO-jatkokauden valmisteluun.

Arvioinnin tarkastelu tehtiin sekä toimenpidetasolla että ohjelmatasolla. Hankkeessa tarkasteltiin METSON kaikkien metsäluonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen ja lisäämiseen tähtäävien 13 toimenpiteen toteutumista ja tavoitetasoa saavuttamista. Lisäksi hanke arvioi ohjelmaa myös kaikkien toimenpiteiden muodostamana kokonaisuutena. Kummankin tason tarkastelu erikseen edistää kehittämistarpeiden arviointia.

Ohjelmaa ja sen toimenpiteitä arvioitiin seuraavien näkökulmien avulla: Ohjelman tulokset suhteessa sille asetettuihin tavoitteisiin, ohjelman vaikuttavuus ja kohdentuminen ekologisesta ja alueellisesta näkökulmasta, ohjelman suojelekeinojen yleinen kustannus- ja resurssitehokkuus, ohjelman sosiaalisten ja

ekologisten vaikutusten yhteensovittaminen, ohjelmassa käytettyjen keinojen vaikuttavuus ja hyväksyttävyyys suhteessa lakisääteisesti velvoittavaan suoje-
luun, ohjelman eri toimenpiteiden toimivuus ja vaikuttavuus sekä ohjelman
viestinnän toimivuus ja vaikuttavuus.

Tulosten perusteella ehdotetaan mahdolliselle jatkokaudelle jatkettavat toi-
menpiteet ja toimintatavat sekä niiden kehittämistarpeet. Lisäksi esitetään
suosituksia uusista, vapaaehtoisuuteen perustuvista keinoista. Suosituksissa
ja kehitysehdotuksissa otetaan huomioon:

- muuttunut toimintaympäristö ilmastonmuutosten vaikutusten, lainsää-
dännön, kansallisen, EU- ja kansainvälisen politiikan, metsätalouden,
puunkysynnän ja metsänomistajakunnan muutosten osalta, sekä
- nähtävillä olevat muutokset toimintaympäristössä

1.2.2 Menetelmät ja aineistot

Loppuarviointi nojasi vahvasti saatavilla olevaan tutkimustietoon ja muuhun
kirjalliseen materiaaliin METSO-toimenpiteiden vaikutuksista. METSO-ohjel-
man toimenpiteiden toteutusta on seurattu ja arvioitu säännöllisesti. Ekologis-
ten vaikutusten osalta ohjelman seuranta ei ole kattavaa, mikä kuvaa myös
niiden mittaamisen haasteellisuutta. Lisäksi arviointihankkeessa toteutettiin
METSO-toimijoiden tuoreita haastatteluja ja kyselyitä, jotka vahvistavat ja sy-
ventävät arviointia tavoitteiden saavuttamisesta ja muista vaikutuksista. Haas-
tattelut ja kysely toteutettiin arvioinnin alkuvaiheissa niin, että tulokset syöttivät
useamman arviointinäkökulman tarkasteluun.

Hankkeessa toteutettiin haastatteluja, kysely ja työpaja. Haastatteluiden
osalta tehtiin yhteensä seitsemän asiantuntijahaastattelua, joista viisi oli yksi-
löhaastatteluja ja kaksi ryhmähaastatteluja. Haastatteluihin valittiin yhteensä
kymmenen henkilöä, joiden kokemus tai toimenkuva METSO-ohjelmaan liit-
tyen oli tutkimus, hallinto, suunnittelu ja kehittäminen tai käytännön toteutus.
Haastateltavia oli kaikkiaan kuudesta eri organisaatiosta (Uudenmaan ELY-
keskus, Luonnonvarakeskus, Metsähallitus, Suomen metsäkeskus, MTK ja
Suomen ympäristökeskus). Haastattelurunkoon koottiin kysymyksiä koskien

METSO-ohjelman tavoitteenasetantaa, vaikuttavuutta ja kohdentumista ekologisesta ja alueellisesta näkökulmasta, kustannustehokkuutta, viestintää, keinojen vaikuttavuutta ja toimivuutta eri toimijaryhmien näkökulmasta, sosiaalisten ja ekologisten vaikutusten yhteensovittamista, hyväksyttävyyttä ja METSO-ohjelman tulevaisuutta. Haastateltavan toimenkuvan ja kokemuksen perusteella oli määritelty etukäteen, mitä teemoja ja kysymyksiä käsitellään kunkin haastateltavan kanssa. Haastatteluiden lisäksi lähetettiin kysymyksiä luontopaneelille ja metsäbiotalouden tiedepaneelille.

Kysely laadittiin Webropol-ohjelmalla ja se lähetettiin yhteensä 56 henkilölle, jotka työskentelevät julkisella tai yksityisellä sektorilla esimerkiksi valtionhallinnossa, yrityksessä tai yhdistyksessä. Kyselyyn saatiin yhteensä 17 vastausta, joten vastausprosentiksi muodostui noin 30. Kyselyssä vastaajilta kysyttiin muutama taustoittava kysymys, joiden lisäksi oli kysymyksiä liittyen METSO-ohjelman luonnontieteellisten valintaperusteiden tarkoituksenmukaisuuteen, suojelutoimenpiteisiin ekologisten tavoitteiden ja hyväksyttävyyden kannalta, ohjelman tavoitteiden toteutumiseen sekä vastaajien kohtaamiin haasteisiin ja hidasteisiin ohjelman toteutuksessa.

Työpaja toteutettiin METSO-toteuttajien neuvottelupäivän yhteydessä. Neuvottelupäivään osallistuneet henkilöt oli jaettu työpajaa varten viiteen ryhmään, joista neljä toimi etäyhteyden välityksellä ja yksi läsnä. Työpajassa METSO-ohjelman ensimmäisen kauden arvioinnista keskusteltiin kolmen kysymyksen kautta:

- Missä asioissa METSO-ohjelmassa on onnistuttu, mikä on toiminut hyvin?
- Missä asioissa METSO-ohjelmassa olisi parannettavaa, mikä on epäonnistunut?
- Missä oltaisiin nyt, jos METSO-ohjelmaa ei olisi toteutettu?

Etäyhteydellä toimineissa ryhmissä osallistujat saivat kirjoittaa näkemyksiään kysymyksittäin Howspace-alustalle, minkä jälkeen kustakin kysymyksestä keskusteltiin fasilitaattorin johdolla. Osallistujilla oli myös mahdollisuus täsmentää vastauksiaan Howspace-alustalle työpajan jälkeen.

Hankkeessa tehtiin myös kirjallisuuskatsaus METSO-ohjelman toteutusta koskevaan tutkimukseen, seurantaan ja muuhun raportointiin.

2 Toimenpiteiden arviointi

2.1 Suojelupinta-alaa laajentavat toimenpiteet

2.1.1 Suojelualueverkoston kehittäminen

Suojelualueverkoston kehittämisen tavoitteena on pysyvien tai hitaasti kehittyvien luonnonarvojen säilyttäminen tai lisääminen. Suojelu voidaan toteuttaa perustamalla kohteelle pysyvä yksityinen suojelualue (YSA), rauhoittamalla alue määräajaksi tai ostamalla se valtiolle luonnonsuojelualueeksi. Määräaikaisen sopimuksen umpeuduttua alueen käytöstä päättää maanomistaja. Toimenpiteestä aiheutuvat tulonmenetykset korvataan täysimääräisesti maanomistajalle.

Toteuttamisessa pyritään yhdistämään:

- luonnonarvojen turvaamisen tavoitteet
- metsänomistajan näkemykset kohteen hallinnasta, sekä
- yhteiskunnan voimavarojen asianmukainen käyttö.

METSO-ohjelman suojelutavoite on kokonaisuudessaan 96 000 hehtaaria, josta yksityismailla tavoiteltu lisäsuojelu on 76 000 hehtaaria.

Suojelualueverkoston täydentämiseksi käytetään myös siihen soveltuvia, valintaperusteiden mukaisia valtion maita. Erityistä huomiota kiinnitetään valinnassa kytkeytyneisyyteen ja alue-ekologisiin näkökulmiin. Tavoitteena on suojella 13 000 hehtaaria valtion mailla, ja 7 000 hehtaaria muiden julkisyhteisöjen mailla. Vaatimus ei kuitenkaan vähennä Metsähallituksen tuloutusta.

2.1.2 Monimuotoisuuden turvaaminen kuntien metsissä

Kunnat ja seurakunnat omistavat metsiä, joilla on usein tärkeä rooli monimuotoisuuden ja METSO-ohjelman tavoitteiden tukemisessa. Rungas kolmannes kuntien metsistä on virkistys- ja ulkoilukäytössä, ja kolmannes kunnista suunnittelee tämän osuuden kasvattamista. KuntaMETSO-työryhmä esitti toimia kuntien ja virkistysalueyhdistysten metsien monimuotoisuuden edistämiseksi, pyrkien yhdistämään virkistyskäytön ja metsätalouden tavoitteet, joiden toteuttamisessa pyritään yhdistämään:

- kuntien mahdollisuuksien parantaminen virkistys- ja ulkoilumetsien hankintaan sekä kansallisten kaupunkipuistojen perustamiseen ja laajentamiseen
- kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien moniarvoisen suunnittelun oppaan valmisteleminen
- ulkoilijoiden turvallisuuden ja luonnon monimuotoisuuden yhteensovittaminen
- kuntien luonnonhoidon suunnittelujärjestelmien kehittäminen
- luonnon monimuotoisuutta koskevan tiedon hyödyntämisen tehostaminen kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien käytön suunnittelussa
- valtion talousarvioon soveltuvan, kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien monimuotoisuuden turvaavan rahoitusmallin kehittäminen.

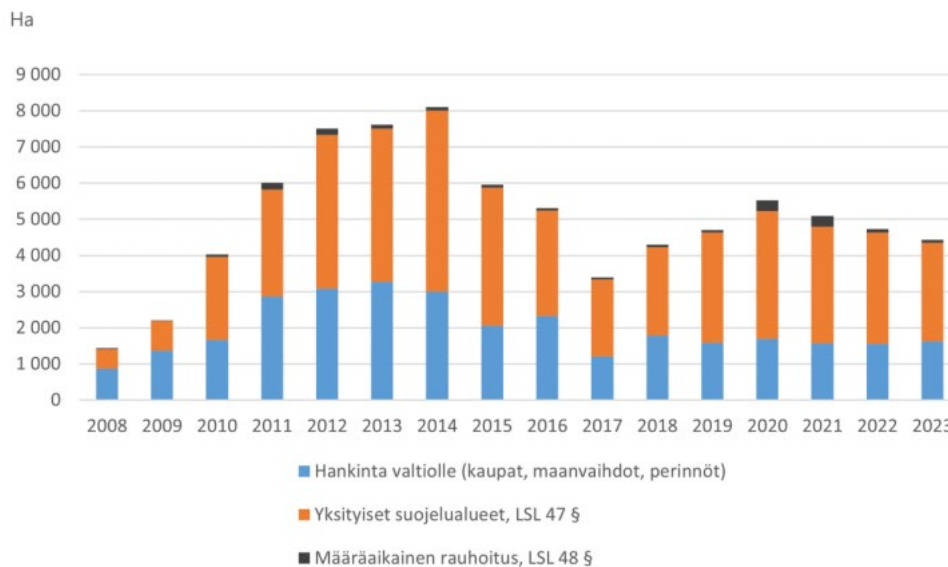
Kunnat voivat perustaa pysyvän suojelualueen tai myydä alueen valtiolle erityistapauksissa. Valtiolle hankitaan ensisijaisesti kohteita, jotka sijaitsevat valtion suojelualueiden lähellä tai täydentävät suojeluverkostoa. Lähivirkistyskäytössä olevia taajamakohteita ei yleensä hankita. Kunnille voidaan maksaa osittaiskorvaus, enintään 50 % metsätalousarvosta, taloudellisista menetyksistä yksityisen suojelualueen perustamisen vuoksi. Alueen myynnistä valtiolle maksetaan kuitenkin täysi korvaus. Kuitenkin, seurakuntien saamat korvaukset vastaavat yksityisten metsänomistajien saamia korvauksia.

Tavoite kuntien ja seurakuntien omistamien metsien suojelulle on 7 000 hehtaarin osuus METSO-ohjelman koko suojelutavoitteesta.

2.1.3 Arviointi

2.1.3.1 Suojelupinta-alaa laajentavien ja parantavien toimenpiteiden toteuttaminen

METSO-ohjelmalle asetettuja suojelun kokonaispinta-alatavoitteita ei saavutettu METSON ensimmäisellä kaudella (2008–2014), mikä pohjusti tarvetta jatkolle. METSON jatkokauden (2015–2025) aikana METSO-ohjelmalle asetetut kokonaispinta-alatavoitteet tullaan saavuttamaan vuoden 2025 aikana ja mahdollisesti ylittämään pienissä määrin. Loppuarviointia kirjoitettaessa tiedossa oli ELY-keskusten toteuttamat pinta-alat 8/2024 asti, jolloin kokonaistilanne oli 95 000 ha, mikä vastaa noin 99 prosenttia tavoitteesta. Hyvin todennäköisesti tavoite tullaan viimeisen toteutusvuoden aikana saavuttamaan (Pynnönen 2024). Tästä pinta-alasta noin 83 000 ha on ELY-keskusten hankkimia kohteita, joko valtiolle luonnonsuojeluun, yksityisiä suojelualueita tai määräaikaisen rauhoituksen kohteita (kuva 1). Lisäksi Metsähallitus toteutti vuonna 2014 13 000 ha valtion talousmetsien METSO-suojelua.

Kuva 1 ELY-keskusten vuonna 2008–2023 toteuttamien METSO-kohteiden pinta-ala (ha) suojelualueiden mukaan. Lähde: METSO-tilannekatsaus 2023.

Suojelupinta-alaa laajentavien toimenpiteiden toimivuudesta kysyttiin loppuarviointia varten tehdyssä kyselyssä ja haastatteluissa. Yksityisten pysyvien

suojelualueiden perustaminen sekä alueen myyminen valtiolle suojeluun, koettiin ekologisten tavoitteiden ja hyväksyttävyyden kannalta enimmäkseen erittäin hyväksi tai hyväksi. Sen sijaan 20 vuoden määräaikainen suojelusopimus sai vaihtelevan arvion. Suurin osa vastaajista koki toimenpiteen ekologiselta kannalta epätoimivaksi, osa piti jotenkin toimivana tai toimivana ja osa ei osannut sanoa. Hyväksyttävyyden kannalta suurin osa vastaajista piti 20 vuoden määräaikaista suojelusopimusta toimivana. Haastatteluissa määräaikaisuus koettiin ”kaksiteräisenä miekkana”; toisaalta saadaan metsänomistajia helpommin mukaan, mutta suojelun pysyvyys on epävarmaa.

Kunnat ja seurakunnat ovat maanomistajina voineet perustaa alueilleen METSO-alueita tai myydä kohteita valtiolle suojeltavaksi. Vuosina 2008–2021 kunnat ja seurakunnat suojelivat METSO-ohjelman piirissä yhteensä noin 6 400 hehtaaria metsiä eri puolilla Suomea, 250 kohteessa, mikä on noin 91 prosenttia periaatepäätöksen tavoitteesta (Metsonpolku.fi. Kuntien ja seurakuntien METSO 2024). METSO-ohjelman alkupuolella vuosina 2010–2012 kunnille ja seurakunnille myönnettiin 764 300 euroa inventointeihin METSO-ohjelmaan soveltuvien kohteiden löytämiseksi (Suomen ympäristökeskus 2015). Mahdollisuus saada METSO-ohjelmasta rahoitusta alueiden inventointeihin on johtanut sekä arvokkaiden kohteiden METSO-suojeluun että lisäksi muuhun kuntien ja seurakuntien toteuttamaan suojeluun ja luontoarvojen huomioimiseen metsäsuunnittelussa, eli inventoinnit ovat suunnanneet ja tukenet varsinaisia suojelutoimenpiteitä. (Metsonpolku.fi. Kuntien ja seurakuntien METSO 2024)

2.1.3.2 Vaikuttavuus ja kohdentuminen ekologisesta ja alueellisesta näkökulmasta

METSO-ohjelman suojelua on toteutettu ympäristöministeriön kohdentamien alueellisten tavoitteiden kautta. Alueellisiin tavoitteisiin on sisällytetty painotus Etelä-Suomeen. Alueelliset tavoitteet olivat vuoden 2023 lopussa saavutettu Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Keski-Suomen, Etelä-Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin osalta (Koskela ym. 2024). Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Hämeen, Pirkanmaan, Kaakkois-Suomen ja Etelä-Savon osalta tavoitteita ei ollut vielä saavutettu. Vuonna 2024 rahoitusta on kohdennettu erityisesti niille alueille, joilla suojelutavoitetta ei ole vielä saavutettu. Todennäköisesti tavoitteet tullaan saavuttamaan lähes kaikilla alueilla vuoden 2025 aikana.

Alueellisia eroja suojelutoteutuksessa ELY-alueiden välillä selittävät monet tekijät. Loppuarviointia varten tehdyissä haastatteluissa nostettiin esiin esimerkiksi eteläisten alueiden suuri maankäyttöpaine, mikä vaikuttaa siihen, että kohteita saadaan vähemmän tarjolle, alueelliset erot siinä miten maanomistukseen ja suojeluun suhtaudutaan, metsänomistajien tietoisuus METSOsta ja se miten METSOa on markkinoitu sekä erot ELY:n toteuttajien resursseissa, toimintakulttuurissa ja tuloksellisuudessa. Johtuen eroista maakuntien metsäpinta-aloissa, etelässä saman suojelupinta-alan saaminen suojeluun kuin pohjoisessa, vaatii usein enemmän töitä METSO-toteuttajilta. Lisäksi kohteiden tarjontaan voivat vaikuttaa aluekehityksen erilaisuus, metsäteollisuuden puunhankinnan painopisteiden erot sekä erot toimintakulttuurissa (Koskela ym. 2024). Erot alueiden tarjonnassa vaikuttavat myös hyväksytyjen kohteiden laatuun; jos jostakin elinympäristötyypistä on alueellista niukkuutta, ohjelmaan hyväksytään heikompileatuisia kohteita kuin alueilla, joilla niitä on runsaammin. Tällöin ekologisesti arvokkaita alueita voi jäädä suojelun ulkopuolelle alueellisen kohdentamisen vuoksi. Ratkaisuksi onkin ehdotettu tavoitteiden valtakunnallista kohdentamista.

METSO-ohjelman merkitys metsätalousmaan suojeluasteeseen vaihtelee alueittain. Etelässä tavoitteet ovat suhteellisesti suuremmat kuin pohjoisessa, johtuen eteläisten alueiden alhaisesta suojeluasteesta, suuresta monimuotoisuuden kirjosta ja siten suuremmasta alueellisesta suojelutarpeesta pohjoisen kohteisiin verrattuna. Uudellamaalla ja Kaakkois-Suomen alueella METSO-suojelulla onkin ollut merkitsevä vaikutus suojeluasteeseen. Yleisesti METSON suojelupinta-alat ovat kuitenkin pieniä suhteessa metsätalousmaan kokonaispinta-alaan (vaihteluväli alueittain 0,1–1,5 %) (Pynnönen 2024). Loppuarviointia varten tehdyissä asiantuntijahaastatteluissa nostettiin esiin huoli siitä, miten METSO pystyy vastaamaan kansainvälisiin ja EU:lta tuleviin vaatimuksiin, kuten EU:n biodiversiteettistrategian 10 prosentin tiukan suojelun vaatimukseen. Suojelupinta-alan pieni suhteellinen osuus heikentää METSON mahdollisuutta saavuttaa (tai myötävaikuttaa merkittävästi) ohjelman päätaavoitteeseen ”osaltaan pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen ja vakiinnuttaa luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys”. Haastatteluissa oltiin yksimielisiä siitä, että tältä osin tavoitetta ei tulla saavuttamaan ja siitä ollaan vielä kaukana. Pinta-alojen kasvattamisen lisäksi toivottiin mahdollisuutta toteuttaa laaja-alaisempia suojelukohteita ja huomioida alueiden kytkeytyvyyttä paremmin.

METSO-kohteiden luonnonsuojelullista laatua ja kytkeytyneisyyttä tutkittiin vuoden 2018 väliarviossa (Hohti ym. 2019). Analyysin perusteella suojelualueverkoston luonnonsuojelullinen laatu on hyvä. Esimerkiksi ELY-keskusten toteuttamassa pysyvän suojelun verkostossa METSO-alueiden keskimääräinen laatu vastasi 85 prosenttia parhaasta mahdollisesta laadusta. METSO-kohteiden suojelualueiden ekologinen laatu ja kytkeytyneisyys on toteutusalueen metsien keskimääräisiä metsiä korkeampi, mutta valtion suojelualueverkostoon verrattuna hieman heikempi. Tätä selittää vapaaehtoisuuteen perustuva toteutustapa. Metsähallituksen METSO-projekteilla tuotetut verkostot ovat kytkeytyneisyyden osalta yksityismaiden toteutusta laadukkaampia. Paremman kytkeytyneisyyden selittää Metsähallituksen systemaattiseen suojelualue suunnitteluun perustuva toteutustapa, mikä mahdollistaa kytkeytyneisyyden paremman huomioimisen verkoston toteutuksessa. Toisaalta METSO-verkoston alueellinen toteutustapa on tuonut erityisesti eteläisten ELY-alueiden osalta erittäin laadukkaita kohteita suojelun piiriin (vanhat metsät, lehdot).

METSO:n elinympäristökohtaisista pinta-alatavoitteista erinomaisesti ovat toteutuneet (ja ylittyneet) pienvesien lähimetsät, metsäluhdet ja tulvametsät, harjujen paahdeympäristöt, puustoiset perinnebiotoopit, kalkkikallioiden ja ultraemäksisten maiden metsäiset elinympäristöt, monimuotoisuudelle merkittävät metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot sekä muut elinympäristöt. Haastavimpia kohteita tavoitteiden kannalta ovat olleet lehdot, runsaslahopuustoiset kangasmetsät (etelässä), maankohoamisrannikon monimuotoisuuskohteet sekä puustoiset suot ja soiden metsäiset reunat. (LUKE 8/2024 METSO-seurantatiedot)

KuntaMETSO:n piirissä suojellut kohteet ovat tyypillisesti olleet yksityisten maanomistajien suojelemissa kohteita suurempia, ja kunnille ja seurakunnille kohdistuneen toteutuksen voidaankin ajatella vahvistaneen luonnon monimuotoisuuden turvaamista ekologisen kytkeytyneisyyden avulla. KuntaMETSO:n suojellut alueet ovat painottuneet jonkin verran eteläiseen Suomeen. (Metsonpolku.fi. Kuntien ja seurakuntien METSO 2024)

KuntaMETSOa kyselyn vastaajat pitivät hyvin onnistuneena: enemmistö vastanneista piti KuntaMETSOa onnistuneena ohjelman ekologisten tavoitteiden kannalta.

2.2 Luonnonsuojelualueiden laadun parantaminen

2.2.1 Luonnonsuojelualueiden elinympäristöjen ennallistaminen ja luonnonhoito

Ennallistamisen ja luonnonhoidon tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja lisääminen luonnonsuojelualueilla. Molempia tehdään sekä Metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla, että yksityisillä luonnonsuojelualueilla. Luonnonsuojelualueiden hoidosta ja ennallistamisesta vastaa Metsähallituksen Luontopalvelut.

Ennallistamistoimet kohdistuvat pääasiassa metsiin ja puustoihin soihin ja ne ovat usein kertaluonteisia. Metsien ja puustoisten soiden ennallistamisen yhteydessä voidaan toteuttaa myös pienvesiluontotyypin ennallistamista.

Luonnonhoitoa tehdään tietyin väliajoin erilaisissa ympäristöissä, esimerkiksi lehdossa, jalopuumetsissä, uhanalaisten lajien elinympäristöissä, harjujen paahderinteillä ja puustoisissa perinnebiotoopeissa. Luonnonhoitotoimet voivat sisältää esimerkiksi kasvillisuuden tai puuston poistamista, kulotusta tai vesien ohjaamista erilaisten rakenteiden ja ojien avulla.

Metsähallitus on toteuttanut ja raportoinut ennallistamis- ja luonnonhoitotoimia myös Helmi-elinympäristöohjelman alla sen käynnistymisen jälkeen, eikä ohjelmasta ole laadittu erillistä tilastointia tai toteutuksen arviointia. METSO-ohjelmassa Metsähallituksen ennallistamis- ja luonnonhoitotoimenpiteille ei ole asetettu pinta-alallisia tavoitteita osana METSO-ohjelman tavoitteenasetantaa, mutta toteutusta on ohjannut periaatepäätöstä varten laadittu ennallistamisen ja luonnonhoidon tarvearvio METSO-toteutusalueella vuoteen 2025. Metsähallituksen myöhemmin laatima tarvearvio ohjasi edelleen luonnonhoidon pitkän aikavälin suoritettavien tavoitteiden asettamista Metsähallitukselle, ja nämä tavoitteet on sisällytetty Helmi-ohjelman periaatepäätökseen. Merkittävä osa toteutetuista toimista sisältyykin Helmi-ohjelmaan ja on toteutettu siihen liittyvällä rahoituksella. Lisäksi toimenpiteitä on toteutettu useilla LIFE-projekteilla.

2.2.2 Luontotyyppi- ja lajistoinventoinnit luonnonsuojelualueilla

Luontotyyppi- ja lajitietoa tarvitaan kaiken luonnonsuojelusuunnittelun perustaksi, kuten luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön suunnitteluun ja toteutukseen, luontotyyppien ja lajien uhanalaisuuden arviointiin sekä suojelualueverkon ja luontodirektiivin edellyttämään seurantaan ja raportointiin.

Valtioneuvoston METSOa koskevassa periaatepäätöksessä edellytetään, että Metsähallituksen luontopalvelut toteuttaa nykyisten ja uusien suojelualueiden luontotyyppi-inventoinnit sekä jatkaa suojelualueiden lajistokartoituksia ja niiden tulosten tallentamista LajiGIS-järjestelmään.

2.2.3 Arviointi

2.2.3.1 Suojelupinta-alaa laajentavien ja parantavien toimenpiteiden toteuttaminen

Ennallistaminen ja luonnonhoito

Valtioneuvoston periaatepäätös edellyttää, että Metsähallituksen Luontopalvelut hoitaa ja ennallistaa elinympäristöjä nykyisillä ja uusilla suojelualueilla siellä, missä toimenpiteet selvästi lisäävät edellytyksiä turvata luonnon monimuotoisuutta. Periaatepäätöstä varten laaditussa ennallistamis- ja hoitotarvearviossa tarvetta oli valtion luonnonsuojelualueilla yhteensä 30 500 ha ja yksityisillä suojelualueilla yhteensä 5 200 ha. Metsähallituksen Luontopalveluiden toteuttama ennallistamis- ja luonnonhoitopinta-ala valtion suojelualueilla vastaa periaatepäätöksessä esitettyä tavoitearviota ja ylittää tarvearvion pinta-alat selvästi (44 670 ha) (Koskela ym. 2024). Yksityisillä suojelualueilla vuoteen 2023 mennessä oli toteutunut 4 491 ha, kun tarvearvioon perustuva tavoite vuodelle 2025 olisi 5 100 ha. Hyvin todennäköisesti tavoite tullaan saavuttamaan vuoden 2025 loppuun mennessä. Metsähallituksen Luontopalveluiden toteuttamasta ennallistamis- ja luonnonhoitopinta-alasta valtaosa on tehty

Helmi-ohjelman rahoituksella. Ennallistamis- ja luonnonhoitotoimien kohdentumisesta METSO-kohteisiin tai kohteiden (monimuotoisuuteen liittyvistä) valintaperusteista ei saatu tietoa arvioinnin aikana.

Arviointia varten tehdyssä kyselyssä ja haastatteluissa luonnonsuojelualueiden ennallistamista ja luonnonhoitoa pidettiin sekä ekologisten tavoitteiden ja hyväksyttävyyden kannalta erittäin toimivina toimenpiteinä. Arviointiryhmän käytössä olevien tietojen pohjalta ei ollut mahdollista arvioida ennallistamis- ja luonnonhoitotoimenpiteiden alueellista tai ekologista vaikuttavuutta. Koska toimenpiteiden kohteet (METSO-kohteiden osalta) ovat kuitenkin valikoituneet ekologisesti ja alueellisesti toimivina pidettyjen luonnontieteellisten valintaperusteiden kautta, voidaan olettaa niiden tukeneen ohjelman ekologista ja alueellista vaikuttavuutta.

Luontotyyppi- ja lajistokartoitukset

Metsähallituksen Luontopalvelut on toteuttanut luonnonsuojelualueiden luontotyyppi-inventointeja METSON toimintakauden aikana vuosittain keskimäärin noin 12 000 ha/vuosi (Koskela ym. 2024). Vuosina 2008–2023 luontotyyppi-inventointeja tehtiin METSON toteutusalueella yhteensä 302 508 hehtaarin pinta-alalla, josta 192 928 ha valtion suojelualueilla ja 109 580 ha yksityisillä suojelualueilla. Lajistokartoituksia tehtiin yhteensä 38 137 hehtaarilla, josta valtion suojelualueilla 33 457 ha ja yksityisillä suojelualueilla 4 680 ha.

Loppuarvioinnin yhteydessä tehdyssä kyselyssä enemmistö vastaajista arvioi, että luontotyyppi- ja lajistoinventointitietoja on toteutettu luonnonsuojelualueilla ja niiden tulokset ovat johtaneet tarvittaviin toimenpiteisiin. Noin viidesosa vastaajista arvioi, että näin ei ole ja moni ei osannut vastata. Vastauksien tulkinnaassa on syytä huomioida, että vain pieni osa kyselyyn vastanneista ilmoitti tekevänsä luontotyyppi- ja lajistoinventointeihin liittyviä töitä.

Luontotyyppi- ja lajistokartoituksille ei ole asetettu METSO-ohjelmassa erillisiä määrällisiä tavoitteita. Metsähallitus on toteuttanut näitä METSO-alueella huomattavasti laajemmin, kuin mikä on METSO-kohteiden pinta-ala, joten toteutuksen voi katsoa vastaavan valtioneuvoston periaatepäätöstä. Monimuotoisuuden suojele Suomessa kokonaisuutena vaatisi kuitenkin luontotyyppi-in-

ventointien toteuttamiseen ja tilan seurantaan nopeampia ja kustannustehokkaampia menetelmiä, joilla entistä laajempia pinta-aloja saadaan kartoitettua ja jatkuvan seurannan piiriin.

2.3 Talousmetsien luonnonhoitoa koskevat toimenpiteet

2.3.1 Talousmetsien monimuotoisuuden turvaaminen yksityismetsissä

Yksityisomisteisissa talousmetsissä monimuotoisuutta turvataan **ympäristötukisopimuksin** sekä **luonnonhoidon keinoin**. Tavoitteena on turvata monimuotoisuutta 82 000 ha ala vuoteen 2025 mennessä (Valtioneuvosto 2014).

Ympäristötuki on ensisijaisesti tarkoitettu metsälain 10 §:ssä määriteltyjen erityisen tärkeiden elinympäristöjen ominaispiirteiden säilyttämiseen. Tukea voidaan myöntää lain vaatimuksia laajemmin silloin, kun hakkuut uhkaavat merkittävästi monimuotoisuutta. Lisäksi ympäristötukea voidaan myöntää muille kohteille, kuten METSO-ohjelman valintakriteerit (ks. luku 1.1) täyttävillä alueilla, mikäli määrärahat sen sallivat.

Ympäristötuki on määräaikainen 10 vuotta kestävä sopimus. Sopimuskauden päättymisen jälkeen alueen käyttö jatkuu metsänomistajan päätöksen mukaisesti, lukuun ottamatta metsälain 10 §:n mukaisia kohteita. Ympäristötuki korvaa metsänomistajalle ne kustannukset tai menetykset, jotka aiheutuvat metsän biologisen monimuotoisuuden tai erityisen tärkeän elinympäristön säilyttämisestä tai muusta luonnonhoidosta. Tämä tuki kattaa tilanteet, joissa lisäkustannukset tai menetykset ovat vähäistä suurempia.

Suomen metsäkeskus ohjaa ympäristötuen määrärahoja METSO-ohjelman elinympäristökohtaisia toteuttamisohjelmia noudattaen, tavoitteena alueellisesti monimuotoisuutta turvaavat verkostot.

Luonnonhoitohankkeilla parannetaan metsäluonnon monimuotoisuutta yksityisomisteisissa talousmetsissä aktiivisilla toimilla, kuten

elinympäristöjen kunnostuksella ja ennallistamisella. Toimenpiteisiin kuuluvat esimerkiksi soiden ennallistaminen, lahopuu- ja palojatkumoiden luominen sekä riistan elinympäristöjen parantaminen. Hankkeet tulee kohdentaa alueellisesti tai luontoarvoiltaan merkittäviin kohteisiin ja toteutetaan usean tilan yhteistyönä, mikä mahdollistaa laajempien kokonaisuuksien suojelun¹. Suunnittelussa huomioidaan sekä luonnonarvojen hoito että metsätaloudellinen käyttö ja edellytykset erilaisten metsätalous- ja luonnonhoitotöiden yhteiseen toteutukseen. Tukea myönnetään ylimääräisiin luonnonhoidosta aiheutuviin kustannuksiin.

2.3.2 Luonnonhoitotoimet valtion talousmetsissä

Valtion talousmetsissä luonnonhoitoa toteutetaan alue-ekologisen tarkastelun ja Metsähallituksen ympäristöoppaan periaatteiden mukaisesti, painottaen metsien monimuotoisuuden ja ekosysteemipalvelujen turvaamista kustannustehokkaasti. Käytännön toimia ovat esimerkiksi erityishakkuut, säästöpuiden jättäminen, elinympäristöjen aktiivinen hoito (esim. tulenkäyttö ja kosteikkojen, lehtojen ja paahderinteiden hoito) sekä ojitusalueiden ennallistaminen.

Valtionmaiden metsätaloudellisesti kannattamattomia ojitusalueita jätetään kunnostusojitusten ulkopuolelle, mikä on perusteltua myös riistanhoidon, vesiensuojelun tai monimuotoisuusarvojen kannalta. Lisäksi metsien käytön suunnittelussa määritellään kannattamattomien ojitusalueiden ennallistettavat suokohteet ja niiden hoito yhteistyössä luontopalveluiden tuottamisen kanssa.

Metsähallitus toteuttaa talousmetsien monimuotoisuutta edistäviä toimia yhteistyössä luontopalveluiden tuottamisen kanssa. Retkeilyalueita kehitetään virkistyskäyttöön ja ekologisen verkoston tukemiseksi Natura 2000 -tavoitteiden mukaisesti.

¹ Huom: Vuoden 2024 alussa tehty muutos tukijärjestelmässä (Metka) on mahdollistanut tuen hakemisen myös yksittäiselle metsänomistajalle ja tuen saaminen ei edellytä kohdistumista alueellisesti merkittäviin kohteisiin. Muutoksen vaikutuksia METSO-ohjelman tuloksiin ei vielä voida arvioida.

2.3.3 Arviointi

2.3.3.1 Talousmetsien luonnonhoitoa koskevien toimenpiteiden toteutus

Talousmetsien luonnonhoitoa on toteutettu ympäristötukisopimuksilla ja luonnonhoidon tuella yksityismetsissä sekä Metsähallituksen toteuttamana valtion metsissä².

Ympäristötukisopimusten ja luonnonhoidon tuen tavoitteena on turvata monimuotoisuutta 82 000 ha alalla vuoteen 2025 mennessä³. Tästä tavoitteesta oli vuoden 2023 loppuun mennessä saavutettu 65 055 ha eli 79 prosenttia (Koskela ym. 2024). Tavoitetta olisi todennäköisesti päästy huomattavasti lähemmäksi vuoden 2025 loppuun mennessä ilman Suomen metsäkeskuksen tehtyä tukijärjestelmän muutosta, joka viivästytti vuoden 2024 hakemusten hyväksymistä, ja METSO-kauden aikaisia rahoitus- ja resurssileikkauksia erityisesti 2010-luvulla maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle.

Ympäristötukeen käytettiin 96,8 miljoonaa euroa ja ympäristötukisopimusten pinta-ala kattoi yhteensä 59 629 hehtaaria vuosina 2008–2023. Tästä yli puolet on kohdistunut metsälain 10 §: elinympäristöihin ja vajaa puolet METSO-elinympäristöihin. Luonnonhoitohankkeisiin on käytetty 20,5 miljoonaa euroa, jolla on rahoitettu sekä maastosuunnittelua että varsinaista luonnonhoitotoimenpiteiden toteutusta. Maastosuunnittelua on vuosina 2008–2023 tehty 13 348 hehtaarilla ja toteutustöitä 5 426 hehtaarilla. Toteutuspinta-alaan lasketaan vain ympäristötukisopimukset ja luonnonhoidon toteutuspinta-alat. Luonnonhoitoa on METSO-ohjelman jälkipuoliskolla toteutettu lisäksi Helmi-ohjelmassa. Varoja on myös voitu siirtää ympäristötuesta luonnonhoidon tukeen tai päinvastoin, mikäli toiselle on ollut enemmän kysyntää. Etenemistä kuvaavat luvut eivät kata Metsähallituksen luonnonhoitotoimenpiteiden etenemistä valtion monikäyttömetsissä, mitä on kuvattu vuosiraportointien yhteydessä. (Koskela ym. 2024)

² Tavoitteet Metsähallituksen toteuttamalle luonnonhoidolle valtion talousmetsissä on asetettu Helmi-ohjelmassa, kun se perustettiin vuonna 2021.

³ Valtioneuvoston periaatepäätös

2.3.3.2 Vaikuttavuus ja kohdentuminen ekologisesta ja alueellisesta näkökulmasta

Ympäristötukisopimukset ovat hehtaareissa tarkasteltuna kohdistuneet eniten pienvesiin, vähätuottoisiin elinympäristöihin ja monimuotoisuudelle merkittäviin kangasmetsiin. Maantieteellisesti ympäristötukisopimusten kohteena on ollut eniten alueita Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Ympäristötukisopimuskohteet ovat melko pieniä pääosin tiukentuneiden ympäristötuen rahoitusohjelmien vuoksi. Metsäkeskuksen asiantuntijoiden mukaan tämä jättää joitain arvokkaita kohteita rajauksen ulkopuolelle ja lisää työtä, kun suurempaa kohdetta joudutaan pilkkomaan pienemmiksi elinympäristökuvioiksi. Metsäkeskuksen asiantuntijat ovat kuitenkin arvioineet ympäristötukikohteiden ja luonnonhoitohankkeiden turvaavan ja jopa lisäävän luontoarvoja sopimusjakson aikana (Koskela ym. 2022). Myös METSO-ohjelman väliarvioinnissa (Hohti ym. 2019) arvioitiin ympäristötukikohteiden ekologista laatua ja todettiin se hyväksi.

Myös luonnonhoito on kohdistunut elinympäristöistä pienvesien kunnostuksiin sekä soiden ennallistamiseen (Koskela ym. 2024). Luonnonhoitohankkeiden toteutusta on edelleen tehty melko pienimuotoisesti ja niissä on vielä parannettavaa. Luonnonhoitohankkeita tehneistä metsänomistajista vain alle puolet ovat olleet tyytyväisiä toteuttajan yhteydenpitoon ja tiedotukseen, eikä tiedotus ole sujunut toteuttajienkaan mielestä mallikkaasti. Metsäammattilaiset arvioivat, että monilla alueilla ei ole riittävästi luonnonhoitohankkeita toteuttavia toimijoita, ja toisaalta toimijat arvioivat, että hankkeita ei ole riittävästi. Sekä metsänomistajien että toimijoiden näkemyksen mukaan luonnonhoitohankkeet tukevat metsäalan toimijoiden osaamista ja palveluntarjontaa (Koskela ym. 2022).

Työpajassa ympäristötukea ja luonnonhoidon tukea kommentoitiin metsänomistajan näkökulmasta: ympäristötukikohteiden valintakriteerien muutokset ja pitkät käsittelyajat ovat hankaloittaneet näiden instrumenttien käyttöä.

Loppuarvioinnin yhteydessä laaditun kyselyn vastaajien mielipiteet jakautuivat, kun he arvioivat 10 vuoden määräaikaista ympäristötukea ekologisten vaikuttavuuden kannalta. Luonnonhoidon tuki sai tältä kannalta myönteisemmät arviot. Sosiaalisen hyväksyttävyyden kannalta taas sekä ympäristötuki että

luonnonhoidon tuki nähtiin myönteisessä valossa. Ympäristötuen määräaikaisuus nähtiin haasteena ekologiselta kannalta, vaikka haastatellut arvioivat sen madaltaneen kynnyksiä lähteä mukaan suojelutoimiin. Luonnonhoidon tuen osalta haastatellut nostivat esiin epävarmuuden siitä, mikä yksittäisten toimenpiteiden todellinen vaikutus on monimuotoisuuden kannalta, vaikka niitäkin pidettiin hyvänä keinona asenteiden kehittämisessä suojelumuonteiseen suuntaan.

Kaikkiaan talousmetsissä toteutetun luonnonhoidon voidaan katsoa tukeneen suojelutoimenpiteiden hyväksyttävyyttä, ja onnistuneen myös ekologiselta kannalta tarkasteltuna.

2.4 Informaatio-ohjaus ja yhteistyö

2.4.1 Toimenpiteet

2.4.1.1 Metsänomistajien neuvonta, metsäammattilaisten koulutus ja metsäsuunnitelmat

Metsänomistajien neuvonta ja metsäammattilaisten koulutus on tärkeä osa talousmetsien monimuotoisuuden turvaamista. Neuvonnan kautta lisätään tietoisuutta sekä puuntuotannosta että metsien luonnonarvoista. Metsätalouden neuvonnassa monimuotoisuuden tulisi olla tasapainossa muun metsätaloudellisen toiminnan kanssa. Neuvonnan osana on olennaista tarjota tietoa toimenpiteiden taloudellisista hyödyistä, aiheuttamista kustannuksista ja mahdollisista tuhoriskeistä.

Suomen metsäkeskus on ottanut käyttöön Metsään.fi-palvelun tavoitteena parantaa metsänomistajien mahdollisuuksia saada ajantasaista tietoa metsistään ja niiden monimuotoisuudesta. Tehokkaan neuvonnan varmistamiseksi metsä- ja ympäristöorganisaatioissa työskentelevien on hallittava toimenpiteet ja niiden ekologiset perusteet. Metsäammattilaisille, metsätyöntekijöille ja metsäkoneenkuljettajille on tarjottava riittävät valmiudet erilaisten tavoitteiden edistämiseksi.

Metsänomistajien tavoitteet lisäävät tarvetta metsäsuunnitelmien sisältöjen monipuolisuudesta erilaisten tavoitteiden yhteensovittamiseksi.

Metsäkeskus ei enää tee metsäsuunnitelmia, mutta mm. metsänhoitoyhdistykset, metsäpalveluyritykset ja puuta ostavat yritykset tekevät suunnitelmia metsänomistajan toiveet huomioon ottaen. Metsäsuunnitelman yhteydessä voidaan tarjota metsänomistajille tietoa METSO-ohjelmasta tai luonnonhoitotoista perinteisten metsänhoito- ja hakkuuehdotusten ohella metsänomistajan tavoitteet huomioiden.

2.4.1.2 METSON toteutuksen organisointi ja yhteistyö alueilla

Eri toimijat tekevät yhteistyötä METSON tavoitteiden saavuttamiseksi. ELY-keskukset ja Suomen metsäkeskus tiedottavat ja neuvovat maanomistajia erilaisista vaihtoehtoista sekä tekevät myös kohdennettua markkinointia. Ne toimivat maanomistajan neuvottelukumppaneina sopimusneuvotteluissa hallinnassaan olevien toimenpiteiden osalta. (Metsäkeskuksen osalta tehtäväkenttä on jonkin verran kaventunut vuoden 2024 alun jälkeen.)

Maanomistajan aloitteesta voidaan käynnistää monimuotoisuuden turvaamiseen ja suojeluun tähtäviä toimenpiteitä, mikä edellyttää METSO-ohjelman tuntemuksen ja tarjolla olevien vaihtoehtojen tuntemuksen. Kohdetta voi tarjota suoraan paikalliselle ELY-keskukselle tai metsäkeskukselle sekä sellaisen toimijan kautta, jolla on yhteistyösopimus ELY-keskuksen kanssa. Alueelliset yhteistyöryhmät määrittelevät konkreettisia tavoitteita ohjelman totuttamiselle, keskustelevat työnjaosta, sekä seuraavat ja tukevat toimeenpanoa.

2.4.1.3 Yhteistoimintaverkostot

Yhteistoimintaverkostot perustuvat metsänomistajien, ELY-keskusten ja Suomen metsäkeskuksen sekä METSON sidosryhmien yhteistyöhön, jonka tarkoituksena on yhteensovittaa metsien suojelu, hoito ja muu käyttö. Yhteistoimintaverkosto on tarkoitettu monimuotoisuuden turvaamisesta vapaaehtoisesti kiinnostuneille metsänomistajille, eikä siihen kuuluvan alueen ei tarvitse olla yhtenäisesti rajattu. Metsänomistajien lisäksi verkostoon voivat osallistua esimerkiksi kylätoimikunnat, luontoyrittäjät ja harrastusyhdistykset.

Yhteistoimintaverkostojen tavoitteena on kehittää metsänomistajien ja muiden verkostoon kuuluvien osapuolten kesken metsien monimuotoisuutta ja kytkeytyneisyyttä parantaen elinkeino-, yritys- tai kylätoimintaa tai metsien virkistyskäyttöä. Toiminnassa voidaan huomioida myös metsien käytön sosiokulttuurisia arvoja ja ympäristökasvatusta. Pyrkimyksenä on kehittää sektorirajat ylittäviä toimintamalleja ja metsien monimuotoisuuden turvaamiseen liittyviä innovaatioita.

2.4.2 Arviointi

Metsänomistajien neuvonta, metsäammattilaisten koulutus ja metsäsuunnitelmat

MTK:n ja SLC:n (2024) luonnon monimuotoisuuden tiekartan toteutuksessa metsänomistajilta kysyttiin metsäalan ammattilaisen kanssa käsiteltyjä asioita neuvonta-, metsänhoito- ja puukauppatilanteissa edellisen kolmen vuoden aikana. Korhosen ym. (2024) mukaan suojelun vaihtoehtoista (esimerkiksi METSO-ohjelmasta) oli metsäammattilaisen kanssa asioidessa kerrottu reilulle neljäsosalle metsänomistajista, tarvetta käsittelylle ei ollut kuudesosalla metsänomistajista, mutta lähes joka toisen kanssa suojeluvaihtoehdot eivät nousseet esille. Alueellisesti kyselyn tuloksissa oli jonkin verran eroja, sillä Etelä-Suomessa metsätilansa omistaville METSO-ohjelmasta oli kerrottu hie-man yli kolmasosalle, ja Itä-Suomessa alle neljännekselle metsänomistajista. Kyselyssä kartoitettiin lisäksi toimenpiteitä, joita on toteutettu metsäluonnon monimuotoisuuden hyväksi tai joista metsänomistaja olisi kiinnostunut tulevaisuudessa. Yhtenä toimenpiteenä oli luontopainotteinen metsäsuunnitelma, joka oli selvästi yleisin toimi, jota ei ollut tehty, mutta josta joka toinen metsänomistaja oli kiinnostunut tulevaisuudessa (Korhonen ym. 2024).

Metsäkeskuksessa metsänomistajien neuvonnassa on käytössä erilaisia asiakassalkkuja, joista yksi on luonnonhoito -asiakassalkku (Maidell ym. 2021). Luonnonhoito-asiakassalkkuun valitaan metsänomistajia, joilla on ympäristötukisopimus päättymässä, mahdollisia suojelukohteita metsissään, kiinnostus vapaaehtoiseen suojeluun tai hän osallistuu luonnonhoitohankkeisiin. Luonnonhoito-salkkuun kuuluneiden metsänomistajien keskuudessa neuvonnassa

korostui vapaaehtoisen suojelun käsittely, joka oli tullut esille neuvontatilanteissa valtaosan kanssa. Neuvonnan koettiin myös olleen hyödyllistä sekä antaneen tukea vapaaehtoiseen suojeluun (Maidell ym. 2021).

Suuri osa metsänomistajista kokee tuntevansa metsänsä niin hyvin, että osavat arvioida sen METSO-kohteeksi sopivaksi. Lisäksi olennaisia tietolähteitä ovat metsäsuunnitelma, metsäammattilaisten neuvonta sekä Metsään.fi-palvelu. Vain vajaa kymmenys on saanut metsien luontokohteista tietoa puunostajilta (Koskela ym. 2022). Metsäkeskus on ollut yleisin tietolähde ympäristötuen hakemismahdollisuudesta ja se on yleisimmin myös valmistellut hakemuksen. Viidennes on saanut tietoa metsänhoitoyhdistykseltä metsänhoitotyön tai metsäsuunnitelman tekemisen yhteydessä, mutta puolella tästä metsänhoitoyhdistys oli valmistellut hakemuksen. Puunostajatahot ovat neuvoneet vain harvoin metsänomistajia kohteen suojelemisessa (Koskela ym. 2020). Metsäkeskus on tärkein tietolähde myös luonnonhoitohankkeiden osalta, harvempi metsänomistaja on osannut itse tehdä aloitteen.

Toimijoille lähetetyn kyselyn perusteella metsänomistajien neuvonnan, metsäammattilaisten koulutuksen ja metsäsuunnitelmien nähtiin suuren osan mielestä vahvistaneen metsänomistajien tietopohjaa luonnon monimuotoisuudesta. Haastatteluissa nousi esiin metsäluonnon asiantuntemuksen parantaminen metsäsektorilla, kun alan toimijoille siirtyy yhä enemmän vastuuta esimerkiksi luonnonhoidosta, mikä luo epävarmuutta. Metsänomistajien neuvontaa pidettiin myös haastatteluissa olennaisena osana ohjelman toteutusta, jotta metsänomistajalla on mahdollisuus harkita erilaisia vaihtoehtoja. Tällä katsottiin olleen alueellisesti vaikutusta hankkeiden tarjontaan ja alueellisiin tuloksiin. METSO-ohjelman nähtiin vaikuttaneen metsänomistajien lisäksi positii-visesti hyväksyttävyyteen myös metsäammattilaisten keskuudessa. Kaikkiaan neuvonnan toivottiin kehittyvän edelleen ohjelman toteutuksen parantamiseksi, mutta resurssien vähentymisen vuoksi mahdollisuudet koettiin rajallisina. Kyselyn perusteella metsänomistajien tietoisuuden puute luonnon monimuotoisuuden turvaamisen osalta nähtiin hidasteena ohjelman toteutuksessa.

METSO:n toteutuksen organisointi ja yhteistyö alueilla

Toimijoiden välisen yhteistyön todettiin vuoden 2018 väliarviossa (Hohti ym. 2019) sekä tutkimus- ja kehityshankkeiden vaikuttavuusarvioinnissa (Anttila

ym. 2018) tuottaneen tulosta ja lisänneen ohjelman vaikuttavuutta. Myös Anttilan ym. (2023) METSO-tilannekatsauksessa ELY-keskuksissa luonnonsuojelua toteuttavalle henkilöstölle tehdyn kyselyn mukaan yli puolet vastanneista katsoi eri tahojen (maanomistajat, ELY-keskukset, Suomen metsäkeskus, kunnat, metsänhoitoyhdistykset ja metsäyhtiöt) välisen yhteistyön tukeneen toteutusta. Alueellisten yhteistyöryhmien nähtiin edistäneen yleisesti luonnonsuojelua sekä alueellista toimeenpanoa, mutta yli puolet vastanneista katsoi kuitenkin resurssien vähyyden vaikuttaneen heikentävästi yhteistyöhön (Anttila ym. 2023).

Alueellisten yhteistyöryhmien osalta koolle kutumisesta vastaavat ELY-keskukset, jotka koordinoivat ryhmien toimintaa omalla alueellaan. Kaikkien ELY-keskusten osalta ryhmien nykyisestä toiminnasta tai niiden kokoonpanosta on varsin rajallisesti tietoa saatavilla lähivuosien ajalta. Ohjelman alkupuolella yhteistyöryhmiä oli tilannekatsauksissa ja väliarvioinneissa kuvattu jonkin verran enemmän (esim. Koskela ym. 2015, Laita ym. 2012, Kuusela & Rantala, 2013). Myöhemmissä julkaisuissa mainintoja alueellisista yhteistyöryhmistä on harvemmin (Hohti ym. 2019, Anttila ym. 2018, Anttila ym. 2023). Osalla alueita (Pirkanmaa, Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Etelä-Pohjanmaa ja Kainuu) on yhdistetty Helmi- ja METSO-ohjelmien yhteistyöryhmät (Kovanen ym. 2023), mutta muiden alueiden osalta ryhmien nykyisestä tilanteesta ei ole METSO-ohjelman osalta tietoa saatavilla.

Hankkeessa toteutetuissa haastatteluissa ja työpajassa yhteistyö nousi esiin pääosin yleisellä tasolla. Yleisesti yhteistyö nähtiin onnistumisena ja tärkeänä osana ohjelman toteutusta. Yhteistyöhön panostettiin haastatteluiden mukaan jossain määrin enemmän ohjelman alussa, mikä edisti sen käynnistämistä. Kuitenkin alueiden välillä yhteistyön laadussa ja onnistumisessa koettiin olleen paljonkin eroja. Osassa maakuntia METSO-toimijoiden välinen yhteistyö nähtiin joustavampana verrattuna toisiin alueisiin. Esille nousi myös alueellisesti ELY-keskusten erilainen toimintaympäristö ja resurssien määrä. Tulevaan aluehallintouudistukseen suhtauduttiin toteutuksen kannalta varauksellisesti, mutta käytännön vaikutuksista oltiin varsin epävarmoja. Toimijoille suunnatun kyselyn mukaan alueellisten yhteistyöryhmien onnistumiseen ja METSO-ohjelman viestinnän vaikutukseen yhteistyön lisäämiseksi suhtauduttiin varsin neutraalisti.

Yhteistoimintaverkostot

Yhteistoimintaverkostohankkeita on toteutettu kaikkiaan 29, kun huomioidaan vuosina 2004–2006 toteutuneet neljä kokeiluhanketta (Primmer & Keinonen, 2006), vuosien 2009–2022 aikana toteutetut hankkeet (Metsopolku.fi: Toteutettuja yhteistoimintaverkostoja) sekä yksi käynnissä oleva hanke (Metsopolku.fi: METSO-yhteistoimintaverkostot). Ekosysteemipalveluiden tuotantoa yhteistoimintaverkostoissa ja metsänomistajien asenteita tähän on arvioitu PTT:n työpaperissa (Rämö ym. 2012). METSO:n tutkimus- ja kehittämistarpeiden vaikuttavuutta arvioitiin Anttila ym. (2018) raportissa, jossa tarkasteluun sisältyi yhteistoimintaverkostohankkeita, valtakunnallisia luonnonhoidon kehittämishankkeita sekä yhteistutkimushankkeita. Yhteistoimintaverkostoista on lisäksi laadittu säännöllisin väliajoin seurantaraportteja (esim. Aapala ym. 2023), joissa on tarkasteltu kullakin hetkellä käynnissä olevia hankkeita, niiden käytännön toteutusta, onnistumisia ja haasteita sekä esitetty kehittämistarpeita.

Useimmiten metsänomistajat tiedostavat monimuotoisuuden merkityksen omissa metsissään, mikä lisää halukkuutta osallistua verkostoon yhdessä muiden maanomistajien kanssa (Rämö ym. 2012). Metsänomistajia yhteistoimintaverkostoon todettiin Rämö ym. (2012) mukaan kannustavan yhteisöllisyys, oman kylän tunnetuksi tekeminen, muiden metsänomistajien esimerkki sekä suojelun vapaaehtoisuus ja määräaikaisuus. Verkostoissa etenkin metsänhoitoyhdistyksen osallistuminen muiden tahojen ohella nähtiin olennaisena riittävien resurssien ja tietotaidon varmistamiseksi. Hankkeiden onnistumisen kannalta tärkeinä tekijöinä tunnistettiin myös osapuolten välinen luottamus, maanomistajien myönteinen asenne ja tiedottaminen (Rämö ym. 2012).

Anttilan ym. (2018) mukaan yhteistoimintaverkosto-, kehittämis- ja yhteistutkimushankkeilla on tuotettu käytäntöjä ja tietoa monimuotoisuuden turvaamiseen liittyen, ja ne ovat tukeneet METSO-ohjelman tavoitteita. Haasteina tunnistettiin toimintamallien laajempi soveltaminen, hankkeiden viestinnän ja koulutuksen tehostaminen sekä sellaisten tietotarpeiden tunnistaminen, millä monimuotoisuuden turvaamista pystytään käytännön työssä edistämään. Vaikuttavuuden parantamiseksi pitäisi huomioida hankkeiden jatkuvuus toimintakauden jälkeen, viestinnällisten materiaalien tuottaminen, niiden saatavuus ja markkinointi sekä kehittää toimintamalleja, joita voisi viedä käytäntöön myös muualla. (Anttila ym. 2018).

Tämän hankkeen toteutetuissa haastatteluissa, kyselyssä ja työpajassa yhteistoimintaverkostot nousivat vain harvoin esiin. Yhdessä haastattelussa yhteistoimintaverkostojen mainittiin toimineen alueellisesti epäyhtenäisesti tarkasteltaessa aktiivisuutta eri alueilla. Kyselyn perusteella verkostojen nähtiin tuottaneen jossain määrin vuorovaikutusta ja konkreettisia keinoja luonnon monimuotoisuuden edistämiseen, mutta osa vastaajista näki asian myös kielteisemmin.

2.5 Tietopohja

2.5.1 Luonnontieteelliset valintaperusteet

METSO-ohjelman kohteiden valinnassa käytettävät luonnontieteelliset valintaperusteet laadittiin METSON kokeiluvaiheen aikana (2002–2007) ja niitä täydennettiin kokeiluhankkeesta saadun palautteen pohjalta vuonna 2008. Vuonna 2015 luonnontieteellisiä valintaperusteita uudistettiin METSON jatkokautta (2016–2025) varten, vastaamaan paremmin valintaperusteista saatua tutkimustietoa ja kokemusta. Valintaperusteet on laadittu tukemaan ELY-keskuksissa ja Suomen metsäkeskuksessa tehtävää päätöksentekoa. Niiden avulla voidaan tunnistaa monimuotoisuudelle arvokkaita kohteita, jotka soveltuvat METSO-ohjelmaan.

Luonnontieteelliset valintaperusteet jakautuvat kahteen osaan: yleisiin valintaperusteisiin ja elinympäristökohtaisiin valintaperusteisiin. Yleisiä valintaperusteita ovat monimuotoisuudelle arvokkaat rakennepiirteet kuten lahoppuuston runsaus, uhanalaisten lajien esiintymät, kohteen sijainti ja koko sekä palo- ja muut tuhoalueet. Elinympäristökohtaiset valintaperusteet kattavat kymmenen eri elinympäristöä:

- lehdot
- monimuotoisuudelle merkittävät kangasmetsät
- monimuotoisuudelle merkittävät suot
- vesistöjen lähimetsät
- metsäluhdat ja tulvametsät

- metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot
- kalkkikallioiden ja ultraemäksisten maiden elinympäristöt
- harjujen paahdeympäristöt
- puustoiset perinnebiotoopit ja
- maankohoamisrannikon monimuotoisuuskohteet

2.5.2 Tietopohjan parantaminen

METSO-ohjelmassa on pyritty vastaamaan luonnon monimuotoisuuden turvaamisen tutkimus- ja selvitystarpeisiin tietopohjaa vahvistavilla toimilla. Ohjelmaa perustettaessa on tunnistettu kahdenlaisia tarpeita: toisaalta tarve tuottaa METSON tavoitteiden kannalta välttämätöntä perustietoa ja toisaalta tarve ohjelman toimenpiteiden kehittämiseen, seurantaan ja vaikuttavuuden arviointiin liittyvälle tutkimukselle. Tutkimustiedon välittäminen päätöksentekijöille ja vuoropuhelu viranomaisten, tutkijoiden, metsäalan toimijoiden ja metsänomistajien välillä on myös asetettu ohjelman tavoitteeksi.

Tietotarpeita on ohjelmaa perustettaessa tunnistettu mm. puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tuntemukseen ja määrittämiseen, merkittäviin lajistokeskityksiin liittyen ja metsälajien kannanvaihteluiden seurantaan liittyen. METSO-toimenpiteiden vaikuttavaksi toteuttamiseksi on tunnistettu tietotarpeita luonnonhoidon ja ennallistamisen menetelmien kehitykseen sekä ohjauskeinojen ja kannustinten kehittämiseen.

2.5.3 Metsien monimuotoisuuden tilan seurannan, tietojärjestelmien ja tilastoinnin kehittäminen

Metsäluonnon monimuotoisuuden tilan seuranta kehittämillä on pyritty tukemaan METSO-ohjelman vaikuttavuuden arviointia ja vapaaehtoisten suojelukeinojen markkinointia. Luonnon tilan seuranta on tarkoittanut mm. lajisto- ja luontotyyppi-inventointeja, metsien suojelua koskevan tiedon

tarkempaa tilastointia sekä tietojärjestelmien ja tiedon hallinnan kehittämistä lajitiedolle, suojelualueita koskevalle tiedolle ja elinympäristötiedolle. Uhanalaisten lajien osalta keskiössä on ollut tiedonsiirron toimintamallin kehittäminen siten, että ajantasainen tieto lajien esiintymisestä saadaan niin maanomistajien ja viranomaisten kuin metsäsuunnittelijoiden ja puunkorjuun toteuttajatahojen käyttöön.

2.5.4 Arviointi

Luonnontieteelliset valintaperusteet

METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet on yleisesti koettu hyväksi ja toimiviksi. Loppuarviointia varten tehdyssä kyselyssä valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että valintaperusteiden käyttö on kohdentanut METSON toimet luonnon monimuotoisuuden kannalta erittäin hyvin tai hyvin. Lähes kaikki vastaajista kokivat, että valintaperusteet ovat selkeät ja niitä on ollut helppo käyttää ja 4/5 vastaajista oli sitä mieltä, että valintaperusteet soveltuvat käytettäväksi METSON jatkokaudelle. Toisaalta vain alle puolet vastaajista koki, että valintaperusteet toimivat kaikilla alueilla yhtä hyvin ja merkittävä osa ei osannut sanoa (mahdollisesti, koska vastaajilla oli kokemusta vain tietyllä alueella soveltamisesta). Kriteerien laatuluokan III tai kriteerien ulkopuolisten alueiden sisällyttäminen suojeltaviin alueisiin koettiin enimmäkseen tarkoituksenmukaiseksi suojelualueverkostojen kehittämien kannalta. Avoimissa vastauksissa tuotiin esiin se, että kriteerit itsessään ovat hyvät, mutta haastavaksi koettiin liian tiukkojen resurssien tai määrärahojen aiheuttamat priorisointi- ja valintatilanteet. Toisaalta ongelmalliseksi koettiin myös se, että eri toteuttajat tulkitsevat ja soveltavat kriteerejä eri tavoin.

Luonnonvarakeskuksen (Luken) METSO-toimijoille teettämässä kyselyssä tulokset olivat hyvin samankaltaiset. Vastaajat kokivat, että luonnontieteelliset valintaperusteet ovat hyvät ja toimivat. Elinympäristökriteereihin oli vain pieniä päivitystarpeita mm. pienvesien rantametsien kriteerien väljentäminen ja pienvesien painotuksen lisääminen. Lisäksi toivottiin mahdollisuutta huomioida kohteiden kehityspotentiaali vahvemmin ja kohteiden väliseen priorisointiin toivottiin tarkempaa ohjeistusta. (Koskela ym.2024a)

Loppuarvioinnin haastatteluissa valintaperusteita pidettiin kattavina, toimivina ja riittävän joustavina käytännön soveltamiseen. Moni toi esiin sen, että vaikka kriteerien mukaisia kohteita alueella olisikin, niin on eri asia millaisia kohteita lopulta tulee tarjolle ja mitä saadaan suojeltua. Erityisesti eteläisillä ELY-alueilla on nähty, että huippuluokan suojelukohteita ei aina tarjota METSO-ohjelmaan. Syitä tähän on monia: esimerkiksi muu kilpaileva maankäyttö tai se, että maanomistajat eivät ole tietoisia METSOsta. Toisaalta kaikkia tarjottuja kohteita ei saada METSON piiriin vähäisten tai vaihtelevien määrärahojen tai virkamiesten ajallisten resurssien vähyyden vuoksi. Ongelmalliseksi kriteereissä koettiin se, että tällä hetkellä palo- ja muita tuhokohteita on vaikea saada METSON piiriin. Tuhokohteiden saamista METSO-kohteisiin voivat rajoittaa esimerkiksi metsätuholain velvoitteet ja toisaalta kohteiden syntymisen rajallinen määrä ja satunnaisuus metsänomistajan kannalta.

Luonnontieteelliset valintaperusteet on koettu hyväksi ja riittäväksi myös ekologisesta näkökulmasta. Vuoden 2018 väliarvioinnissa todettiin, että METSO-verkosto on kokonaisuutena laadun ja kytkeytyneisyyden osalta selvästi satunnaisesti valittua verkostoa parempi, minkä tulkittiin tarkoittavan sitä, että luonnontieteelliset kriteerit toimivat ja pystyvät erottamaan luontoarvoiltaan keskimääräistä metsäaluetta arvokkaammat kohteet.

Arviointia varten tehdyissä haastatteluissa ehdotettiin erillisiä valintaperusteita pohjoiseen ja etelään (esimerkiksi lahoppukriteereiden osalta). Luken kyselyssä Etelä-Suomeen toivottiin mahdollisuutta kriteerien väljempään tulkintaan ja lisäksi tuotiin esille tarve pienvesien rantametsien kriteerien väljentämiseen ja pienvesien painotuksen lisäämiseen. Alueellisten painotusten osalta vastaajat toivoivat, että METSOa olisi toteutettava koko maassa, niin että arvokkaimmat kohteet saadaan suojeluun riippumatta alueesta. Toisaalta toivottiin painotusta myös Etelä-Suomeen alhaisen suojeluasteen vuoksi.

Tietopohjan parantamisen toimenpiteet

Monimuotoisuuden turvaamisen tietopohjan parantamiseksi METSO-ohjelmassa on arvioinnin ajankohtana toteutettu tai käynnissä yhteensä kuusi METSO-tutkimushanketta ja 31 luonnonhoidon kehittämishanketta sekä laadittu 50 opasta tai koulutusaineistoa. Tutkimushankkeita ovat toteuttaneet yliopistot ja tutkimuslaitokset. Luonnonhoidon kehittämishankkeita ja oppaita

ovat toteuttaneet esimerkiksi Tapio Oy, Suomen metsäkeskus ja Suomen ympäristökeskus, yliopistot, oppilaitokset, metsäteollisuus- ja metsänomistajatahot sekä järjestöt. Lisäksi Suomen ympäristökeskus on toteuttanut kaksi ja käynnissä on kolmas Zonation-järjestelmää koskeva kehittämishanke. Tutkimus- ja kehityshankkeita on tehty etenkin ohjelman alkupuolella, mutta myös viime vuosina.

Osa tietopohjan edistämisen hankkeista on toteutettu Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien (PUTTE) tutkimusohjelman alla sen ohjelma-kausien aikana vuosina 2003–2016. Nämä 68 kpl hankkeita ovat nimenmukaisesti keskittyneet lajien tutkimukseen, kuten taksonomiaan, ekologiaan ja seurantaan. Hankkeita ovat toteuttaneet pääosin Suomen yliopistot, mutta myös tutkimuslaitokset, Metsähallitus ja yksi lajiseura. PUTTE-ohjelmalle on tehty omat vaikutusarviointinsa. Ohjelman loppuarvioinnissa todettiin ohjelman edistäneen tiedettä merkittävästi kansallisesti ja kansainvälisesti, keskittyneen juuri tietopuutteisiin, lisänneen tietoa arvokkaista elinympäristöistä suojelun tueksi ja vaikuttaneen esimerkiksi laadittuihin uhanalaisuusarviointeihin (Kuusela et al 2017)⁴.

METSO-ohjelmassa toteutettuja tutkimus- ja kehittämishankkeita voidaan pitää hyödyllisinä ja onnistuneina. Tietopohjan parantamisen hankkeet ovat josain määrin painottuneet METSO-ohjelman alkuvuosille, mutta muutamia hankkeita oli käynnissä vielä arvioinnin toteutuksen aikaan. METSO-ohjelman tutkimus- ja kehittämishankkeiden vaikuttavuus -väliarvioinnissa (2018) hankkeiden todettiin tukeneen METSO-toimenpiteitä ja vastanneen ohjelmalle asetettuihin tavoitteisiin. Vaikuttavuuden parantamiseksi suositeltiin pyrkimistä käytännölläisyyteen ja tulosten käyttöönoton edistämistä. Kehityskohtina tunnistettiin kehitettyjen toimintamallien pitkäaikainen soveltaminen ja skaalaaminen muille alueille, hankkeiden tuloksista viestiminen, pysyvien koulutus-

⁴ Lisätietoa PUTTE-ohjelmasta ja sen arvoineista ympäristöministeriön sivuilta: Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelma 2003–2016. Linkki: <https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/luonnon-monimuotoisuus/suojelu-ja-tutkimusohjelmat/putte-ohjelma/putte-1-ohjelma>

ja opetusaineistojen lisääminen, sekä kentän tieto- ja menetelmätarpeiden tunnistaminen ja hankkeiden kohdistaminen niihin.⁵

Loppuarvioinnin yhteydessä toteutetussa kyselyssä ja haastatteluissa tutkimuksella ja kehittämisellä kuvattiin olleen arvoa erityisesti ohjelman vaikuttavuuden parantamisen kannalta. Kyselyssä kysyttäessä tutkimustiedon riittävydestä ja hyödyntämisestä METSO-ohjelman toteutuksessa, loppuarvioinnin kyselyn vastaukset jakoutuivat skaalan keskivaiheille, painottuen kuitenkin positiivisten arvioiden puolelle: yhteensä 70 prosenttia vastaajista antoi arvosanaksi 3 tai 4⁶.

Tietojärjestelmät ja tilastointi

METSON piirissä tapahtuneesta tietojärjestelmien kehittämisestä on käytännössä vastannut Metsähallitus. Suojelualuetietojärjestelmä SATJ valmistui tuotantokäyttöön vuonna 2014, minkä jälkeen käyttöönotto ympäristöhallinnossa eteni ja järjestelmään vietiin tietoja vuosina 2016–2017. Suojelualueiden kuviotietojärjestelmä SAKTI, suojelualueiden suunnittelu- ja seurantatietojärjestelmä SASS, lajitiedon hallintajärjestelmä LajiGis ja palveluvarustuksen tietojärjestelmä (PAVE) otettiin niin ikään käyttöön ympäristöhallinnossa vuosien 2014–2017 aikana. Ne kuuluvat Metsähallituksen ULJAS-paikkatietojärjestelmäkokonaisuuteen, ja tietojärjestelmien kehitystyö on jatkunut myös sen jälkeen mm. käytettävyyden ja tietoturvan osalta. Tietojärjestelmiä käyttävät mm. Metsähallituksen Luontopalvelut, ELY-keskukset, Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö ja niiden sisältämiä aineistoja on edelleen voitu hyödyntää muissa järjestelmissä ja esimerkiksi viety osaksi Luonnonvarakeskuksen tilastoja. Yleiskäyttöistä karttapalvelua METSO- ja Helmi-kohteista on myös kehitetty.

Vuonna 2014 maa- ja metsätalousministeriön johtama METI-työryhmä laati suunnitelman metsien suojelualue- ja METSO-tilastoinnin kehittämiseksi. Luonnonvarakeskus on sittemmin julkaissut suunnitelman mukaiset tilastot

⁵ Anttila, Susanna; Koskela, Terhi; Kuusela, Saija; Hänninen, Harri; Löfström, Irja, 2018: METSO-ohjelman tutkimus- ja kehittämishankkeiden vaikuttavuus. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 40/2018. Luonnonvarakeskus. Linkki: [METSO-ohjelman tutkimus- ja kehittämishankkeiden vaikuttavuus - Jukuri](#)

⁶ Vain harva vastaaja oli ollut suoraan tekemisissä tietopohjan parantamisen hankkeiden kanssa, mutta tämän voi katsoa vahvistavan tulosta, sillä tavoitteena on ollut tiedon tuottaminen koko ohjelman käyttöön.

metsien suojelusta vuosina 2016 ja 2019, ja seuraava päivitys julkaistaan vuonna 2025. (METI-työryhmä 2015 & Suomen virallinen tilasto (SVT): Metsien suojelu)

Uhanalaisia lajeja koskeva tiedonsiirron toimintamalli kehitettiin ensin Suomen ympäristökeskuksen ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion hankkeessa, ja kehittämistyötä jatkettiin edellä mainittujen sekä Suomen metsäkeskuksen yhteisessä Lajiturva-hankkeessa vuosina 2019–2021, ja sen jälkeen toimintamallista vastaa maa- ja metsätalousministeriö. Tarkasteltavien lajien määrä on kasvanut kehittämistyön yhteydessä huomattavasti, mitä voidaan pitää onnistumisena. Toimintamallin tunnettuudessa voidaan arvioida olevan yhä parannettavaa. Osa uhanalaisia lajeja koskevista tiedoista on myös luokiteltu pidettäväksi salassa luonnonsuojelullisista (tai esimerkiksi aineiston omistajuuteen liittyvistä) syistä ja tasapainon etsimistä tiedon julkisuudelle lajien turvaamisessa tarvitaan edelleen osana kehittämistyötä. Vaikka toimintamalli ja tilastointi ovat järjestelmätasolla olemassa ja niiden saavutettavuutta on kehitetty, muodostavat tietopuutteet uhanalaisten lajien elinpaikoista monimuotoisuuden suojelulle pullonkaulan: inventointeja ei tehdä systemaattisesti ja vaikka inventoinneilla kartoitettua tietoa kootaan eri tahoilta, lajitiedon on arvioitu olevan jokseenkin vajavaista erityisesti yksityismaiden osalta ja eroja on myös eri lajiryhmiä koskevan tiedon kattavuudessa. Lisäksi inventointitietoa tulisi päivittää ajassa. (Arnkil ym. 2020 & Tapio Oy 2021) Loppuarvioinnin kyselyssä vastaajat katsoivat, että metsien monimuotoisuuden tilan seurannan, tietojärjestelmien ja tilastoinnin kehittäminen on palvellut METSO-ohjelman toteutusta, mutta kysyttäessä seurannan, tietojärjestelmien ja tilastoinnin *riittävydestä*, vastauksissa oli enemmän hajontaa. Haastatteluissa tilastointia ei nähty METSO-ohjelman ydintoimintana, mutta sen arvioitiin parantavan suunnittelun ja toteutuksen systemaattisuutta. Tiedon hallinnassa tunnistetaan haasteita, kun mukana on paljon organisaatioita.

2.6 METSO-ohjelman viestintä ja seuranta

2.6.1 METSO-ohjelman toimeenpanon seuranta ja arviointi

Ohjelman seuranta ja arviointia tarvitaan ohjelman toimenpiteiden kehittämiseksi ja tarvittaessa resurssien uudelleen suuntaamiseksi. Seurannassa kootaan vuosittain yhteenveto METSON toimenpiteiden toteutumisesta. Saatuja kokemuksia ja tutkimustuloksia hyödyntäen laaditaan ohjelman toteutuksesta ja ekologisista, taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista väliarviot vuosina 2016 ja 2021.

2.6.2 Viestinnän toteuttaminen

Viestinnän tavoitteena on kertoa metsien monimuotoisuuden merkityksestä ja METSO-ohjelman keinoista metsänomistajille sekä tehdä METSO-ohjelmaa tunnetuksi niin kotimaassa kuin ulkomailla. Viestinnän keskeiset kohderyhmät ovat metsänomistajien lisäksi päättäjät, METSON toteuttajat ja sidosryhmät sekä muut metsäalan ammattilaiset. Viestinnän avulla tehdään myös tunnetuksi METSO-ohjelman etenemistä ja sen tavoitteiden toteutumista. Viestinnän erityisenä tavoitteena on saada yksityiset metsänomistajat tietoiseksi ohjelman tarjoamista mahdollisuuksista ja harkitsemaan metsiensä monimuotoisuuden turvaamista METSON avulla. Viestintätoimet suunnitellaan ja toteutetaan kohderyhmittäin mahdollisimman vaikuttavia kanavia käyttäen. (Valtioneuvosto 2014).

2.6.3 Arviointi

Seuranta ja arviointi

METSO-ohjelmasta on vuosittain laadittu seurantaraportteja Luonnonvarakeskuksessa (aiemmin Metlassa) ja Suomen ympäristökeskuksessa, sekä väliarviointeja valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. METSO-ohjelman hehtaaritavoitteiden seuranta on ollut varsin tarkkaa niin kansallisesti kuin alueittain sekä elinympäristöittäin. Toteutetuista toimenpiteistä, tavoitteiden saavuttamisesta ja toimintaympäristön kehittymisestä on raportoitu vuosittain. Myös haastatellut kiittivät hehtaaritavoitteiden seurantaa. Suojeltujen kohteiden ekologisen laadun (esim. METSO-laatulokat), elinympäristötyyppien ja esimerkiksi konkreettisten lajistovaikutusten osalta seurannassa ja tilastoinnissa nähtiin kuitenkin myös puutteita, ja tiedon kokoamista (erityisesti paikkatietona) ja läpinäkyvyyttä kaivattiin lisää. Myöskään esimerkiksi kuntien ja seurakuntien METSO-kohteista ei saada kattavaa tietoa tietojärjestelmistä, mikä on vaikuttanut myös KuntaMETSON seurannan onnistumiseen.

METSO-ohjelman pilottivaihe käynnistyi 2002 ja päättyi 2007. Pilotin aikana tehtiin laajalti tutkimuksia, jotka kerättiin tutkimusraporttiin METSON jäljillä (Horne ym. 2006). Ensimmäisen METSO-kauden (2008–2016) aikana tehtiin kaksi väliarviota, ensimmäinen vuonna 2010 ohjelman käynnistymisvaiheesta (Koskela ym. 2010) ja toinen pari vuotta myöhemmin (Laita ym. 2012). Toisen kauden aikana valmistui yksi väliarviointi (Hohti ym. 2019). Väliarviointien kehitysehdotuksia ja suosituksia on otettu osittain huomioon ohjelman toteutuksessa.

Viestintä

Viestinnän osalta ensiksi tarkastellaan METSON omaa viestintää ja viestintätoimenpiteitä, ja sen jälkeen toteuttajien ja sidosryhmien antamia näkemyksiä viestinnästä. Kolmantena osiona on media-analyysi, jossa arvioidaan METSON näkyvyyttä Maaseudun Tulevaisuudessa ja Helsingin Sanomissa. Koska hankkeen viestintää vuoteen 2017 saakka on analysoitu laajasti edellisessä väliarvioinnissa (Hohti ym. 2019), tässä raportissa keskitytään vuosiin 2018–2023.

Ohjelman väliarvioinnissa (Hohti ym. 2019) viestinnän osalta ehdotettiin mm. kohdennettua markkinointia korkean suojeluprioriteetin omaavien kohteiden maanomistajille, mikä mahdollistaisi suojelualueverkoston suunnitelmallisemman kehittämisen. Haastatteluissa ehdotettiin lisäksi mm. alueellisen tason yhteistyön lisäämistä, metsänomistajille suunniteltuja koulutuksia ja tapahtumia, vertaistoimintaa (mm. jutut ohjelmaan liittyneistä metsänomistajista) ja eri viestintäkanavien monipuolista käyttöä.

METSO-ohjelman oma viestintä

Ohjelman oman viestinnän keskeinen kanava on Metsopolku.fi-sivusto, joka avattiin vuonna 2009. Sen uudistettu versio julkaistiin alkuvuonna 2016, ja sivustoa uudistettiin toistamiseen vuonna 2022. (Anttila ym. 2023; Anttila ym. 2017.)

Sivustolla on julkaistu vuosien aikana yhteensä yli 200 ohjelmaa koskevaa uutista ja tiedotetta. Sivustolla on runsaasti tietoa METSO-ohjelmasta, muun muassa metsänomistajille ohjelmaan soveltuvista metsistä ja niiden suojelusta joko tilapäisesti tai pysyvästi sekä yhteydenottolomake metsänomistajalle, metsäammattilaisille ohjelman toiminnasta sekä ohjelmaan liittyvistä tutkimushankkeista, tutkimusjulkaisuista ja yhteistoimintaverkoston toiminnasta. Sivulla on linkkejä myös hankkeissa julkaistuihin oppaisiin ja luonnonhoidon oppaisiin eri ympäristöihin, METSO-ohjelman esitteisiin, metsänomistajien tarinoin ja tietoon retkeilyyn sopivista METSO-kohteista. Ohjelman logot ja esityspohjat, sekä ohjelman väliarvioinnit ja tilannekatsaukset on myös saatavissa sivuilta.

Sivuston kävijämäärä on kasvanut ohjelman aikana selvästi. Vuonna 2018 15 000, 2019 21 000, 2020 28 000 ja 2021 jo 36 000. Seuraajien laskentatapa vaihtui vuoden 2022 uudistuksen yhteydessä, joten myöhemmät luvut eivät enää ole vertailukelpoisia. Kuitenkin myös tänä mittauskautena kävijämäärä oli kasvusuunnassa: uusittu sivusto avattiin syyskuussa 2022, ja siitä vuoden loppuun käyntejä kertyi 4 783, vuonna 2023 15 936, ja 2024 syyskuun alkuun mennessä 13 460. (Anttila ym. 2019; Koskela ym. 2020; Anttila ym. 2021; Koskela ym. 2022; Anttila ym. 2023 ja Koskela ym. 2024)

Toinen tärkeä viestintäkanava on hankkeen Facebook-sivu ”1001 tapaa tykätä metsästä”, joka avattiin vuonna 2011. Sivulla oli heinäkuussa 2024 noin 3 900

seuraajaa (väliarvioinnin aikaan 2018 seuraajia oli 3 580). Facebookissa on esimerkiksi markkinoitu videoita, joissa metsänomistajat kertovat omin sanoin suojelupäätöksistään, ja joita katsottiin yli 8 000 kertaa (Anttila ym. 2019). Suhteutuksena, esimerkiksi valtiovarainministeriön Facebook-sivulla oli marraskuussa 2024 noin 1 200 seuraajaa ja ympäristöministeriöllä noin 1 300. METSO-ohjelman osumia sosiaalisessa mediassa oli vuonna 2023 yhteensä noin 1 290 ja 2022 1 156, joten ohjelmasta on käyty keskustelua myös somessa (Anttila ym. 2023 ja Koskela ym. 2024).

Ohjelman aikana on sekä verkossa että muissa kanavissa toteutettu erittäin runsas määrä erilaisia viestintätoimenpiteitä. Näitä on koottu kuvaan 2:

Kuva 2: METSO-ohjelman eri viestintätoimenpiteitä

Viestintähankkeet ja -yhteistyöt

- Viestintähankkeet Uudellamaalla, Kaakkois-Suomessa ja Varsinais-Suomessa.
- Markkinointiyhteistyö paikallisten metsänhoitoyhdistysten kanssa Uudellamaalla ja Kaakkois-Suomessa.
- Alueellisia viestintähankkeita eteläisissä ELY-keskuksissa.
- Maanomistajaviestinnän yhteistyötä Valkeakosken kaupungin kanssa.
- Viestintäyhteistyötä ELY-keskusten, Suomen metsäkeskuksen ja paikallisten metsänhoitoyhdistysten kanssa.
- Markkinointiyhteistyö paikallisten metsänhoitoyhdistysten kanssa Uudellamaalla ja Kaakkois-Suomessa.

Kirjeet ja muu materiaali

- Kirje kansanedustajille 2010 ja 2015
- Kuntiin esite: Koulumetsiä ja päiväkotimetsiä meidän kuntaan! 2013 ja 2014
- Kutsukirjeet kunnanhallitusten pj:lle mukaan METSO-ohjelmaan
- Kutsukirjeet kirkkoherroille METSO-ohjelmaan
- METSO-kunniakirjat maanomistajille
- Metsämiehen laulun musiikkivideo yhteistyössä Olavi Uusivirran kanssa 2012
- Sarjakuva: piirroskuvia 5 kpl, Seppo Leinonen
- Hämeen ELY-keskuksen kirjekampanja Suomen metsäkeskuksen kanssa potentiaalisesti sopivien kohteiden maanomistajille
- Videoita metsänomistajien suojelupäätöksistä
- Lehtimainoskampanja Uudenmaan lehdissä ja kohdennettu kirjekampanja maanomistajille
- Pirkanmaan ja Uudenmaan ELY-keskusten radiomainoskampanjoja alueillaan
- Pirkanmaalla kirje yhteydenottoja potentiaalisesti arvokkaiden kohteiden maanomistajille
- Suoria yhteydenottoja luontoarvoiltaan tai sijainniltaan tärkeiden kohteiden omistajiin
- Kilpailuja: Minun metsäni -valokuvauskilpailu 2011 ja Tunnistatko lintuäänen –kilpailu 2012

Tapahtumia

- ELYt ja Suomen metsäkeskus; seminaareja vuosittain
- Metson sidosryhmäseminaari: alkuvuosina joka vuosi, nykyään joka toinen vuosi
- METSO-yhteistoimintaverkostojen hankeretkeilyjä
- Osallistumiset messuille mm. Metsämessut ja Kirkon ympäristöpäivät
- Toimittajien metsäretket ja tiedotustilaisuudet
- METSO-koulutuksia sidosryhmille
- METSON 10-vuotisjuhlat Säätöalolla
- Tilaisuuksia maanomistajille ja toimijoille eteläisten ELY-keskusten alueella

Metsonpolku-sivusto

- Avattu 2009, uudistettu 2016 ja 2022
- Uutiset ja tiedotteet n. 54 kpl 2014—2018 ja n. 58 kpl 2020-2024
- Metsänomistajien tarinoita n. 20 kpl
- METSO-tilannekatsaukset vuosilta 2010—2023 ja METSO-Yhteistoimintaverkostojen seuranta vuosilta 2011—2022. 18 kpl oppaita
- METSO-logot ja esityspohjat
- Yhteydenottolomake metsänomistajalle
- Metsiensuojeluhakemusten lomakkeet
- Vanhalla sivustolla: Uutiset & tiedotteet (n. 88 kpl 2009—2013)

Esitteitä

- METSO – metsänomistajan valinta Suomen luonnon hyväksi (fi, sv)
- METSO-ohjelman elinympäristöt (fi, sv)
- Tiedätkö metsäsi suojelumahdollisuudet? (fi)
- METSO. Naturvård och mångfald i skogen (sv)

Vanhjoja esitteitä:

- METSO-ohjelma suojelee suomalaista metsää maanomistajan vapaaehtoisuuden pohjalta
- Tikka, METSON luonnontieteelliset valintaperusteet 2009, päivitetty 2013, 2016 ja 2018 (fi, sv)
- Perhonen, perustietoa METSO-ohjelmasta 2010, päivitetty 2013, 2016 ja 2018 (fi, sv)
- Luonnonhoito ja monimuotoinen metsä 2018 (fi, sv)

Englanniksi:

- Forest Biodiversity Programme for Finland 2009
- METSO – The Forest Biodiversity Programme for Southern Finland 2011
- Zonation and METSO. A specialist's tool for making better conservation decisions 2013
- METSO Fact sheet 2015

Facebook

- Sivu "1001 tapaa tykätä metsästä", 2011; seuraajia lokakuussa 2024 n. 3900
- Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen Facebook-kampanja, jossa hyödynnettiin mm. METSON YouTube-videoita.
- PUTTE-kilpailu Facebookissa 2014

Huomattavaa on, että alueellinen viestintä oli vuonna 2023 aiempaa vähäisempää siitä syystä, että useimpien ELY-keskusten alueilla oli saavutettu tai

oltiin lähellä saavuttaa alueelliset METSO-tavoitteet. Tämä vähensi tarvetta markkinoida ohjelmaa metsänomistajille. (Koskela ym. 2024.)

Lisäksi toiminnassa on ollut METSO-ohjelman viestintäverkosto 29.8.2008 alkaen. Verkostossa ovat mukana ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö sekä laajasti sidosryhmiä. Sidoryhmien omaa METSO-viestintää ei tässä arvioinnissa käsitellä

Sidosryhmien ja toteuttajien arvioita METSON viestinnästä

Haastatteluiden, kyselyn ja työpajan mukaan sidosryhmien edustajat ja toteuttajat olivat yleisesti tyytyväisiä Metsopolku-sivustoon; sen kautta on tullut paljon yhteydenottoopyyntöjä. Katsotaan myös, että hankkeen aikana on tehty kohdennettua markkinointia tiettyjen erityiskohteiden mukaan, kuten väliarvioinnissa ehdotettiin. Toisaalta oli havaittu, että ohjelman viestintä on ehkä vähentynyt viime aikoina – tämä voi liittyä alueellisen viestinnän vähentämiseen vuonna 2023 (ks. yllä). Lisäksi vastaajien keskuudessa ilmeni pohdintaa siitä, miten hyvin ohjelma on onnistunut viestinnässä tavoittamaan passiiviset metsänomistajat ja he, jotka eivät ole ylipäänsä tietoisia suojelun mahdollisuuksista omissa metsissään.

Viestinnän erityisenä onnistumisena pidetään vastaajien keskuudessa laajasti sitä, että ohjelman maine/brändi ja tunnettuus ovat hyviä ja sen hyväksyttävyyden maanomistajien ja metsäalan toimijoiden keskuudessa on korkea. Tämä on käytännössä yksimielinen näkemys. Yhdessä vastauksessa arveltiin jopa ohjelman vähentäneen luonnonsuojeluvastaisuutta. Hyväksyttävyyden luonnissa yhdeksi merkittäväksi osatekijäksi mainittiin usein ohjelman vapaaehtoisuus.

Ohjelman saaman mediajulkisuuden katsotaan olleen merkittävää ja pidettiin tärkeänä, että ohjelmaa on käsitelty positiivisessa valossa maanomistajille suunnatuissa medioissa, esim. Maaseudun Tulevaisuus -lehdessä.

METSO mediassa

Analyyssissä selvitetään METSON medianäkyvyyden määrää ja laatua sekä verrataan saatuja tuloksia ohjelman viestinnälle asetettuihin tavoitteisiin. Me-

dianäkyvyyden tarkastelu on olennaista, koska metsänomistajille media on ollut yksi tärkeimmistä lähteistä, josta tietoa ohjelmasta on saatu, ja myös toteuttajat ja sidosryhmien edustajat ovat katsoneet, että mediaa tulisi käyttää viestinnässä (Hohti ym. 2019, 105–106; Koskela ym. 2017, 26-27).

Taulukko 1: METSON mediaosumat vuosina 2012–2023.

vuosi	lkm
2023	365
2022	360
2021	327
2020	265
2019	290
2018	234
2017	391
2016	246
2015	179*
2014	196*
2013	64*
2012	109*

Lähde: Hohti ym. 2019, Luonnonvarakeskus

Huom: Taulukon luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään vuosien välillä. Tämä johtuu siitä, että väliarviointin tietojen 2012–2017 kokoamiseen on käytetty Retriever-mediaseuranta-palvelua ja 2019–2023 Meltwater-palvelua. Eri mediaseurantapalveluiden lähdekannoissa voi olla eroa sekä toistensa välillä että palvelujen sisällä eri vuosina. Lisäksi 2012–2015 luvuista puuttuvat tekijänoikeussyistä 2012–2014 kokonaan printtilehdissä ilmestyneet jutut ja 2015 mukana on niistä osa.

Taulukosta 1 nähdään, että METSON medianäkyvyys on ollut hyvin tasaista ja vaihdellut noin kahdestasadasta runsaaseen kolmeensataan vuodessa. Varaus voidaan arvioida, että näkyvyys on ollut hienoisessa kasvussa nykypäivää kohti tultaessa.

Väliarvioinnissa (Hohti ym. 2019, 94–97) todettiin, että jutut jakaantuvat melko tasaisesti ympäri Suomea ilmestyviin medioihin. Ohjelmaa koskevan tiedon tavoittavuuden näkökulmasta on tärkeää, että METSO on näkynyt hyvin erilaisissa ja erikokoisissa medioissa valtakunnallisista paikallisiin ja että myös alan erikoislehdet ovat uutisoineet siitä runsaasti.

METSO-juttujen sisällöt – tarkastelussa Helsingin Sanomat ja Maaseudun Tulevaisuus

Millaisia METSO-ohjelmaa käsittelevät jutut ovat sisällöltään ja millaisia aiheita niissä käsitellään? Tässä raportissa jatketaan rajatummalla tarkastelulla väliarvioinnissa toteutettua juttusisältöjen analyysia. Mukaan on otettu kaksi valtakunnallisesti merkittävää mediaa, Helsingin Sanomat ja Maaseudun Tulevaisuus ja niiden uutisointi vuosilta 2021–2023.

Perusteluna valinnalle oli, että lehtien tavoittavuus on sekä yleisesti että METSON viestinnän kohderyhmien kannalta suuri, ja ne julkaisevat verrattain paljon ohjelman mainitsevia juttuja. Lisäksi lehdet ovat keskenään jossain määrin erilaisia, mikä voi tuottaa eroja tuloksiin: periaatelinjassaan Helsingin Sanomat kertoo olevansa ”sitoutumaton päivälehti, joka pyrkii edistämään ja vahvistamaan kansanvaltaisuutta, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja mielipiteen vapautta. Tehtävänsä lehti toteuttaa ensisijaisesti tasapuolisen, nopean ja luotettavan uutisvälityksen avulla”. Maaseudun Tulevaisuus puolestaan kertoo nimiösivullaan olevansa ”maa- ja metsätaloustuottajain äänenkannattaja. Se pitää maaseudun ja sen elinkeinojen puolta sekä huolehtii maaseudun henkisestä ja taloudellisesta hyvinvoinnista”. Näin ollen lehtien sisältöjen välillä voisi mahdollisesti ilmetä eroja METSON käsittelyssä.

Aineisto kerättiin lehtien omien verkkosivujen arkistoista, ja ensi vaiheessa mukaan koottiin vuosilta 2021–2023 kaikki sellaiset jutut, joissa mainittiin joko METSO tai Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma. Tämän jälkeen jutut jaoteltiin sisällönerittelyn keinoin eri luokkiin yhteensä ja lehdittäin eroteltuna sen mukaan 1. mihin journalistiseen juttugenreen ne kuuluvat ja 2. mitä aihepiiriä eli teemaa ne käsittelevät (teemoja on 8). Tässä on käytetty samaa luokittelua kuin väliarvioinnissa.

Taulukko 2. Aineiston jutut juttugenreittäin sekä yhteensä että lehdittäin jaoteltuna.

genre	HS yht.	MT yht.	Kaikki
Uutinen	37	108	145
Mielipidekirjoitus	17	11	28
Kolumni	0	13	13
Reportaasi	5	8	13
Analyysi	3	5	8
Pääkirjoitus	3	4	7
Asiantuntija-artikkeli	1	2	3
Henkilöjuttu	0	1	1
Muu	1	2	3
Yhteensä	67	154	221

Aineiston jakautuminen genreihin on odotettu, koska lähteinä on kaksi päivä-lehteä, joiden sisällöstä suurin osa ylipäättään on uutisia. Lisäksi nähdään samansuuntainen havainto kuin väliarvioinnissa, että mielipidekirjoituksia on kohtalaisen paljon, eli METSOsta on käyty melko vilkasta kansalaiskeskustelua. Maaseudun Tulevaisuudesta aineistoa kertyi yli kolminkertainen määrä, mikä on lehtien eroavaisuudet huomioiden ymmärrettävää. MT:n lukijakunnalle METSO on olennaisempi aihe kuin Helsingin Sanomien lukijoille, ja se osuu myös yksiin lehden julkilausutun periaatelinjan kanssa. Väliarvioinnin aineistossa MT oli eniten METSO-juttuja julkaissut media.

Taulukko 3. Aineiston jutut teemoittain.

Teema	HS yht.	MT yht.	Koko aineisto
Metsä- ja ympäristöpolitiikka, yleinen	26	49	75
Muu luonnonsuojelu ja luonto, aktiivismi	17	31	48
Metsäteollisuus ja metsätalous	9	26	35
METSO-ohjelmaan liittyvä neuvonta ja opastus	2	9	11

METSO-rahoitus	4	8	12
Human interest	4	7	11
METSO-suojelutoimenpiteet	2	17	19
Muu	3	7	10
yhteensä	67	154	221

Teemojen kuvaukset

METSO-suojelutoimenpiteet: Tähän luokkaan kuuluvat kaikki sellaiset jutut, joissa pääsisältönä on päätös jonkin maa-alueen liittämistä METSOon, esitys siitä tai katsaus siihen, paljonko alueita ohjelmassa on suojeltu. (Metsien ja soiden suojelutavoite ylitettiin Pohjanmaalla – uusia luonnonsuojelualueita perustettiin lähes 2000 hehtaaria, MT 22.1.2022)

Metsä- ja ympäristöpolitiikka, yleinen: Teeman jutuissa käsitellään yleisemmin Suomen metsiä ja ympäristöä politiikan näkökulmasta, ja METSO mainitaan siinä yhteydessä (Metsätalouden uusi kannustejärjestelmä lausunnolle, oijen kaivuun tuki loppuu, MT 5.7.2022, Ympäristöpaneelit olivat kuultavana: "Nielu romahti", todettiin esityksessä HS 9.5.2023)

Muu luonnonsuojelu ja luonto, aktivismi: Tähän luokkaan kuuluvat yleistä luonnonsuojelua ja muun kuin METSO-ohjelman kautta tehtyjä suojelupäätöksiä sekä esimerkiksi ympäristöjärjestöjen kannanottoja koskevat jutut. (Ympäristöjärjestöt pitävät hallitusohjelmaa puutteellisena – toimilla ei saataisi luontokatoa pysäytettyä MT 18.6.2023; Valtion yli 120-vuotiaat metsät pitää asettaa hakkuukieltoon, vaatii Luontopaneelin puheenjohtaja: "Valtio hakkaa edelleen vanhoja metsiään paljon" HS 1.12.2021)

Metsäteollisuus ja metsätalous: Metsäteollisuuden ja metsäteollisuusyritysten toimintaa sekä yleistä metsätaloutta koskevat jutut, joiden kärki ei ole suojelutoimenpiteissä tai luontoaktivismissa ("Tarvittaisiin hirvittävästi lisää metsureita" – nykyinen työvoima ei riitä hoitamaan taimikoita kasvukuntoon MT13.1.2021; Kehittyvä metsänhoito voi selättää luontokadon HS 20.12.2022)

METSO-ohjelman rahoitus: Teemaan kuuluvat METSO:n rahoitusta ja resursointia koskevat uutiset ja kannanotot. Metsätiaisten elinympäristöjen kohentamiseen tarjolla luonnonhoitorahaa – myös jalopuumetsiköille tukea MT 12.10.2023; Luonnonsuojelun rahat vähenevät merkittävästi, HS 20.6.2023)

METSO-ohjelmaa koskeva neuvonta ja opastus: Teeman juttujen tarkoitus on jakaa tietoa ja ohjeita siitä, miten METSO-ohjelma toimii, miten metsänomistaja voi ilmoittaa metsiään siihen mukaan ja mitkä ovat kriteerit. Vapaaehtoinen metsien suojeleminen on erittäin ekotehokasta HS 14.1.2023 Keinoja metsän monimuotoisuudesta huolehtimiseen MT 20.11.2021)

Human interest: Teemaan kuuluvat sellaiset henkilökuvajutut, joiden pääaiheena on esimerkiksi oman metsänsä suojelupäätöksen tehnyt henkilö. (Seppo Pudas luovutti perintömetsänsä säätiölle suojeltavaksi kuulolaitteen hinnalla – Kunta tuli väliin ja vei metsän HS 21.3.2022)

Muu: Luokkaan muu kuuluvat aineiston sellaiset jutut, jotka eivät sovi muihin teemoihin. (Kiviröykkiö muistuttaa Tervanevan metsän hyytävästä historiasta MT 8.1.2022)

Teematarkastelu osoittaa, että suoraan METSOa koskevia juttuja on selvästi enemmän Maaseudun Tulevaisuudessa, mikä on lehtien taustat ja lukijat huomioiden odotettua; kuitenkin myös siinä METSO on useimmiten esillä laajemmista yhteyksistä, kuten osana ympäristöpolitiikkaa, luonnonsuojelua tai metsätaloutta koskevia juttuja. METSO on kuitenkin usein mukana jutuissa, kun tällaisia aiheita käsitellään.

Minkälaisen kuvan METSO-ohjelmasta mediasisällöt luovat? Tämän selvittämiseksi aineistolle tehtiin sentimenttianalyysi laadullisen sisällönerittelyn keinoin ja luokiteltiin, miten jutuissa suhtaudutaan METSO-ohjelmaan: onko jutun antama kuva METSOsta etupäässä myönteinen, neutraali tai kielteinen. Huomattavaa on, että kyse on nimenomaisesti METSO:n käsittelystä. Jutun suhtautumistapa muihin asioihin tai tekijöihin, kuten ympäristönsuojeluun, metsien talouskäyttöön tai eri toimijoihin voi olla jotain muuta, mutta tässä analyysissä ollaan kiinnostuneita yksinomaan METSO:n kuvaamisesta.

Tähän tarkasteluun koko aineisto rajattiin uudelleen siten, että mukaan otettiin niiden teemojen jutut, joissa METSO-ohjelma on keskeisenä aiheena: METSO:n suojelutoimenpiteet ja esitykset, METSO-ohjelman rahoitus sekä METSOa koskeva neuvonta ja opastus. Tämän analyysin aineisto on n=42.

Sentimentin selvittäminen on olennaista myös siitä laajemmasta syystä, että ympäristö- ja etenkin ilmastokysymykset ovat tutkimusten mukaan voimakkaasti sekä yleisöä että poliitikkoja polarisoiva aihe sekä Suomessa että kansainvälisesti (ks esim. Hsuan Yun Chen ym. 2021, McCright ym. 2015, Lönnqvist ym. 2020). Näkyykö merkkejä tästä METSO-ohjelman kohdalla?

Taulukko 4: Suhtautuminen METSOon aineiston jutuissa, n=42.

	HS	MT	Yhteensä
Positiivinen	2	9	11
Neutraali	6	25	31
Negatiivinen	-	-	-
	8	34	42

On odotettua, että neutraali lähestyminen on enemmistönä, koska lähteet journalistisia julkaisuja ja aineistosta suuri osa on uutisaineistoa. Tästä huolimatta liki neljäsosa sentimenttianalyysiin valikoiduista jutuista käsitteli METSOa jossain määrin myönteisesti, eikä kielteisiä juttuja ollut ainuttakaan. Ainakaan tämän toki pienen otannan perusteella voi arvella, että METSO-ohjelma ei juuri aiheuta polarisaatiota mediajulkisuudessa.

Positiiviset jutut - Positiivisiksi on laskettu sellaiset jutut, joiden antama yleiskuva METSO-ohjelmasta on hyvin myönteinen. On huomattava, että myönteisten luonnehdintojen ja kuvailujen on koskettava METSO-ohjelmaa ja sen toimintaa, ei vain esimerkiksi suojeltuja kohteita sinällään.

Jutuissa mm. kehutaan ohjelman tehokkuutta ja sen hyvää vastaanottoa metsänomistajien piirissä sekä hyötyjä metsänomistajille

”Vapaaehtoisuus takaa suojelun laajan hyväksyttävyyden. Metson erinomaiset keinot on nyt laajennettu Helmi-ohjelmassa muihinkin elinympäristöihin.” HS 14.1.2023 Vapaaehtoinen metsien suojelu on erittäin ekotehokasta.

Metsänomistajien vapaaehtoisuuteen perustuva METSO-ohjelma kaipaa edelleen uusia suojelukohteita. Se tarjoaa metsänomistajalle taloudellisesti kilpailukykyisen vaihtoehdon metsiensä hyödyntämiseen. MT 18.2.2023 Vaihtoehto metsänomistajalle - vapaaehtoisuuteen perustuva METSO-ohjelma kaipaa lisää suojelukohteita

Neutraalit jutut - Ylivoimaisesti suurin osa METSO-jutuista on perinteisiä uutisia, ja vielä useasti lyhyitä uutispätkiä suojelupäätöksistä ja -esityksistä, joten neutraalien juttujen suuri määrä ei ole yllätys. METSOa käsittelevissä jutuissa on hyvin yleistä, että ohjelmaa ja sen toimintaa esitellään vain tiiviisti ilman kannanottoja tai luonnehdintoja:

Metsäkeskus on avannut vuoden toisen luonnonhoitohankkeiden haun. Sillä metsäkeskus etsii tekijöitä 17 elinympäristöjen hoitoon, vesiensuojeluun ja ennallistamiseen liittyvälle hankkeelle. Luonnonhoitohankkeet ovat osa Helmi- ja METSO-ohjelmien toteutusta. Hausssa on mukana hankkeita, joissa ennallistetaan soita tukkimalla ojia ja tekemällä veden virtausta estäviä patoja sekä hoidetaan lehtoja poistamalla kuusia, jolloin lehtipuut saavat lisää kasvutilaa ja valoa. (MT 28.5.2023 Metsäkeskus avasi vuoden viimeisen luonnonhoitohankkeiden haun)

Kyselytutkimusten mukaan määräaikainen suojelu ja luonnonhoito kiinnostavat suomalaisia metsänomistajia pysyvää suojelua enemmän. METSO-ohjelman kautta on suojeltu ylivoimaisesti eniten monimuotoisuudelle merkittäviä kangasmetsiä, seuraavaksi eniten kallioita, jyrkänteitä ja louhikoita ja kolmanneksi eniten monimuotoisuudelle merkittäviä suoalueita. METSON rinnalle on tullut viime aikoina muitakin arvokkaiden luontokohteiden suojelukeinoja, kuten Helmi-ohjelma. (HS 26.12.2022 Suomalaisten suhtautuminen metsien suojeluun muuttui – yhä useampi päättää suojella metsänsä)

Arvio viestinnästä ja kehittämissuhteet

Viestinnän kokonaisuudesta voidaan todeta, että alueellista viestintää on tehty runsaasti, ja metsänomistajia on tavoiteltu myös kohdennetuilla kampanjoilla, ja eri viestintäkanavia ja -välineitä on käytetty monipuolisesti. Hankkeen keskeisten verkkokanavien eli verkkosivun ja Facebook-sivun tavoitavuus on kasvanut koko ohjelmakauden ajan. Varsinkin verkkosivu sai kiitosta arvioinnissa toteutetuissa haastatteluissa ja kyselyissä. Huomattavaa on sekin, että

viestintää on ohjelmakauden loppua kohden jopa voitu vähentää suojelutavoitteiden täytyessä, mikä viittaisi hyvään tavoitavuuteen.

Mediaseurannan lukujen ja erillisen media-analyysin perusteella voidaan todeta, että METSO on saanut varsin hyvin mediajulkisuutta, ja esimerkiksi maanomistajille tärkeä media Maaseudun Tulevaisuus on julkaissut runsaasti METSO-juttuja. Toisaalta Helsingin Sanomien vahvalla levikkialueella Uudellamaalla asuu lähes viidesosa suomalaisista metsänomistajista (Metsäkeskus 2024). Metsänomistajista, joilla ei ole tavoitteita metsänomistuksensa suhteen, moni jää passiiviseksi sekä puuntuotannon että suojelumahdollisuuksien suhteen. Muihin tavoiteryhmiin verrattuna heistä selvästi suurempi osa asuu kaupungissa (Karppinen ym. 2020). Siten suurten kaupunkien lehtien METSOa koskevat artikkelit saavuttavat myös näitä passiivisempia metsänomistajia. Saatu julkisuus on ollut hankkeen tavoitteiden mukaista. Suhtautuminen ohjelmaan mediassa on ollut useimmiten neutraalia, mutta myös positiivisia juttuja on julkaistu, kielteisiä sen sijaan esimerkiksi väliarviossa ja nyt toteutetussa analyysissä ei havaittu lainkaan. Vaikka suojelukysymykset muutoin olisivat mahdollisesti polarisoiva yhteiskunnallinen aihe, METSO:n kohdalla tätä ei näy. Tämä ohjelman kannalta selkeä onnistuminen todettiin myös haastattelussa.

Lisäksi sidosryhmät ja toteuttajat kokivat ohjelman brändin, tunnettuuden ja hyväksyttävyyden maanomistajien keskuudessa erittäin hyviksi. Kriittiset havainnot liittyivät siihen, miten hyvin passiiviset metsänomistajat tai ne, jotka ovat tietämättömiä metsiensä mahdollisuuksista, on saatu tietoisiksi asiasta. Maineelle riskiksi arvioitiin paikoin myös se, jos päätöksen käsittely kestää kauan tai kohde ei lopulta pääsisikään mukaan ohjelmaan esimerkiksi resursivajeen vuoksi.

Viestinnän vaikuttavuuden arviointia voitaisiin toteuttaa esimerkiksi yhdessä neuvonnan vaikuttavuuden arvioinnin kanssa, tai mahdollisesti kyselyllä ohjelmaan mukaan lähteneille metsänomistajille muutaman vuoden välein.

3 Ohjelmataason arviointi

3.1 Tavoitteiden saavuttaminen

METSO-ohjelmalle asetettuja tavoitteita olivat ylätason ohjelmataavoite ” osaltaan pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen ja vaikiinnuttaa luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys vuoteen 2025 mennessä” (Valtioneuvosto 2014) ja suojelupinta-alan lisäämiselle asetetut hehtaarimääräiset tavoitteet. Läpileikkaavia vaatimuksia ohjelmassa tehdyille toimenpiteille olivat vaikuttavuus, vapaaehtoisuus ja kustannustehokkuus.

METSO-ohjelma saavuttaa asetetut hehtaarimääräiset tavoitteet suojelupinta-alan lisäämisestä vuoden 2025 mennessä pysyvän suojelun osalta. Ympäristötukisopimusten ja luonnonhoitohankkeiden osalta tavoitteen saavuttamista kuitenkin viivästyttää ohjelman toteutuksesta riippumattomat asiat. Näitä ovat esimerkiksi Suomen metsäkeskuksen pääosin luonnonhoidon henkilöstöön kohdistuneet muutosneuvottelut vuonna 2023 ja uuden tukijärjestelmän edellyttämän tietojärjestelmän pystytys, joka viivästytti vuoden 2024 hakemusten hyväksymistä, sekä METSO-kauden aikaiset rahoitusleikkaukset maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle 2010-luvun puolivälissä, jonka aiheuttamaa jälkeen jääntiä tavoitteiden saavuttamisessa ei pystytty tulevina vuosina kuromaan umpeen.

METSO:n vaikutus monimuotoisuuden suotuisaan kehitykseen on ollut positiivinen, mutta suojelupinta-alan lisäämiselle asetettu tavoite ei kuitenkaan ole ollut riittävä ylätason ohjelmataavoitteen saavuttamiseksi. Ohjelman laajuuden, rahoituksen ja resurssien riittämättömyyden vuoksi metsäisten luontotyyppien ja -lajien taantumista ei olla vielä saatu pysäytetyksi. Ylätason ohjelmataavoitteen osalta vaikuttavuus jää siis riittämättömäksi. Toisaalta näin ylätason tavoitteen asettaminen vaikeuttaa tavoitteen saavuttamisen arviointia, koska taantumisen pysäyttämisen hetkeä ja METSO:n osuutta siinä on vaikea määrittellä.

METSO on edistänyt luonnonsuojelun hyväksyttävyyttä maanomistajien keskuudessa ja edistänyt näin luonnon monimuotoisuuden huomioon ottamista talousmetsien hoidossa ja käytössä.

METSO-ohjelman tavoitteiden toteutumista on hidastanut ohjelmalle osoitetun rahoituksen riittämättömyys tavoitteisiin nähden. Toimijoille osoitetussa kyselyssä suurin osa vastaajista oli tätä mieltä. Monet kokevat myös ohjelman toimenpiteille kohdistetun työajan riittämättömäksi, mikä on vähentänyt myös maastokäyntejä. Käsittelyajat ovat metsänomistajille liian pitkiä odottaa, ja hyvä kohde on saatettu siksi menettää. Suurella osalla ohjelmaa tuntevista metsänomistajista on myönteinen suhtautuminen ohjelmaan. Monet eivät vielä kuitenkaan vielä tunne ohjelmaa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia ja laajempi tunteminen todennäköisesti lisäisi suojeltavaksi tarjottujen kohteiden määrää ja laatua.

Olellaisia kysymyksiä METSON tavoitteiden saavuttamisen arvioinnille ovat:

- Olisiko samalla rahoituksella saatu lakisääteisellä luonnonsuojeluohjelmalla toteutettuna parempi suojelualueverkosto ja talousmetsien luontoarvojen turvaaminen?

Pelkästään ekologisen perustein tehdyllä suojeluohjelmalla olisi saavutettu paremmin kytkeytynyt ja ekologisesti laadukkaampi suojeluohjelma. Samalla rahamäärällä olisi valtion omistukseen pysyvään suojeluun hankkimalla saatu kuitenkin METSO-kaudella vähemmän hehtaareita, koska määräaikaiset ympäristötukisopimukset maksavat hehtaaria kohti vähemmän kuin pysyvä suojelu. METSO-ohjelmalla on ”ostettu aikaa” säilyttää hyviä kohteita, jotka perinteisen suojeluohjelman toteutuksessa olisivat rahan puutteen vuoksi jääneet suojelematta. Monet ympäristötukikohteet eivät myöskään olisi esimerkiksi pinta-alansa vuoksi olleet ensisijaisia kohteita pysyvään suojeluun, joten laajalla keinovalikoimalla saavutettiin laajemmin hyviä kohteita kuin suojeluohjelmalla. METSO-ohjelman hyväksyttävyyys on tuonut mukanaan myös epäsuoria monimuotoisuushyötyjä talousmetsien hoitoon, kun suojelukulttuuri muuttuu aidosti vapaaehtoiseksi.

- Olisiko samalla hehtaarialalla pystytty lakisääteisellä luonnonsuojeluohjelmalla toteutettuna suojelemaan yhteiskunnan kannalta halvemmalla tai hyväksyttävämällä tavalla?

METSO:n kattama yksityismaiden hehtaarimäärä lunastettuna valtiolle olisi maksanut selvästi enemmän kuin nykyinen toteutus. Jo nykyisellään rahoitus on ollut pullonkaulana METSO:n toteutuksessa. Saman hehtaarimäärän lunastukseen vaadittavaan rahoitukseen ei siten olisi ollut riittävää poliittista tahtoa.

METSO-pilottivaiheen aikana tehdyssä kansalaistutkimuksessa nousi vahvasti esiin sekä kansalaisten että metsänomistajien tuki vapaaehtoiseen, sopimus pohjaiseen suojeluun lakisääteisen maanhankinnan sijasta (Horne ym. 2004). Myös tässä raportissa esitettyjen tulosten mukaan METSO-ohjelman toimintatavalla on vahva kannatus tiedeyhteisön (liitteet 1 ja 2), ammattilaisten ja metsänomistajien keskuudessa.

3.2 Ohjelman toteutus

METSO:n suojelutoimenpiteiden ja niitä tukevien toimenpiteiden kokonaisuus on ollut tasapainoinen ja tarkoituksenmukainen. Ohjelma on saavuttanut laajan hyväksyttävyyden ja toteuttajien sitoutuminen ohjelmaan on ollut vahvaa.

Suojelutoimenpiteet tarjoavat yksityismetsänomistajille monipuolisen kirjon erilaisia sopimusratkaisuja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. METSO:n pilottivaiheen ja ensimmäisten vuosien innovatiivisuudesta on kuitenkin karissut osa pois toteutusvuosien aikana, pääosin hallinnollisten rajoitusten johdosta. Valtion ja kuntien toimenpiteet vahvistavat laajempien suojelualueiden ja kytkeytyneisyyden muodostusta. Valintakriteerit ovat toimiva kokonaisuus ja niiden avulla on suojeltu arvokkaita kohteita. Suojelutoimia tukevat toimenpiteet, kuten neuvonta, seuranta, tutkimus ja inventointi, varmistavat tavoitteiden saavuttamista ja ohjelman tuloksellisuutta. Työpajassa tuotiin esille METSO-ohjelman onnistuminen luonnon monimuotoisuuteen kohdistettavan rahoituksen ja keinojen vapaaehtoisuuden yhteiskunnallisen hyväksynnän saavuttamisessa, luonnon monimuotoisuuden turvaamisen hyväksynnän lisääntymisessä metsänomistajien keskuudessa, tutkimuksen ja käytännön yhteistyössä sekä osaamisen karttumisessa.

METSO-ohjelman periaatteellinen lähtökohta yksityismetsänomistajien vapaaehtoisuudesta on ollut sen kantava voima. Metsänomistajille on erittäin tärkeää oma päätöksenteko metsiin ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvissä kysymyksissä (mm. Horne 2006, Koskela ym. 2021, Korhonen ym. 2024). Sosiaaliset normit kuten muiden perheenjäsenten ja metsänomistajien tai metsäammattilaisten kannustus ovat vain hyvin harvalle metsänomistajalle syy ympäristötukisopimuksen tekemiseen (Koskela ym. 2020). METSO:n monipuolinen keinovalikoima on lisännyt maanomistajien valmiutta suojelusopimukseen. Tutkimusten mukaan (mm. Koskela ym. 2022) monelle maanomistajille on tärkeää pitää metsän omassa omistuksessa, ja METSO on tuonut mahdollisuuden yksityisten suojelualueiden perustamiseen sekä määräaikaan 20-vuotiseen tai 10-vuotiseen sopimukseen.

Vapaaehtoisella suojelulla on ollut myös myönteinen vaikutus metsänomistajien asenteisiin luonnon monimuotoisuuden turvaamista kohtaan. Vaikka osa kohteista olisi säilynyt metsätalouden ulkopuolella ilman sopimustakin, Metsäkeskuksen asiantuntijoiden mielestä ympäristötuki on tärkeä osa monimuotoisuuden turvaamisen valtavirtaistamista metsätaloudessa (Koskela ym. 2022). Valtaosa metsänomistajista arvioi, että osallistuttuaan ympäristötukisopimuksen tekemiseen tai luonnonhoitohankkeeseen he ovat sittemmin ottaneet luonto- ja maisema-arvoja huomioon myös muualla metsissään. Osa on myös keskustellut aiempaa useammin muiden metsänomistajien kanssa metsäluonnon monimuotoisuuteen liittyvistä asioista. Siten sopimuksilla ja luonnonhoitohankkeilla on mahdollista saavuttaa myös laajempaa vaikuttavuutta (Koskela ym. 2022).

Määräaikaisia sopimuksia on arvosteltu niiden lyhytkestoisuudesta, koska ekologiset arvot tarvitsevat säilyäkseen pysyvämpiä ratkaisuja. Metsäkeskuksen asiantuntijoista valtaosa on kuitenkin sitä mieltä, että metsänomistajat ovat halukkaita uusimaan sopimuksen sen päättyessä ja kolmasosa uskoo metsänomistajan päätyvän pysyvään suojeluratkaisuun. Hänninen ym. (2021) tutkimuksen mukaan vuosina 2014–2018 päättyneistä ympäristötukisopimuksista 54 prosenttia, kattaen 70 prosenttia pinta-alasta, oli uusittu helmikuuhun 2020 mennessä. Hänninen ym. (2021) kyselyn mukaan sopimuksista vain viidesosa jäi uusimatta metsänomistajien päätöksistä johtuvista syistä, kun taas lähes puolet jäi uusimatta Metsäkeskuksen päätöksestä, mikä johtui joko muuttuneista kriteereistä tai rahoituksen niukkuudesta. Yli kolmasosalle metsänomistajista ympäristötukisopimuksen tilanne oli jäänyt epäselväksi, ja he

kokivat sopimusprosessin jääneen kesken. Noin 6 prosentilla sopimuksetta jääneistä alueista oli tehty hakkuita 2,5–6,5 vuotta sopimuksen päättymisen jälkeen, ja viidennes metsänomistajista suunnitteli hakkuita näille alueille seuraavan kymmenen vuoden aikana (Hänninen ym. 2021). Monien metsänomistajien mielestä ympäristötukisopimukset lisäävät kiinnostusta myös pysyvään suojeluun (Koskela ym.2022). Monet sopimukset ovat päättyneet metsänomistajan suojeluhalukkuudesta huolimatta METSO-ohjelman rahoituksen riittämättömyyden vuoksi – jatkoa ei ole saanut aikaisemman sopimuksen umpeuduttua.

Työpajassa samoin kuin METSO:n väliarvioinneissa todettiin, että Metsäkeskuksen, metsänhoitoyhdistysten ja ELY-keskusten yhteistyö ei olisi kehittynyt yhtä suotuisasti ilman METSO-ohjelmaa. Rahoituksen ja resurssoinnin ongelmat ovat kuitenkin hankaloittaneet ohjelman toteutusta ja toimijoiden välistä yhteistyötä varsinkin käytännön tasolla. Vuosittaiseen rahoitukseen tulisivin saada ennakoitavuutta sekä yhteistyön edistämiseksi että suojelusopimusten solmimisajan lyhentämiseksi.

3.3 Ohjelman sosiaalisten ja ekologisten vaikutusten yhteensovittaminen

METSO-ohjelman yhtenä periaatteena on ekologisesti vaikuttavien ja vapaaehtoisten keinojen käyttö, niin että toimenpiteitä voidaan toteuttaa tasapainoisesti metsänomistajan tarpeita ja valinnanvapautta kunnioittavalla tavalla. Jo tämä periaate edellyttää sosiaalisten ja ekologisten vaikutusten yhteensovittamista.

Haastatteluiden perusteella maanomistajien vapaaehtoisuuteen perustuva METSO-ohjelma on lisännyt suojelun hyväksyttävyyttä. Esille tuotiin myös ohjelman lisäävä vaikutus toimijoiden yhteistyön lisääntymiseen. Kyselyn tulosten mukaan suojelualueverkoston kehittämisen toimenpiteitä pidettiin yleisesti toimivina sekä ekologisen että sosiaalisen hyväksyttävyyden näkökulmasta.

METSO:n keinot ovat metsänomistajille vapaaehtoisia, ja ne on ohjelman toteutuksen aikana todettu toimiviksi ja ekologisesti vaikuttaviksi. Metsänomista-

jille tärkeitä syitä osallistua METSO-ohjelmaan ovat luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja luontoarvojen säilyttäminen tuleville sukupolville sekä usein myös maisema-arvot, mutta toisaalta myös sopimuksen määräaikaisuus, rahallinen korvaus ja virkistyskäyttö mainitaan usein (Koskela ym. 2022).

Keinovalikoiman määräaikaiset sopimukset ovat aiheuttaneet eniten keskustelua. Osa toimijoista ei pidä määräaikaisia sopimuksia kustannustehokkaana keinona, sillä niiden jatkuvuudesta ei ole takeita ja kriteereiden tiukentamista esitetään. Toimijoille osoitetun kyselyn mukaan määräaikaisissa sopimuksissa nähdään ongelmana jatkorahoituksen saaminen varsinkin, kun ympäristötukimenettelyä on muutettu.

Metsänomistajia kiinnostaa kuitenkin enemmän luontokohteen suojelu määräaikaisella sopimuksella kuin sen pysyvä suojelu, eikä tämä ole muuttunut 20 vuodessa (mm. Koskela ym. 2021, Horne ym. 2004). Jopa 42 prosenttia kiinnostaa vähintäänkin melko paljon määräaikainen suojelu, kun taas yksityisen suojelun alueen perustaminen kiinnostaa kolmasosaa ja kohteen myynti valtiolle vain viidesosaa.

Kyselyn mukaan kohteiden tarjonta on ollut riittävää METSO-ohjelman toteutuksessa. Metsänomistajien kiinnostusta ympäristötuen hakemiseen lisäksi korvaustason nostaminen ja metsäammattilaisten ehdotukset sopivista kohteista (Koskela ym. 2020). Kyselyn mukaan tarjontaa voi vähentää epäily, että harmaa suojelu voi lisääntyä, eikä luontoarvoja haluta lisätä metsissä sen takia. Kyselyssä myös tuotiin esille, että kunnat ovat kaavoittaneet METSO:n määräaikaisia kohteita SL-merkinnällä, jonka jälkeen ympäristösopimusta ei voi tehdä eikä kohteella voi tehdä hakkuita. ELYn kanssa solmittavissa YSA tai määräaikaisissa sopimuksissa tulisi myös tuoda selvästi esille, että metsänomistaja voi jättää metsästysoikeuden kohteelle, eikä metsänomistajan tarvitsisi sitä erikseen esittää sopimuskohdaksi.

3.4 Ohjelman kustannus- ja resurssitehokkuus

METSO-ohjelmassa on kehitetty suojelualueverkostoa ja toteutettu luonnonhoitotoimia metsäluonnon tilan parantamiseksi. Näitä tavoitteita on edistetty monipuolisesti eri rahoituskanavia ja keinovalikoimaa hyödyntäen. Kustannustehokkuuden arvioimiseksi on tärkeää tarkastella paitsi syntyneitä kustannuksia myös saavutettuja hyötyjä.

3.4.1 Suojelukeinojen kustannus- ja resurssitehokkuuden vertailu

Tilannekatsauksissa on esitetty suojelualueverkoston kehittämiseen liittyviä kustannuksia eri toteutustapojen mukaan sekä arvioitu kustannusten alueellista painottumista. METSO-ohjelman määräaikaisten ja pysyvien suojelukohdeiden kustannustehokkuutta on arvioitu METSO-ohjelman väliarvioinnissa Hohti ym. (2019). Väliarvioinnin kustannustehokkuuden arviointi perustuu eri suojelukeinojen ekologisten ominaisuuksien ja suojelukustannusten vertailuun. Eri keinot ovat tuottaneet ekologisesti tasalaatuisen suojeluverkoston, mutta eroja havaitaan kohteiden keskimääräisessä pinta-alassa ja hehtaarikohtaisissa kustannuksissa (ks. Taulukko 5). Suurimmat kohteet ovat valtionmaiden suojelutoteutuksesta, kun taas pienimmät ovat Metsäkeskuksen ympäristötukikohteita vuosina 2007–2018.

Taulukko 5. Taulukossa esitetty eri suojelukeinoin toteutettujen METSO-verkostojen ominaisuustietoja. (Lähde Hohti ym. 2019)

Toteutustapa	Pinta-ala (ha) 2007-2018	Kohteen keskikoko (ha)	Suojelukustannus (€ per ha)	Suojelupriorisaatioarvo (VMA 04)	Suojelupriorisaatioarvo (VMA 06)
ELY-YSA	29 675	10,0	5 275	0,85	0,86
ELY-MRA	1 027	7,2	2 420	0,83	0,86
METSO maakaupat	25 328	19,1	4 571		
SMK ympäristötukikohteet	38 009	1,5	1 312	0,79	0,90

MH 10 000	10 000	120,4	3 519	0,82	0,89
MH 13 000	13 000	71,6	3 787	0,81	0,88

Metsähallituksen 10 000- ja 13 000-projektien keskimääräinen hehtaarihinta perustuu kunkin projektin kohdalla suojeluun ehdotetun maa-alan (10 000 = 13 640 ha ja 13 000 = 14 784 ha) tasearvoon.

Hohti ym. (2019) arvioinnin mukaan valtionmaiden suojeleminen on ollut kustannustehokkain ratkaisu, koska valtion mailla käytetty tasearvo on pienempi kuin niiden käypä arvo. On kuitenkin huomioitava, että yhteiskunnan kannalta ohjelman kustannustehokkuutta arvioitaessa kohteet tulisi arvottaa yhtäläisin menetelmin.

METSO-ohjelman toteutuneiden kustannusten vertailu ei ole luotettava kustannustehokkuuden mittari, sillä se perustuu ainoastaan puuston senhetkiseen arvoon. Lisäksi puuston hinnan määrittely vaihtelee eri suojelutapojen välillä, eikä siinä oteta huomioon puuntuotannon ulkopuolisia arvoja. Valtakunnalliset kustannusten keskiarvot eivät myöskään aina kuvasta niiden alueellista kustannustehokkuutta (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2023).

METSO-ohjelman korvaukset pysyvästä suojelusta (ELY) ja ympäristötuesta (SMK) perustuvat arvioon senhetkisen puuston hakkuuarvosta. ELY-keskusten osalta hakkuuarvossa huomioidaan sekä puuston määrä että laatu (puu- ja puutavaralajit), ja puun hinnoissa käytetään Luonnonvarakeskuksen alueellisia tilastotietoja puun markkinahinnoista. Ympäristötuen osalta hakkuuarvossa huomioidaan ainoastaan puuston kokonaismäärä, ja hintana käytetään Metka (KEMERA) -tukien laskennan mukaista puukuutiometrin keskikantohintaa.

Korvauslaskenta metsän suojelusta 20 vuodeksi (ELY) poikkeaa aiemmista, sillä se perustuu myös tulevien tuottojen ja kustannusten vertailuun. Arviointi toteutetaan Luonnonvarakeskuksen SuojeluMotti-ohjelmistolla, joka kuvaa metsänomistajalle määräaikaisen suojelun seurauksena aiheutuvia tulonmenetyksiä ja kustannuksia. Tulevien tuottojen ja kustannusten nykyarvon laskennassa käytetyn diskonttokoron merkitys on keskeinen, sillä se määrittää tulevaisuuden kassavirtojen arvon nykyrahassa. Määräaikainen hakkuiden viivästyminen siirtää puunmyynnistä saatavia tuloja myöhempään ajankohtaan,

jolloin diskonttokoron nosto pienentää tulevien tulojen nykyarvoa. Tämä puolestaan kasvattaa suojelusta maksettavaa korvaussummaa.

Suojelun ja ympäristötuen korvausten laskenta perustuu olemassa olevan puuston arvoon. Tämän vuoksi puustoltaan runsaat metsät saavat korkeampia hehtaarikohtaisia korvauksia kuin vähäpuustoiset alueet. Tämä selittää, miksi korvaukset ovat Pohjois-Suomessa sekä jouto- ja kitumailla alhaisempia kuin metsämailla Etelä-Suomessa.

Haastatteluiden perusteella pysyvän suojelun korvauksiin liittyy maanomistajan kannalta epäselvyyksiä. Maanomistajien on vaikea ymmärtää pysyviin suojelusopimukseen kuuluvaa kokonaisarvon korjausta, joka pienentää korvausta täysimääräisestä puuston arvosta. Korvausten laskentaperusteita ei myöskään ole selvennetty maanomistajille riittävästi, mikä on aiheuttanut hämmennystä ja tyytymättömyyttä. Selkeyttämällä ja yksinkertaistamalla korvauksen laskentaperusteita voidaan parantaa sekä maanomistajien ymmärrystä että neuvonnan sujuvuutta. Pysyvän suojelun verovapaus on koettu houkuttelevana etuna verrattuna ympäristötukeen. Toisaalta kokonaisarvon korjauksella (usein 15–30 %⁷) poistetaan mm. verotuksen ja metsätalouden kulu- jen osuutta, mikä voi näin vastata suuruudeltaan pääomatuloveron tasoa.

Metsänomistajat ovat voineet tarjota tiettyä kohdetta ympäristötukeen tai pyytää selvitystä metsiensä suojeluarvoista. Metsänomistajat ovat osanneet melko hyvin arvioida itse tarjoamiensa kohteiden kelpoisuutta ympäristötukisopimukseen. Metsäammattilaisista suurin osa arvioi, että pääosin metsänomistajien omasta aloitteestaan tarjoamat kohteet täyttävät kriteerit (Koskela ym. 2022). Tämä vähentää sopimukseen liittyvää neuvonta- ja valmistelutyötä maastokäynteineen, joka on vaativaa ja aikaa vievää. Suojeluselvitysten osalta etukäteen neuvottelu etänä metsänomistajan kanssa on vähentänyt selvitys- ja maastokäyntien tarvetta.

Ympäristötukisopimuksen tehneistä metsänomistajista lähes puolet oli tyytymättömiä korvauksen määrään ja 40 prosenttia laskennan perusteisiin. (Koskela ym. 2022.) Ympäristötuen määrään vaikuttavat sopimuskohteiden pinta-ala ja niiden kasvatuskelpoinen kokonaispuusto, metsäkiinteistön välittömät

⁷ <https://metsonpolku.fi/korvauslaskelma-pysyvasta-suojelusta>

hakuumahdollisuudet sekä laskennassa käytettävä alueellinen keskikantohinta. Metka-rahoitus mahdollistaa myös lahopuusta maksettavan kannustinkorvauksen (Suomen metsäkeskus 2024).

Toimijoille kohdennetun kyselyn perusteella kohteiden kohdevalinnan tulisi olla sujuvampaa, sillä pitkittyneet päätösprosessit ovat johtaneet hyvien kohteiden jäämiseen suojelun ulkopuolelle. Suojeluvaihtoehtoa tarjottaessa rahoituksen tulisi olla nopeasti saatavilla, jotta suojelupäätökset voidaan tehdä nopeammin. Lisäksi esikarsinta esimerkiksi paikkatiedon ja ilmakuvien avulla voisi tehostaa prosessia poistamalla epäkelvot kohteet varhaisessa vaiheessa.

3.4.2 Luonnonhoidonkeinojen kustannus- ja resurssitehokkuuden vertailu

Luonnonhoitohankkeiden toteutuksesta on tilannekatsauksissa raportoitu vuosittaiset toteutuspinna-alat sekä Metsäkeskuksen rahoittamien yksityismetsien että Metsähallituksen toteuttamien valtionmaiden hankkeiden osalta. Metsäkeskuksen rahoittamien hankkeiden raportoinnissa esitetään koko Suomen luonnonhoitohankkeiden suunnittelu- ja toteutuspinna-alat elinympäristöittäin sekä luonnonhoitohankkeisiin käytetyn rahoituksen kokonaismäärä.

Yksityismetsien luonnonhoitohankkeisiin on kuulunut moninaisia toimenpiteitä, kuten lehtojen ja pienvesien kunnostusta, soiden ennallistamista, paahdeympäristöjen hoitoa sekä muiden elinympäristöjen kunnostustöitä. Hankkeiden kustannusten tarkempaa jakautumista eri elinympäristöjen ja hanketyyppien osalta ei ole eritelty. Vesiensuojeluhankkeiden kustannusten osalta on raportoitu niiden kattaneen 75 prosenttia luonnonhoitohankkeiden kokonaiskustannuksista vuonna 2020 (Koskela ym. 2022).

Luonnonhoidon kustannusten ja vaikuttavuuden vertailu on haastavaa, koska toimenpiteet kohdistuvat monimuotoisiin elinympäristöihin, ja niiden vaikutukset ovat usein pitkäaikaisia ja vaikeasti mitattavissa. Tämän vuoksi toimenpiteitä ei voida arvioida yhteismitallisesti keskenään. METSO-ohjelmassa käytetty pinna-alaan perustuva seuranta ei tuota riittävästi tietoa toimenpiteiden toteutuksen vaikutuksista, mikä vaikeuttaa luonnonhoitotoimenpiteiden kus-

tannus- ja resurssitehokkuuden arviointia. Käytettyjen resurssien osalta vesiensuojelutoimenpiteiden osuus vaikuttaa suurelta luonnonhoitotoimenpiteiden laajaan tavoitekirjoon suhteutettuna. Vaikuttavuuden tarkempi seuranta, esimerkiksi toteutussuunnitelmien hyödyntäminen, olisi perusteltua, jotta eri toimenpiteiden painottamista ja sisällyttämistä voidaan suunnata tehokkaammin METSO:n tulevien tavoitteiden mukaisesti.

elinympäristöjen häviämisen jälkeen suurin uhka luonnon monimuotoisuuden säilymiselle maailmanlaajuisesti (Secretariat of the Convention on Biological Diversity 2010).

METSO-ohjelman tulevaa seurantaa ja tuloksellisuuden mittaamista haastavat muuttuvat luonnonolosuhteet. On arvioitava uudestaan luonnonsuojelullisia tarpeita ja tavoitteita sekä löydettävä keinoja reagoida riittävällä nopeudella muutoksiin ja mahdollisuuksiin.

4.1.2 Puun hinta ja maankäyttö nostavat suojelukustannuksia

Puumarkkina on ollut muutoksessa viime vuosina sekä tarjonta- että kysyntätekijöiden vuoksi. Tarjontaan on eniten vaikuttanut Venäjän tuontipuun loppuminen hyökkäyssodan aiheuttamien pakotteiden johdosta vuodesta 2022 alkaen. Kysyntää on lisännyt uusien tuotantolaitosten käynnistäminen ja energiasektorin lisääntyvä puuntarve turpeen käytön laannuttua. Erityisesti kuitupuun keskikantohinnat ovat nousseet markkinoiden tasapainon muututtua ja ne jäänevät toistaiseksi aikaisempaa korkeammiksi. Myös tukkipuun hinnat ovat nousseet vähintäänkin inflaation tahdissa. Koska kysyntä pysyy vahvana, reaali hinnat eivät tule ainakaan lyhyellä aikavälillä laskemaan olennaisesti (PTT 2024).

Metsätalousmaalle on viime vuosina noussut puuntuotannon rinnalle myös uusia ansaintalogiikoita tukevia ratkaisuja. Uusiutuvan energian tuotanto, kuten tuulivoimalat ja aurinkopaneelit, tuottavat maanomistajille uusia tulonlähteitä, mutta **vähentävät metsätalouksikäytössä olevaa metsäpinta-alaa**. Metsäpinta-alaa on perinteisesti vähentänyt myös maatalous. Metsäalan raivauksen vähentämiseksi on esitetty ohjaukeinoja mm. maankäytön muutosmaksu (Maa- ja metsätalousministeriö 2024) ja EU:n metsäkatoasetus.

Puumarkkinoiden markkinatasapainoa horjuttaa entisestään, jos metsäpinta-ala vähenee. Koska nykyisellään suojelusopimusten korvaukset määräytyvät kustannusperusteisesti puuntuotannon vaihtoehtoiskustannusten mukaan, suojelukustannukset hehtaaria kohti tulevat kasvamaan tulevaisuudessa.

4.1.3 EU:n ja kansallinen metsiä koskeva politiikka lisää painetta monimuotoisuuden turvaamiseen

EU:ssa on valmisteilla tai valmistunut useita metsien käyttöä koskevia politiikkoja, mm. LULUCF-asetus, metsäkatoasetus, ennallistamisasetus ja maaperädirektiivi. Yleisesti ottaen EU-asetusten ja -direktiivien vaikutukset riippuvat merkittävästi niiden kansallisista tulkinnoista sekä siitä, millaisia muutoksia ne edellyttävät metsätaloudessa tämänhetkisiin käytäntöihin, ja miten tavoitteiden saavuttamista seurataan. Monimuotoisuuden huomioimista koskevien vaatimusten ja valmistelussa olleiden vaatimusten vaikutus riippuu siitä, minkä verran niiden täyttäminen edellyttää tai olisi edellyttänyt nykyisten metsänhoidon käytäntöjen muuttamista. Esimerkiksi nykyiset metsäsertifioinnit vaikuttavat jo EU:n tavoitteiden suuntaisesti ja pienentävät muuttuvan lainsäädännön kustannusvaikutuksia. (Valonen ym. 2024).

Kansallisessa ympäristöhallinnossa on valmistelussa uusi luonnon monimuotoisuusstrategia ja siihen liittyvä toimintaohjelma vuoteen 2035, jonka pitäisi valmistua vuoden 2024 aikana. Sen tavoitteena on, että vuoteen 2030 mennessä luontokato on pysäytetty ja luonnon monimuotoisuus elpyy. Uusi luonnonsuojelulaki tuli voimaan kesäkuun alussa 2023 ja siihen on lisätty uutena elementtinä vapaaehtoinen ekologinen kompensatio. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla hyväksyttiin Kansallinen metsästrategia 2035 vuonna 2022. Uusi strategia ottaa ajanmukaisesti huomioon kokonaisvaltaisen kestävä kehityksen sekä myös metsien merkityksen ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa ja yhtenä tavoitteena on vahvistaa metsien elinvoimaisuutta, monimuotoisuutta ja sopeutumiskykyä.

Nämä viimeaikaiset ja valmistuvat strategiat ja politiikat muokkaavat METSON kehikkoa ja asemaa metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisessa. Metsäluonnon monimuotoisuuden turvaaminen pysyy selkeänä poliittisina tavoitteena julkishallinnossa ja myös yksityissektorilla sen huomioon ottaminen liiketoiminnassa vahvistuu (Horne ym. 2024).

4.1.4 Organisaatioiden uudelleenjärjestelyt haastavat METSO:n toteutusta

Suomen metsäkeskuksen uudelleenorganisoinnin jälkeen Metsäkeskus ei enää aktiivisesti markkinoi METSO-ohjelmaa metsänomistajille ja neuvo heitä sopimuksen valmistelussa. Nämä toimenpiteet jäävät muiden metsäalan toimijoiden kuten metsänhoitoyhdistysten ja muiden suunnittelu- ja neuvontapalveluita tarjoavien tahojen varaan.

Metsäkeskuksella on kuitenkin edelleen merkittävä rooli sopimusten päätöksenteossa, metsäalan toimijoiden koulutuksessa ja luontokohteiden esiintuomisesta metsänomistajalle Metsään.fi-palvelussa. Hakemusten valmistelun apuna käytettävä ympäristötuen laskentataulukko on hyvä apuväline, ja sitä on syytä kehittää yhteistyössä toimijoiden kanssa.

Koska valmistelukorvaus on prosenttiosuus ympäristötuen määrästä, pienten, mutta luonnoltaan arvokkaiden kohteiden valmistelu ei välttämättä ole toimijoille lainkaan kannattavaa. Vaarana on, että tällaiset laadukkaat kohteet jäävät kokonaan METSO:n ulkopuolelle, vaikka metsänomistajalla olisi halukkuutta niiden luontoarvojen turvaamiseen. Ympäristötuen laskentataulukko on liian vaativa monen metsänomistajan täytettäväksi. Tulevaisuudessa on luotava kannustimia ja mahdollisuuksia myös pienien, mutta arvokkaiden kohteiden tarjontaan.

Valtion aluehallinnon uudistus tulee vaikuttamaan **ELY-keskusten** ympäristöasioiden vastuualueen tehtäviin. Uudistuksessa kootaan valtion lupa-, ohjaus- ja valvontatehtäviä uuteen valtakunnalliseen virastoon, jossa ympäristöön liittyvät lupa- ja valvontatehtävät Valvirasta, aluehallintovirastoista ja ELY-keskuksista muodostavat yhden yhtenäisen kokonaisuuden. Tämän lisäksi valti-onhallinnon edistämis- ja rahoitustehtävät keskitetään alueellisiin elinvoimakeskukseen. Vapaaehtoisia luonnonsuojeluohjelmia, kuten METSO ja Helmi -ohjelmat, koskevat tehtävät siirtyvät niihin. Käytännössä nykyinen luonnonsuojelutehtävissä toimiva henkilöstö jakaantuu kahteen organisaatioon, mikä tulee haastamaan tekemistä. Uudistuksen vaikutuksia METSO-ohjelman toteutukseen ei vielä voida arvioida työn ollessa kesken, mutta siirtymävaihe voi hidastaa METSO:n toteutusta tulevina vuosina.

METSO-toteuttajista Suomen metsäkeskuksessa, ELY-keskuksissa ja **Metsä-hallituksessa** on käyty muutosneuvotteluja viime vuosina. Työvoiman vähentäminen ja tehtävien uudelleenorganisoiminen haastavat METSO:n toteutusta tulevana vuosina. Valtioneuvoston on sitouduttava toteuttajaorganisaatioiden riittävään resurssointiin seuraavan METSO-ohjelman tavoitteisiin nähden, jotta ohjelma voidaan uskottavasti toteuttaa.

4.2 Suositukset ja kehitysehdotukset jatkokaudelle

Ohjelman tavoitteet

Tulevalla kaudella ohjelmalle on syytä pyrkiä asettamaan metsien monimuotoisuuden kehitystä parantavat realistiset, konkreettiset ja mitattavat ekologiset tavoitteet, jotka ovat linjassa Suomeen kohdistuviin kansainvälisiin ja EU:sta tuleviin velvoitteisiin. METSO-ohjelmalle tulisi löytää oma painopisteensä ja asemansa osana Suomen metsien monimuotoisuuden suojelua ja luontokadon pysäyttämistä. Tämä edellyttää METSO:n tavoitteiden selkeyttämistä suhteessa muihin metsäluonnon suojeluohjelmiin ja -velvoitteisiin⁸ sekä täsmällisempien, mitattavien ekologisten ohjelmatavoitteiden määrittämisestä. Nykyinen ohjelmataavoite on muotoilultaan epämääräinen, eikä sen saavuttamista voida erikseen METSO:n osalta arvioida. Yleisesti voidaan todeta, että METSO-ohjelma on edistänyt metsien monimuotoisuuden suojelua, mutta sen mittakaava ja keinot ovat riittämättömät (osaltaan) pysäyttämään metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantumisen ja vakiinnuttamaan luonnon monimuotoisuuden suotuisan kehityksen.

Luontokadon pysäyttämiseksi tarvitaan laajempia ja kytkeytyneempiä eri tavoin suojeltuja alueita. Niiden muodostamiseksi tulisi harkita ympäristötukikohteiden pinta-alan laajentamista, luonnonhoitosuunnitelmien käyttöönottoa yhtenä toimenpiteenä, sekä kannustinta laajempien alueiden muodostamiseen. Yhteistyötä yksityismetsien sekä valtion ja kuntien metsien välillä tulisi lisätä suojeluverkoston kehittämisessä. Laajojen

⁸ Esimerkiksi Helmi-ohjelma ja vanhojen metsien suojelu, sekä jatkossa ennallistamisasetus

suojelukohteiden saaminen ohjelmaan on nykyisessä METSO-toteutuksessa koettu haasteellisena. Ongelma johtuu osin hallinnollisista rajoitteista. Laajempien kokonaisuuksien tavoittelussa tulisi ottaa huomioon myös luonnonhoitotoimet talousmetsissä sekä II- ja III-laatuiset alueet. Kohteita tulisi pystyä paremmin ottamaan mukaan esimerkiksi ympäristötukisopimuksiin kokonaisuuksina, jossa arvokkainta ydinkohdetta olisi mahdollista laajentaa tai yhdistää toiseen ydinkohteeseen vähempiarvoisella kohteella.

METSO-ohjelma tulisi ulottaa myös pohjoiseen Suomeen ja vanhojen metsien suojeluun ja kehittää luonnontieteellisiä valintakriteereitä vastaavasti. Ilmastonmuutos vaikuttaa jo nyt pohjoisen Suomen elinympäristöihin ja lajistoon. Pohjoisen Suomen yksityismetsissä tulisi voida suojella arvokkaita kohteita samoilla periaatteilla kuin muualla Suomessa. Vanhojen metsien suojelu asettaa uusia tavoitteita kansallisesti. Metsänomistajat tarjoavat METSO-kohteiksi usein iältään vanhoja metsiä, joissa ei ole riittävästi nykyisten METSO-kriteerien mukaisesti lahopuuta ja rakennepiirteitä. Luonnontieteelliset valintakriteerit tulee tarkistaa pohjoisen Suomen kohteiden ja vanhojen metsien mukaan saattamiseksi ohjelmaan.

Suojelutavoitteiden asetannassa tulisi yhteensovittaa valtakunnalliset ja alueelliset tarpeet ja mahdollisuudet nykyistä paremmin. Arvioinnissa korostui toisaalta tarve painottaa suojelua erityisesti alueille, joilla suojelupinta-ala on ennestään pieni ja metsien käyttöpaine suuri, vaikka kohteet eivät olisikaan suojeluarvoiltaan ensiluokkaisia. Toisaalta tuotiin esiin, että tietyillä alueilla, kuten Kainuussa, on tarjolla luontoarvoiltaan arvokkaita (I-luokan) kohteita, jotka jäävät suojelun ulkopuolelle alueellisten tavoitteiden ja resurssien rajallisuuden vuoksi. **Tavoitteiden asettamisessa suosittelisimme hybridimallia, joka yhdistäisi molemmat lähestymistavat ja vähentäisi niiden heikkouksia.** Hybridimallissa voitaisiin esimerkiksi osa määrärahoista ohjata valtakunnallisesti arvokkaisiin kohteisiin alueellisten tavoitteiden lisäksi. Valtakunnallisten kohteiden valintaperusteet ja käytännön toteutus täytyy luonnollisesti kytkeä tulevan ohjelmakauden toimenpidevalikoimaan ja ekologiisiin tavoitteisiin.

Vaihtoehtoja hybridimallille voisi hahmotella seuraavien esitysten pohjalta:

- Vaihtoehto A) Kehitetään kohteille pisteytysjärjestelmä, joka on ekologisesti tarkoituksenmukaisempi kuin hallinnollinen tavoitteiden jako. Rahoitus olisi siirrettävissä alueelta toiselle.
- Vaihtoehto B) Painotetaan 1) erittäin harvinaisia alueellisia kohteita ja 2) erittäin laadukkaita kohteita valtakunnallisesti ja varataan näiden kohteiden suojeluun valtakunnallista rahoitusta.
- Vaihtoehto C1) Painotetaan 1) kaikilla alueilla erittäin harvinaisia kohteita 2) Erittäin laadukkaat kohteet valitaan valtakunnallisesti.
- Vaihtoehto C2) Painotetaan 1) kaikilla alueilla erittäin harvinaisia kohteita tai kytkeytyvyyden kannalta erinomaisia kohteita 2) Erittäin laadukkaat kohteet valitaan valtakunnallisesti.
- Vaihtoehto D) Tarkastellaan kohteiden valintaa useamman maakunnan osalta yhteisesti.

Ohjelmakokonaisuus ja keinovalikoima

METSO on suojelutoimenpiteiden ja niitä tukevien toimenpiteiden kokonaisuus on ollut tasapainoinen ja tarkoituksenmukainen. Monipuolista, maanomistajien vapaaehtoisuuteen perustuvaa keinovalikoimaa suositellaan jatkettavaksi. On myös tarpeen palauttaa **METSO**-ohjelman innovatiivisuus sekä riittävin resurssein mahdollistaa yhteistyö. Toimintaympäristön muutokset haastavat kehittämään **METSO**-ohjelmaa. Tukijärjestelmien jäykkyys heikentää tavoitteiden toteutumista, innovatiivisuutta ja kustannustehokkuutta. Ajan myötä syntyneet tulkinat **METSO** toteutuksesta, kuten Metsäkeskuksen oma kriteeristö kohteille, monimutkaistavat kohdevalintaa. Alueellinen yhteistyö ja koordinointi eri toimijoiden välillä ei toimi kaikilta osin. Tulevaa kautta varten on tarpeen kehittää uusia yhteistyömuotoja, toimenpiteitä ja rahoitusmahdollisuuksia.

METSO- ja **Helmi**-ohjelmien työnjako on tarpeen selkeyttää. Tulisi harkita keskittyisikö **METSO**-ohjelma seuraavalla kaudella metsäluonnon monimuotoisuutta turvaavan pinta-alan lisäämiseen ja **Helmi**-ohjelma luonnonhoitoon ja ennallistamiseen. Luontokadon pysäyttämiseksi tarvitaan jatkossakin merkittävästi toimia yksityisomisteisissa talousmetsissä sekä kuntien

ja valtion metsissä. Luonnon monimuotoisuuden tilan parantamista voidaan edesauttaa lisäämällä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen kohdennettuja hehtaareita sekä parantamalla näiden ja jo suojeltujen alueiden luonnon tilaa. METSO-ohjelman rinnalle perustettu Helmi-elinympäristöohjelma 2021–2030 kohdistuu erityisesti elinympäristöjen luonnonhoitoon ja ennallistamiseen.

Tulisi selkeyttää, millä tavoin METSO-ohjelmassa käsitellään kuntien ja valtion omistuksessa olevia metsiä. METSO-ohjelman osaksi voisi perustaa KuntaMETSO ja ValtioMETSO -osiot, joiden toteutus, seuranta ja raportointi eroaisi yksityismetsien toimenpiteiden toteutuksesta. Näiden välinen yhteistyö suunnittelussa, toteutuksessa ja osaamisen välittämisessä on välttämätöntä ekologisen vaikuttavuuden lisäämiseksi erityisesti kytkeytyneisyyden osalta. METSO-ohjelmaa on toteutettu yksityismailla sekä valtion ja kuntien metsissä. Näiden toimenpiteet, rahoitus, ohjaus sekä seuranta ja raportointi ovat eronneet merkittävästi toisistaan. KuntaMETSO:n ja valtion suojelualueet ovat yksityismetsien kohteita tyypillisesti laajempia, ja siten niillä on tärkeä rooli myös suojelun ja virkistyskäytön yhdistämisessä. Kuntien ja valtion tavoitteet metsien käytölle ovat poliittisia päätöksiä ja siten hengeltään erilaisia vapaaehtoisuutta korostavasta METSO-ohjelmasta. Näin ollen ne voisi olla hyödyllistä toteuttaa osin erillisenä yksityismetsien METSO-brändistä. Vaikka tiedonkulku esimerkiksi luonnonhoidon käytäntöjen kehityksestä on tärkeää, niin varsinaisia ohjelman kannalta tärkeitä synergioita valtiollisen toteutuksen ja esimerkiksi yksityisten maiden suojelun välillä ei arvioinnissa tunnistettu.

Ekologinen tietopohja

Inventointien menetelmäkehityksellä voidaan parantaa suojelun tiedepuustaisuutta ja vaikuttavuutta. Luontotyyppi- ja lajistoinventointien riittämättömyys on kaikessa suojelutoiminnassa merkittävä pullonkaula. Monimuotoisuuden suojelu Suomessa kokonaisuutena vaatisi luontotyyppi-inventointien toteuttamiseen ja tilan seurantaan nykyistä nopeampia ja kustannustehokkaampia menetelmiä, joilla entistä laajempia pinta-aloja saataisiin kartoitettua ja jatkuvan seurannan piiriin. Tämä tukisi METSO-ohjelmassa niin arvokkaiden kohteiden tunnistamista ja toiminnan kohdentamista niihin kuin toteutettujen suojelu- ja luonnonhoitotoimien vaikutusten seuraamista ja toimenpiteiden

menetelmäkehitystä. **Ekologisen vaikuttavuuden seuranta on tarpeen kehittää systemaattisemmaksi ja tukea METSO:n tuloksellisuuden arviointia. Eri tavoin suojeltujen, luonnon monimuotoisuutta vaalivien alueiden sekä talousmetsien ekologisen tilan seuranta tulisi järjestää yhtenäisellä, vertailtavalla tavalla, jotta suojelutoimien vaikuttavuutta ja myös ilmastomuutoksen vaikutuksia Suomen metsäluontoon voitaisiin seurata luotettavasti. Tällainen ”Valtakunnan metsien monimuotoisuuden inventointi” tulisi tehdä tutkimusorganisaatioiden yhteishankkeena, mahdollisesti erillisenä METSOsta, mutta sitä tukien.** Inventointien osalta olisi tarpeen kehittää pitkäaikaisempia seurantajaksoja kontrollialueineen. Osana tietopohjan kehittämisen hankkeita olisi tärkeää tehdä toteutuneiden METSO-toimenpiteiden ekologisten vaikutusten seuranta ja pyrkiä sen avulla tunnistamaan vaikuttavimmat toimenpiteet ja käytänteet. Luontotiedon tietojärjestelmien käytettävyyden, saavutettavuuden ja tunnettuuden kehittäminen on niin ikään edelleen ajankohtaista.

Ohjelman rahoitus

Olenneisinta jatkokauden onnistumiselle olisi, että valtioneuvosto sitoutuisi pitkäjänteisesti ja ennakoitavasti tavoitteiden mukaiseen rahoitukseen ja toteuttavien toimijoiden resursointiin. Rahoituksen ja resursoinnin puute on ollut selkeä ongelma ylätavoitteen eli luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämisen saavuttamisen kannalta. Jo ensimmäisessä väliarvioinnissa tuotiin esille, että suurin epäkohta METSO-ohjelman toteuttamisessa on selvä aliresursointi sekä suojeluverkoston laajennuksen korvausmäärärahojen että talousmetsien luonnonhoidon korvausten osalta (Laita ym. 2012). Uskottavuuden ja ohjelman toimivuuden vuoksi valtion sitoutumisen METSO:n tavoitteeseen pitäisi näkyä riittävässä, asetettujen tavoitteiden mukaisessa budjetoinnissa. Myös hehtaaritavoitteiden saavuttaminen talousmetsien monimuotoisuuden turvaamisessa on ollut haastavaa erityisesti metsäkeskukselle osoitettujen määrärahojen vähäisyyden vuoksi. Puuntuotannon vaihtoehtokustannukset voivat kasvaa tulevaisuudessa puumarkkinoiden kehityksen ja kilpailevan maankäytön johdosta.

Yksityisen rahoituksen mahdollisuuksia METSO-ohjelman lisärahoitukseksi on syytä kartoittaa. METSO-ohjelman hyvä maine ja sen vapaaehtoisuuteen perustuvaan toimintamalliin voisi sopia myös yksityisen rahoituksen kanavoiminen METSO-ohjelman kriteerien mukaiseen toimintaan.

Pitkäjänteisemmän valtion rahoituksen ja yksityisen rahoituksen yhdistämiseksi voitaisiin perustaa METSO-rahasto. Valtio voisi esimerkiksi sitoutua lisärahoittamaan METSO-ohjelmaa tietyllä kertoimella minkä yksityinen rahoitus kohdistaisi METSO-ohjelman toteutukseen (vrt. Olympiarahasto). Yksityinen sektori sisältäisi sekä kansalaiset että yritykset ja yhteisöt. Kansalaisten maksuhalukkuutta tarkasteltiin mm. METSO:n pilottikaudella. Yrityksille tulisi mahdollistaa vastuullisuusraportointiin sopiva tapa kohdistaa lahjoituksia luonnon monimuotoisuuden tukemiseksi.

Yksityismetsien toimenpiteet ja niiden rahoitus

METSO-ohjelman luonnonsuojelulain mukaisen suojelualueverkoston laajentamisen toimenpiteet tulisi olla valittavissa samalla tavoin koko Suomessa. Määräaikaisia luonnonsuojelulain mukaisia suojelusopimuksia on tehty METSO-ohjelmassa suhteellisen vähän, ja näiden toteutuksessa ELY-keskuksilla on ollut erilaisia käytäntöjä. Vaihtoehtoisesti määräaikaiset sopimukset voisi siirtää Metka-lain alaisuuteen edellyttäen, että mahdollistettaisiin laajojen alueiden suojeleminen myös tällä rahoitusmekanismilla.

Tulisi tarkastella mahdollisuutta pidentää ympäristötukisopimuksia 20 tai 30 vuoteen. Tätä on ehdotettu myös aikaisemmissa väliarvioinneissa (Hohti ym. 2019). Ympäristötukisopimuksia on kritisoitu niiden lyhyen vaikutusten vuoksi pitkäaikaisten ekologien hyötyjen turvaamisessa. Toisaalta myös metsänomistajat ovat olleet tyytymättömiä, kun sopimusta ei olla uusittu vaihtuneiden kriteereiden vuoksi.

Tarvetta olisi vielä laaja-alaisemmalle kirjolle erilaisia luonnonhoitohankkeita kuin nyt on toteutettu. Raskaiksi koettuja luonnonhoitohankkeiden haku- ja toteutusmenettelyjä tulisi keventää. Tiedonvälitystä luonnonhoitohanketta toteuttavan yrityksen ja metsänomistajan välillä tulisi lisätä hankkeen eri vaiheissa. Osan kohdetyypeistä huomautettiin myös vaativan toistuvaa hoitoa, kuten lehdot ja harjut, ja tähän tulisi olla mahdollista saada tukea. Metsänomistajan pitäisi pystyä itse hakemaan luonnonhoitohankkeille rahoitusta ja myös toteuttaa toimenpiteitä itse.

Luonnonhoidon toimenpiteiden osalta on syytä kokeilla tulosperusteisten maksujen käyttöönottoa kertaluontoisten tukien ja korvausten rin-

nalla. Myös aikaisemmissa väliarvioinneissa on ehdotettu luontoarvoista maksamista (Laita ym. 2012). Metsätaloudellisesti vähäarvoisten, mutta luontoarvoltaan merkittävien kohteiden (esim. tuhoalueet) sopimusten tulisi ainakin osittain pohjautua tulosperusteisuuteen huomattavasti laajemmin kuin nykyään. Tulosperusteen hinta voisi pohjautua joko kustannusarvioon vastaavan luontoarvon tuottamisesta muualla, tai luonnon arvon määrittelyyn pisteytysellä. Luonnonarvokaupan kokeiluhankkeessa todettiin, että metsänomistajien on itsensä vaikea määrittellä luonnolle arvoa, joten maksun määräytyminen tulisi tehdä läpinäkyvästi asiantuntijatyönä.

Yksityisomisteisten talousmetsien luonnonhoitoon tulisi luoda uusi toimenpide, joka kannustaisi metsänomistajia turvaamaan luonnon muotoisuutta talousmetsien luonnonhoidon keinoin ylitse määritellyn perustason. Tällaisia talousmetsien luonnonhoidon keinoja olisivat mm. säästöpuut, lahoppuut, jaloppuut yms. METSO-ohjelmassa voisi pilotoida tällaisia uusia keinoja vanhojen keinojen rinnalla. Talousmetsien luonnonhoidon kannusteet voisi määrittellä tulosperusteisesti ja yhdistää ne luonnonhoidon suunnitelmaan (katso seuraava kohta).

Luonnonhoitosuunnitelmat olisi kustannustehokas tapa laajentaa kohteita ja vastata EU velvoitteisiin. Luonnonhoitosuunnitelmat ovat olleet mukana METSO:n ensimmäisestä kaudesta alkaen yhtenä toimenpiteenä, mutta niitä ei ole toteutettu sellaisenaan. Tilatason luonnonhoitosuunnitelman laadintaan tai metsäsuunnitelman täydennykseen tulisi kohdentaa valtion tukea. Lisäksi on tarpeen pyrkiä tuottamaan tietoa, jota voidaan hyödyntää metsänomistajien käyttämissä sähköisissä palveluissa. Näin voidaan lisätä metsänomistajien mahdollisuuksia ottaa huomioon luonnonsuojelulliset mahdollisuutensa metsänhoidon suunnittelussa ja myös lisätä mahdollisten METSO-kohteiden tarjontaa. Tilatason suunnittelu saattaisi lisätä toimijoiden halukkuutta sopimusten valmisteluun, kun kohdepinta-alat olisivat suurempia ja siten marginaalikustannukset laskisivat. Toimijoille tulisi mahdollistaa valmistella myös ympäristöhallinnon keinovalikoiman sopimuksia osana tilan kokonaisuutta. Luonnonhoitosuunnitelmat tulisi laatia niin, että ne voitaisiin sisällyttää Monimuotoisuutta tukeviin alueisiin (OECM) ja siten EU:n biodiversiteettistrategian kansallisen toimeenpanon 30 prosentin suojelutason saavuttamiseen.

Metsänomistajien ja erityisesti passiivisten metsänomistajien tavoittamiseen on panostettava edelleen. Ensinnäkin pitäisi tunnistaa, keitä ja missä

tällaiset omistajat ovat, miksi he ovat passiivisia ja millaisilla keinoilla heidät voitaisiin tavoittaa tai jopa aktivoida, mikä vaatisi lisätutkimusta yhteistyössä sidosryhmien ja neuvonnan kanssa. Tällaisessa työssä voitaisiin hyödyntää metsänomistajatutkimusten aineistoja ja tutkimuksia mm. omistusvaihdoksista. Passiivisista metsänomistajista suuri osa asuu kaupungeissa, joten METSOsta tiedottaminen esimerkiksi kaupungeissa ilmestyvissä sanomalehdissä olisi tärkeää. Kohdennettua markkinointia on ehdotettu aikaisemmissa väliarvioinneissa ja sitä on myös toteutettu tehokkaasti joillain alueilla. Iäkkäämpien, eläkeiän ylittäneiden metsänomistajien kiinnostus on selvästi vähäisempää minkäänlaiseen luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen (Koskela ym. 2021) aivan kuten yleensäkin metsätaloudelliseen aktiivisuuteen. Tälle metsänomistajaryhmälle olisi tarpeen miettiä kannustimia metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi.

Viestintä

METSOn on tunnettu ja erittäin hyvämaineinen brändi, joten sen vaaliminen jatkossa on tärkeää. Mahdollisia riskitekijöitä juuri viestinnän näkökulmasta ei arvioinnissa tullut esille, vaan esimerkiksi mediajulkisuus oli ohjelmalle suotuisaa jo nykytoimilla ja ohjelman tunnettuutta pidettiin hyvänä. Sen sijaan yhtenä mahdollisena varjona maineelle voisivat olla resursoinnin ongelmat siten, että moni suojelusta kiinnostunut metsänomistaja joutuisi odottamaan ratkaisua kohtuuttoman pitkään tai että soveltuva kohde ei pääsisikään niiden takia mukaan ohjelmaan. Tällöin ohjelmasta voisi alkaa levitä kielteistä sanaa. Myös uuden lakisääteisen luonnonsuojeluohjelman perustaminen yksityismetsiä koskien heikentäisi olennaisesti myös METSON brändiä.

Viestinnän seuranta tulisi siirtää kohti viestinnän vaikuttavuuden arviointia. METSON vuosiraportit kuvaavat nykyisellään varsin kattavasti viestinnässä toteutettuja toimenpiteitä sekä sisältävät määrällistä seuranta, kuten verkkosivujen kävijädataa ja mediaosumia. Tähän seurantaan voisi tulevaisuudessa lisätä viestinnän vaikuttavuuden arviointia, eli esimerkiksi miltä osin eri toimenpiteet ovat tavoittaneet haluttuja kohderyhmiä ja millaisia vaikutuksia viestinnällä on näihin ryhmiin ollut. Tämä voisi auttaa viestinnän kohdentamisessa ja ohjelman toteutuksenaikaisessa kehitystyössä. Koska tämä edellyttää lisätyötä, sitä voisi harkita tehtäväksi harvemmallalla rytmityksellä kuin joka-vuotisissa raporteissa. Myös mediaosumien laatua voisi tarkastella purkamalla

kokonaisuutta osiin esimerkiksi maantieteellisen jakautumisen ja mediatyyppien mukaan.

Ohjelman viestintä voisi tuottaa myös enemmän esimerkiksi asiantuntija-artikkeleiden tyypistä aineistoa ja opastusta mediassa julkaistavaksi. Esimerkiksi maakunta- ja paikallislehdet voisivat olla hyödyllisiä välineitä viestien alueellisessa kohdentamisessa metsänomistajille.

Alueellinen yhteistyö ja osaamisen kehittäminen

Alueellinen yhteistyö hyödyttäisi tavoitteiden kohdentamista, kohdealueiden priorisointia ja alue-ekologista suunnittelua. Alueellisissa yhteistyöryhmissä tulisi olla mukana valtion organisaatioiden (ympäristöhallinto, Suomen metsäkeskus, Metsähallituksen luontopalvelut ja talousmetsät) lisäksi myös sopimuksia valmistelevat toimijat. Valtioneuvoston edellyttämät, METSO-ohjelman alueellisen koordinoinnin ja toimenpanon seuraamiseksi perustettavat alueelliset yhteistyöryhmät eivät ole kaikilla alueilla toimineet aktiivisesti alkuvuosien jälkeen, usein henkilöresurssien rajallisuuden vuoksi, ja niiden toiminnasta on vain vähän saatavilla tietoa. Niiden yhtenä tehtävänä oli mm. suunnitella kohdennettuja tarjouspyyntöjä. Alueellisten yhteistyöryhmien jäsenistöstä ja toiminnasta pitäisi tiedottaa nykyistä laajemmin, jotta eri tahoilla on mahdollisuus saada tietoa tavoitteiden edistymisestä. Yhteistyöryhmiä voisi yhdistää Helmi- ja METSO-ohjelmien yhteistyöryhmiksi, kuten joillakin alueilla on jo tehty. Alueelliset tavoitteet voisi kytkeä myös alueellisiin metsäohjelmiin (AMO), myös ympäristöhallinnon osalta.

Eri toimijoiden osaamisen kartuttamista ja keskinäistä tiedonvaihtoa tulee vahvistaa seuraavalla METSO-kaudella toteuttavien organisaatioiden muutoksista huolimatta. Metsäalan toimijoiden valmiuksia ja kannustimia sopimusten valmistelussa tulee kehittää. Eri organisaatioiden roolit tulevat muuttumaan seuraavalla METSO-kaudella totutusta. Siirtymäaika tulee hidastuttamaan tavoitteiden saavuttamista. Metsäkeskus aikaisempi aktiivinen rooli ympäristötukisopimusten valmistelijana jää pois ja valmistelu siirtyy muille metsäalan toimijoille. Metsäkeskuksella säilyy kuitenkin olennainen rooli metsäammattilaisten kouluttajana, tiedontuottajana ja yhteistyökumppanina tavoitteiden saavuttamisessa. Metsäasiantuntijoille tulisi nykyisen koulutuksen lisäksi tarjota kevyempi potentiaalisten kohteiden tunnistamiseen täh-

täävä kurssi, jotta mahdollisemman monella metsäneuvojalla ja -suunnittelijalla olisi valmiudet metsänomistajien neuvontaan METSO-asioissa. Ympäristöhakemuksen laatija saa enintään 20 prosenttia valmistelukorvausta ympäristötuen määrästä, mikä voi olla pienellä kohteella riittämätön korvaus. ELY-keskuksilla on ollut valtaosuus pysyvien sopimusten valmistelusta, vaikkakin metsäalan toimijat ovat voineet tehdä yhteistoimintasopimuksia maanomistajien tarjousten välittämisestä. Välityssopimusten tuottamien tarjousten määrä on kuitenkin vaihdellut huomattavasti alueittain. Myös ELY-keskusten sopimusten ja luonnonhoitosuunnitelmien valmistelun mahdollisuus lisäisi metsäalan toimijoiden tuottavuutta luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa.

Liitteet

Metsäbiotalouden tiedepaneelin asiantuntijalausunto

Luontopaneelin asiantuntijalausunto

Lähteet

- Aapala, K., Anttila, S., Koskela, T. & Muttilainen, H. 2023. METSO-yhteistoimintaverkostojen seuranta 2022. Suomen ympäristökeskus & Luonnonvarakeskus.
- Anttila, S., Koskela, T., Aapala, K., & Muttilainen, H. (toim.). 2023. METSO-tilannekatsaus 2022: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 65/2023.
- Anttila, S., Koskela, T., Simkin, J. & Aapala, K. (toim.) 2021. METSO-tilannekatsaus 2020: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 36/2021.
- Anttila, S., Löfström, I., Aapala, K. & Syrjänen, K. (toim.) 2019. METSO-tilannekatsaus 2018: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 43/2019.
- Anttila, S., Koskela, T., Kuusela, S., Hänninen, H. ja Löfström, I. 2018. METSO-ohjelman tutkimus- ja kehittämishankkeiden vaikuttavuus. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 40/2018. Luonnonvarakeskus, Helsinki. 64 s.
- Anttila, S., Koskela, T., Syrjänen, K., Kuusela, S., (toim.) 2017. METSO-tilannekatsaus 2016: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 35/2017.
- Arnkil, N., Saaristo, L., Syrjänen, K., Kaipainen-Väre, H., Uddström, A., Kotiharju, S., Raatikainen, R. & Uimonen, J. 2020. Uhanalaisten lajien esiintymätiedon hyödyntäminen metsätaloudessa. Tapion raportteja 41. <https://tapio.fi/wp-content/uploads/2020/08/Uhanalaisten-lajien-esiintymätiedon-hyodyntaminen-metsataloudessa.pdf>
- COM/2022/304 final. Ehdotus Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetus luonnon ennallistamisesta. Annettu 22.6.2022. Verkkolinkki: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f5586441-f5e1-11ec-b976-01aa75ed71a1.0024.02/DOC_1&format=PDF.
- Hohti, J., Halme, P., Hjelt, M., Horne, P., Huovari, J., Lensu, A., Mäkilä, K., Mönkkönen, M., Sajeva, M. & Kotiaho, J. 2019. Kymmenen vuotta METSOa – Väliarviointi Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman ensimmäisestä vuosikymmenestä. Ympäristöministeriön julkaisu 2019:4. 116 s.

- Horne, P., Koskela, T. & Ovaskainen, V. (toim.) 2004. Metsänomistajien ja kansalaisten näkemykset metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisesta. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 933. 110 s.
- Horne, P. 2006. Forest owners' acceptance of incentive-based policy instruments in forest biodiversity conservation – a choice experiment based approach. *Silva Fennica*. 40(1):169-178.
- Horne, P., Berninger, K., Niikonen, K., Määttä, H. & Inkilä, S. 2024. Carrots and Sticks – Economic mechanisms for safeguarding and financing biodiversity and ecosystem services. *Sitra studies* 242.
https://www.sitra.fi/wp/wp-content/uploads/2024/06/sitra-carrots-and-sticks_revised-version.pdf
- Horne, P., Koskela, T., Kuusinen, M., Otsamo, A., Syrjänen, K. (toim.) 2006: METSO:n jäljillä. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tutkimusraportti. – Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos ja Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 387 s.
- Hsuan Yun Chen T., Salloum A., Gronow A., Ylä-Anttila, T., Kivelä M. 2021: Polarization of climate politics results from partisan sorting: Evidence from Finnish Twittersphere. *Global Environmental Change*, Volume 71,102348.
- Hänninen H., Hamunen K., Viitala E.-J., Kurttila M. 2021. Metsätalouden määräaikainen ympäristötuki: mitä tapahtuu sopimusten päätyttyä? *Metsätieteen aikakauskirja* 2021-10578. <https://doi.org/10.14214/ma.10578>
- Ilmasto-opas.fi. 2024. Ilmastonmuutoksen vaikutukset. Viitattu 2.12.2024.
<https://www.ilmasto-opas.fi/artikkelit/ilmastonmuutoksen-vaikutukset-ekologisiin-prosesseihin-ja-suomen-luonnon-monimuotoisuuteen>
- Karppinen, H., Hänninen, H. & Horne, P. 2020. Suomalainen metsänomistaja 2020. *Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus* 30/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 73 s.
- Kinnunen, O., Backman, L., Aalto, J., Aalto, T., and Markkanen, T. 2024. Projected changes in forest fire season, the number of fires, and burnt area in Fennoscandia by 2100, *Biogeosciences*, 21, 4739–4763,
<https://doi.org/10.5194/bg-21-4739-2024>
- Korhonen, O., Yli-Liipola, M., Horne, P., Kujala, P. & Laturi, J. 2024. Kyselyt maataloustuottajille ja metsänomistajille. Teoksessa: Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry (MTK) & Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f (SLC) (toim.). 2024. MTK:n ja SLC:n luon-

non monimuotoisuuden tiekartta maa- ja metsätaloudelle. 431 s. Saatavissa: www.mtk.fi/luonnon-monimuotoisuus ja www.slc.fi/bdfardplan

- Koskela, T., Anttila, S., Aapala, K. & Mutttilainen, H. 2024a. Tulostiivistelmä webropol-kyselyistä ELY-keskusten ja Suomen metsäkeskuksen METSO-toteuttajille sekä ympäristötukihakemuksia valmisteleville toimijoille METSO:n jatkokauden valmistelua varten. METSO:n arvioinnin taustaksi ja arviointiryhmän käyttöön. Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö. Julkaisematon pdf. 25.11.2024
- Koskela, T., Anttila, S., Aapala, K. & Mutttilainen, H. (toim.) 2024 METSO-tilannekatsaus 2023: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 49/2024.
- Koskela, T., Anttila, S., Aapala, K. & Mutttilainen, H. (toim.) 2022. METSO-tilannekatsaus 2021: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 56/2022.
- Koskela, T., Anttila, S., Simkin, J., Aapala, K. & Syrjänen, K. (toim.) 2020. METSO-tilannekatsaus 2019: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 36/2020.
- Koskela, T., Anttila, S., Syrjänen, K. & Kuusela, S. (toim.). 2015. METSO:n tilannekatsaus 2014 – Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 28/2015. 53 s.
- Koskela, T., Hamunen, K. & Vehmasto, E. 2022. Ympäristötukisopimukset ja luonnonhoitohankkeet: Vaikuttavuus ja kehittämistarpeet. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 69/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 85 s.
- Koskela, T., Horne, P., Karppinen, H. ja Korhonen, O. 2021. Metsien ekosysteemipalvelut ja jokamiehenoikeus metsänomistajan näkökulmasta – Metsänomistaja 2020. PTT raportteja 267.
- Koskela, T., Syrjänen, K., Loiskekoski, M. & Paloniemi, R. 2010. METSO-ohjelman väliarvio 2010. Toiminta-ohjelman käynnistyminen 2008–2009. Saatavilla: https://metsonpolku.fi/documents/115183005/124715770/METSO-ohjelman_valiarvio_2010.pdf/c319b9ca-85d0-2519-4761-096973042611/METSO-ohjelman_valiarvio_2010.pdf?t=1655809356366

- Koskela, T. (toim.). 2017. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden turvaaminen – Luken METSO-tutkimuksen 2013–2016 loppuraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 65/2017.
- Kovanen, T., Ilvonen, J. & Anttila, S. 2023. Helmi-elinympäristöohjelman vuosikatsaus 2023 – Toimenpiteiden seuranta ja raportointi.
- Kuusela, S., Anttila, S., Halme, P. & Juslén A. 2017. Tutkimus tehostaa suoje-lutoimia: yhteenveto Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälä-jien tutkimusohjelman vaikuttavuudesta. Saatavilla: <https://www.metsa-tieteenaikakauskirja.fi/article/6987>
- Kuusela, S. & Rantala, M. 2013. METSO-yhteistutkimushankkeiden ja valta-kunnallisten luonnonhoidon kehittämishankkeiden vaikuttavuuden arvi-ointi 2009–2012. Metlan työraportteja 274. 36 s.
- Kärkkäinen, L., Ahtikoski, A., Hyvönen, T., Juutinen, A., Korhonen, K. T., Kurt-tila, M., Pitkänen, J., Rätty, M. & Salminen, H. 2022. Lisäsuojelun koh-dentamisen ja suojelumenettelyn vaikutus suojelusta maksettavaan kor-vaukseen. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 6/2022. Luonnonvara-keskus. Helsinki. 29 s.
- Laita, A., Horne, P., Kniivilä, M., Komonen, A., Kotiaho, J., Lahtinen, M., Mönkkönen, M. & Rämö, A-K. 2012. METSO-ohjelman väliarvio 2012 – Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2016-63 s.
- Lehtonen, I., Venäläinen, A. & Gregow, H. 2020. Ilmastonmuutoksen vaikutuk-set Suomessa metsänhoidon näkökulmasta. Ilmatieteenlaitos, Raport-teja 2020:5. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/ser-ver/api/core/bitstreams/3efbd663-1e7c-4b1c-a37f-cb942b8140f7/content>
- LUKE 2024. METSO-ohjelman seurantatiedot 8/2024 mennessä (tiedonanto sähköpostitse 14.11.2024 Terhi Koskela)
- Lönnqvist, J.-E., Ilmarinen, V.-J., & Sortheix, F. M. 2020. Polarization in the Wake of the European Refugee Crisis – A Longitudinal Study of the Finnish Political Elite’s Attitudes Towards Refugees and the Environ-ment. Journal of Social and Political Psychology, 8(1), 173-197.
- Maa- ja metsätalousministeriö. 2024. Maankäytön muutosmaksua valmistel-leen työryhmän loppuraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2024:2. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/han-dle/10024/165366/MMM_2024_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry (MTK) & Svenska lant-bruksproducenternas centralförbund SLC r.f (SLC) (toim.). 2024. MTK:n

- Secretariat of the Convention on Biological Diversity. 2010. Global Biodiversity Outlook 3. Montréal. 94 p. <http://www.cbd.int/doc/publications/gbo/gbo3-final-en.pdf>
- Suomen metsäkeskus 2024. Koulutusta tarjolla ympäristötukihakemusten valmisteluun. Tiedote 30.4.2024. Viitattu: 5.12.2024 <https://www.metsakeskus.fi/fi/ajankohtaista/koulutusta-tarjolla-ymparistotukihakemusten-valmisteluun>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Metsien suojelu [verkkajulkaisu]. Helsinki: Luonnonvarakeskus. Viitattu: 8.1.2025. Saatavilla: <https://www.luke.fi/fi/tilastot/metsien-suojelu/metsien-suojelu-112022>
- Suomen ympäristökeskus 2015. Ympäristöministeriön rahoitustukemat METSO-inventoinnit kuntien ja seurakuntien metsissä. Inventointitulokset. 12.8.2015. Verkkolinkki: <https://metsonpolku.fi/documents/115183005/124593689/Pinta-alayhteenveto+kuntien+ja+seurakuntien+METSO-inventointien+tuloksista.pdf/f7ceca07-48e0-e6fb-8b9a-7370971a11cf/Pinta-alayhteenveto+kuntien+ja+seurakuntien+METSO-inventointien+tuloksista.pdf?t=1655729068435>
- Tapio Oy. 2021. Opas: Uhanalaisten lajien turvaaminen metsätaloudessa. Lajiturva-hanke. Tapion julkaisu. 35 s. https://tapio.fi/wp-content/uploads/2021/08/Lajiturva_opas_2021.pdf
- Valonen, M., Horne, P., Inkilä, S., Korhonen, O., Lahtinen, M., Laturi, J., Mäddell, M. & Sajeva, M. 2024. EU-politiikan vaikutukset yksityismetsätalouteen Suomessa. PTT työpapereita 208. https://www.ptt.fi/wp-content/uploads/2024/06/PTT_tp208.pdf
- Valtioneuvosto 2014. Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman jatkamisesta 2014–2025. https://metsonpolku.fi/documents/115183005/124140911/METSO_periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6sSuomi_valmis_05062014.pdf/83cfb551-c160-e107-75ff-c663ba4c1bf8/METSO_periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6sSuomi_valmis_05062014.pdf?t=1655807546172
- Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2023. Yksityismetsätalouden tuet ja korvaukset - Puuntuotannon edistäminen ja luonnon monimuotoisuus. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset. 13/2023. <https://www.vtv.fi/app/uploads/2023/10/VTV-Tarkastus-13-2023-Yksityismetsatalouden-tuet-ja-korvaukset.pdf>

- Venäläinen, A., Lehtonen, I., Laapas, M., Ruosteenoja, K., Tikkanen, O-P., Viiri, H., Ikonen, V-P. & Peltola, H. 2020. Climate change induces multiple risks to boreal forests and forestry in Finland: A literature review. *Global Change Biology*. <https://doi.org/10.1111/gcb.15183>
- Ympäristöministeriö 2008. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2016. METSO. Ympäristöministeriön raportteja 5 | 2008. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/41494/YMra5_2008_METSO_n_toimintaohjelma_2008-2016.pdf?sequence=2

Metsäbiotalouden tiedepaneelin asiantuntijalausunto

Metso-ohjelman loppuarviointi

Johdanto

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma METSO päättyy. Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat tilanneet ohjelman loppuarvioinnin, jonka toteuttavat PTT ja Sweco oy.

Metsäbiotalouden tiedepaneeli vastaa seuraavassa paneelille osoitettuihin kysymyksiin ohjelman loppuarvioinnin tueksi.

Lausunto

Metsäbiotalouden tiedepaneeli kiittää mahdollisuutta lausua METSO-ohjelman loppuarvioinnista. METSO-ohjelman tavoitteleva metsäluonnon monimuotoisuuden tilan parantuminen on tärkeää, myös metsäbiotalouden kokonaiskestävyyden kannalta.

METSO-ohjelma on keskeinen osa metsien monimuotoisuuden kokonaisuutta Suomessa. Ohjelma on uudistunut luonnonsuojelupolitiikka merkittävästi etenkin parantamalla luonnonsuojelun yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä, lisäämällä suojelutoimia Etelä-Suomessa ja vahvistamalla yksityismetsänomistajien roolia ja aktiivisuutta osallisuutta metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisessa.

1. Mitkä ovat seuraavan 10 vuoden aikana tärkeimmät METSO-ohjelman jatkokauteen vaikuttavat muutostekijät?

Metsäluonnon monimuotoisuuden turvaaminen on tärkeä osa metsäbiotalouden kokonaiskestävyyttä. Monimuotoisuudeltaan arvokkaat METSO-kohteet muodostavat tärkeän osan metsäluonnon turvaamisen kokonaisuutta. Metsäbiotalouden tiedepaneeli katsoo, että on tärkeä varmistaa METSO-ohjelman vaikuttavuus ja hyväksyttävyys myös seuraavan 10 vuoden aikana. Tämän tavoitteen saavuttamisessa on tärkeää tarkastella keskeisinä muutostekijöinä yhtäältä muita ajankohtaisia metsien suojelun politiikkakeinoja (vanhojen metsien kriteerit, ennallistamisasetus, metsäkatoasetus) ja näiden suhdetta METSO:n vaikuttavuuteen ja hyväksyttävyyteen ja toisaalta metsäbiotalouden muita muutosajureita (markkinatilanteen ja arvonlisän kehittyminen, hiilitaseen kehittyminen).

Metsäbiotalouden tiedepaneeli pitää tärkeänä, että samaan tapaan kuin tutkittua tietoa on hyödynnetty METSO-ohjelman kehittämisessä koko ohjelman ajan, sitä hyödynnetään keskeisesti ohjelman vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnissa myös jatkossa.

2. Mikä on METSO-ohjelman rooli tulevassa luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa?

METSO-ohjelmalla on hyvä maine ja yhteiskunnallinen hyväksyttävyyys. Metsäbiotalouden tiedepaneeli katsoo, että tämän hyväksyttävyyden varaan voi ja kannattaa rakentaa myös tulevaisuuden suojelutoimia. Yksityismaiden suojelukysymyksissä vapaaehtoisuuden merkitys korostuu, mutta siitä huolimatta on hyvä varmistaa METSO-kohteiden ja muiden maankäyttöratkaisujen (ml esimerkiksi muiden suojelualueiden verkoston, ennallistamistoimien ja luonnonhoitotoimien) muodostamat kokonaisuudet ja vahvistaa näin luonnonsuojelun suunnitelmallisuutta ja vaikuttavuutta. Metsäbiotalouden tiedepaneeli katsoo, että tällainen eri toimien kansallinen, alueellinen ja paikallinen kohdentaminen luo edellytyksiä myös metsäbiotalouden kokonaisvaltaisemmalle kehittämiselle ja uudistamiselle myös erityyppisten ekosysteemipalveluiden tuottamiseksi.

3. Aikaisemmat vastaukset huomioon ottaen, tulisiko METSO-ohjelman ekologisia painotuksia muuttaa tulevaisuudessa?

Selvityksemme (Tyrväinen ym. 2024) mukaan luonto- ja ympäristöarvojen rooli metsien käytön hyväksyttävyyteen vaikuttavana tekijänä on selvästi kasvanut viimeisten 20 vuoden aikana. Tämä kehitys tulisi ottaa huomioon ja vahvistaa metsien eri tavoitteet yhdistävää metsäbiotalouden toimintakulttuuria. Kehityksen nähdään edistävän ja vahvistavan metsien tuottamien erityyppisten ekosysteemipalveluiden ylläpitoa ja niiden monipuolista taloudellista hyödyntämistä, millä on jo havaittu olennaisia paikallis- ja aluetaloudellisia vaikutuksia. Mikäli tavoitteena on metsäluonnon monimuotoisuuden turvaaminen, se miten METSO-ohjelman ekologisia painotuksia kannattaa tulevaisuudessa suunnata riippuu arviomme mukaan keskeisesti muista metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiseen tähtäävien instrumenttien muotoilusta ja niiden muodostaman politiikkakeino yhdistelmien toimivuudesta.

4. Jos METSO-ohjelman toteutukseen käytetyllä rahoituksella oltaisiin METSO:n sijasta toteutettu lakisäätäinen luonnonsuojeluohjelma, mikä olisi ollut ekologisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta toisin?

METSO-ohjelman toteutuksessa on korostunut vapaaehtoisuus ja se loi perustan ohjelman hyväksyttävyydelle, viestinnällä, vuorovaikutuksella ja tutkitulla tiedolla on tässä ollut keskeinen rooli. Ohjelmalla on saatu suojeluun myös luonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaita kohteita. Toisaalta myös lakisäätisillä ohjelmilla on mahdollista saavuttaa sosiaalista hyväksyttävyyttä ja varmistaa hyvien kohteiden valinta, kunhan ohjelman viestintään, vuorovaikutukseen ja tieteiden välisen tutkitun tiedon hyödyntämiseen käytetään nyt opittujen kokemusten tapaan riittävästi resursseja.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:

Riikka Paloniemi, Antti Asikainen

Viitatut lähteet:

Tyrväinen L, Paloniemi R., Mäkelä M, Muotka T., Suopajarvi L., Leppänen J., Piironen T., Pynnönen S. ja Hokkanen A. 2024. Mitä metsiltä halutaan 2035? Kansalaisten, metsänomistajien, yritysten ja metsäpolitiikan näkökulma. Metsäbiotalouden tiedepaneelin raportti 3/2024. Metsäbiotalouden tiedepaneeli. Helsinki. 66 s. URN: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-65456-2-2>

METSON LOPPUARVIOINTIIN LUONTOPANEELIN HUOMIOITA

Ottaen huomioon pyynnön nopean aikataulun, vastaukset ovat erittäin tiiviitä. Mikäli kysymyksiä herää jostain kohdasta, voi meihin olla asiasta yhteydessä.

1. Mitkä ovat seuraavan 10 vuoden aikana tärkeimmät METSO-ohjelman jatkokauteen vaikuttavat muutostekijät?

EU:n ennallistamisasetuksen myötä rahoitus on moninkertaistettava. Kunming-Montrealin ja EU:n biodiversiteettistrategian 2030 vuoden tavoitteet lähestyvät nopeasti ja toimenpiteet on käynnistettävä heti. Kansalaisten taholta paine luonnon turvaamiseen on korkella tasolla. Metsänomistajien halua suojella on enemmän kuin suojeluun on varoja. Tekemättömyyden kustannukset alkavat näkymään nopeassa tahdissa. Poliittinen ja taloudellinen ilmapiiri vaikuttavat suojelupanostuksiin; esimerkiksi turvallisuustilanteen heikkeneminen vie huomion pois luontotoimista.

2. Mikä on METSO-ohjelman rooli tulevassa luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa?

Keskeinen instrumentti yksityisten maiden suojelun edistämiseen. Nykyinen malli on tehokas ja suojeluun lisätyt varat saadaan sitä kautta heti käyttöön. Metson rooli tulee kasvamaan, koska ohjelman toteutuksessa pitää huomioida vanhojen metsien kriteerien mukaiset suojelutarpeet yksityismailla. Pysyvä suojelu on kustannustehokasta luonnon turvaamista. Luontopaneeli on ehdottanut vapaaehtoisen osamaksumallin käyttöönoton selvittämistä Metso-ohjelman toimeenpanon nopeuttamiseksi. Osamaksumalli mahdollistaisi suojelupinta-alan kasvattamisen nopeammassa aikataulussa, mutta jakaisi kulut pidemmälle aikavälille helpottaen valtion taloutta. Osamaksumallissa maanomistaja voisi saada korvauksen jatkuvana verovapaana tulona 20–30 vuoden aikana. Osamaksu voisi sisältää korvauksen luontoarvojen ja puuston lisääntymisestä tai esimerkiksi suojeluun kannustavan hiilikorvauksen. Vaihtoehtoisesti tai lisäksi velkasummalle voitaisiin maksaa vuotuinen korko tai sitoa korvaus kuluttajahintaindeksin tai puumarkkinoiden puunhinnan kehitykseen.

3. Aikaisemmat vastaukset huomioon ottaen, tulisiko METSO-ohjelman ekologia painotuksia muuttaa tulevaisuudessa?

Metso pitäisi laajentaa koskemaan kaikkia suojelupotentiaaliltaan hyviä kohteita, eli myös heikompia kohteita suojelustrategisesti tärkeillä alueilla, esimerkiksi suojelukohteiden läheisyydessä tai niiden välissä, mikä lisää kymmenien vuosien tähtäimellä alueiden kytkeytyneisyyttä. Olisi syytä harkita suojeluohjelman laajentamista koskemaan myös muita kuin metsäisiä elinympäristöjä, koska niille ei ole omaa suojeluohjelmaa ja Metso on toimivaksi todettu instrumentti. Esimerkiksi suometsämosaiikit ja vesistöt, jotka rajautuvat suojelualueisiin, tulisi rajata suojelualueiden sisälle. Vesistöjen suojelemisen varmistamiseksi valuma-alueen vesiensuojelutoimet ovat tarpeen, ja näitä tavoitteita tulisi tiukentaa suojelualueiden yhteydessä. Metsosta voitaisiin poistaa maantieteellinen rajausta mutta säilyttää Etelä-Suomen kohteiden painotus ELY-keskusten rahoituksen kautta. Metson kautta on myös tarpeen käynnistää osallistava prosessi Saamenmaan alueiden suojeluun. Metson tavoitteet tulee asettaa niin, että luontokato metsissä pysähtyy ja vähintään niin, että kansainvälisten sopimusten pinta-alatavoitteet saavutetaan. Metson toteutuksessa on suojeltu yksityismaiden ohella myös valtion maita – nyt voitaisiin tehdä Metson 100 000 ha suojelu valtion mailla, joka veisi kohti luontokadon

pysäyttämistavoitetta. Lisäksi Metsähallituksen alue-ekologinen verkosto tulisi suojella tiukasti kokonaan.

4. Jos METSO-ohjelman toteutukseen käytetyllä rahoituksella oltaisiin METSO:n sijasta toteutettu lakisääteinen luonnonsuojeluohjelma, mikä olisi ollut ekologisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta toisin?

Suojelun priorisointitutkimuksen perusteella on selvää, että suunnitelmallisella suojelulla saavutetaan luonnon kannalta parempi ja kustannustehokkaampi ratkaisu kuin vapaaehtoiseen tarjontaan perustuvalla mallilla. On kuitenkin huomattava, että Metso-ohjelman on havaittu satunnaiseen verrattuna tuottavan laadultaan ja kytkeytyvyydeltään parempilaatuista suojelualueverkostoa ELY-keskuksien kohdevalintoja koskevan asiantuntijatyön ansiosta. Näin ollen voidaan todeta, että vapaaehtoisuuden ollessa sosiaalisesti hyväksyttyä, nykyinen malli on toimiva.